

MBU - Rådmandsmøde (Rådmandsmøde)

26-01-2021 09:15

Via Teams (brug link i kalenderinvitationen)

Information:

Deltagere:

Hans van Binsbergen

Hardy Pedersen

Helle Bach Lauridsen

Karina Møller

Lisbeth Schmidt Andersen

Martin Østergaard Christensen

Ole Kiil Jacobsen

Stefan Møller Christiansen

Susanne Hammer-Jakobsen

Susanne Holst

Thomas Medom

Trine Krabbe

Pkt. 2: Tid: 15 min. Deltagere: May-Britt Kullberg og Karen Mette Hansen

Pkt. 5: Tid: 30 min. Deltagere: Mette Roed Laursen og Nicolas Madsen

Pkt. 6: Tid: 30 min. Deltagere: Marianne Holst Nielsen, Hans Sloth Kristoffersen, Jesper Callesen og Astrid Holtz Yates

Pkt. 7: Tid: 30 min. Deltagere: Marianne Holst Nielsen, Jesper Callesen, Søren Kusch Larsen, Hans Sloth Kristoffersen og Frida Mølgaard Graversen

Indhold

Punkt 1: Godkendelse af referat	1
Punkt 2: Status på seksualundervisning i Aarhus 2020 (OKJ).....	2
Punkt 3: Forberedelse til børn og ungeudvalgsmøde den 27. januar 2021.....	3
Punkt 4: Eventuelt	3

Punkt 1: Godkendelse af referat

MBU - Rådmandsmøde (Rådmandsmøde)

19-01-2021 09:15

Via Teams (brug link i kalenderinvitationen)

Information:

Deltagere:

Hans van Binsbergen

Hardy Pedersen

Helle Bach Lauridsen

Karina Møller

Lisbeth Schmidt Andersen (afbud)

Martin Østergaard Christensen

Ole Kiil Jacobsen

Stefan Møller Christiansen

Susanne Hammer-Jakobsen

Susanne Holst

Thomas Medom

Trine Krabbe

Pkt. 2: Tid: 45 min. Deltagere: Mette Søberg, Jens Møller Hald, Patrick Larsen, Jesper Callesen, Louise Heltborg Budde

Pkt. 3: Tid: 15 min. Deltagere: Mette Søberg, Dennis Møller Hansen og Jens Møller Hald

Pkt. 4: 10 min. Deltagere: Anne Marie Due Schmidt og Kristian Tharben Hansen

Pkt. 7: Tid: 10 min. Deltagere: Josefine Garde

Pkt. 8: Tid: 20 min. Deltagere: Henrik Larsen

Pkt. 9: Tid: 10 min. Deltagere: Anne Steensgaard

Indhold

Punkt 1: Godkendelse af referat	1
Beslutning for Punkt 1: Godkendelse af referat	1
Punkt 2: Drøftelse resultat af høring ift ramme for lokal kvalitetsopfølgning og tilsyn (OKJ)	1
Beslutning for Punkt 2: Drøftelse resultat af høring ift ramme for lokal kvalitetsopfølgning og tilsyn (OKJ)	1
Punkt 3: Frivillige nationale test (OKJ)	2
Beslutning for Punkt 3: Frivillige nationale test (OKJ)	2
Punkt 4: Bedømmelsesprocesser for store anlægsprojekter (HP)	3
Beslutning for Punkt 4: Bedømmelsesprocesser for store anlægsprojekter (HP)	3
Punkt 5: Forberedelse til byrådsmøde den 20. januar 2021	4
Beslutning for Punkt 5: Forberedelse til byrådsmøde den 20. januar 2021	4
Punkt 6: Eventuelt	4
Beslutning for Punkt 6: Eventuelt	4

Punkt 1: Godkendelse af referat

Beslutning for Punkt 1: Godkendelse af referat

Referat blev godkendt.

Punkt 2: Drøftelse resultat af høring ift ramme for lokal kvalitetsopfølgning og tilsyn (OKJ)

Tid: 45 min. Deltagere: Mette Søberg, Jens Møller Hald, Patrick Larsen, Jesper Callesen, Louise Heltborg Budde

Beslutning for Punkt 2: Drøftelse resultat af høring ift ramme for lokal kvalitetsopfølgning og tilsyn (OKJ)

Forvaltningschef Ole Kiil Jacobsen har sat forslaget på dagsorden med henblik på drøftelse af opfølgning på høring om ramme for lokal kvalitetsopfølgning og tilsyn og stillingtagen på rådmandsmøde den 19. januar. Der skal på rådmandsmødet gives en pejling på, hvilke justeringer høringen giver anledning til både i forhold til den kommende byrådsindstilling og de politiske drøftelser den 5. februar 2021.

Indstilling om, at rådmanden:

1. drøfter resultatet af høringen på baggrund af de indkomne høringssvar og opsamlingen og i den forbindelse beslutter fastholdelse eller justering af rammen i forhold til:
 - a. læringssamtaler
 - b. læringsmiljøobservationer
 - c. datagrundlaget
 - d. bestyrelsernes rolle
 - e. tilsyn
 - f. dialoghjulet
 - g. ressourcetrækket såvel i forvaltningen som i de lokale enheder.
2. Drøfter og godkender forslag om at afvente beslutningen om læringsmiljøobservationer på dagtilbudsområdet til udmøntningen af finansloven er kendt. Rammens øvrige elementer fastholdes eller justeres i overensstemmelse med rådmandens beslutning jf. ad-1 for dagtilbudsområdet.
3. Drøfter hvordan der skal følges op på FU-områdets opmærksomhed om manglende data til understøttelse af læringssamtaler om udviklingen af den pædagogiske praksis
4. Drøfter og godkender forslag om at supplere byrådsindstillingen med bilag, der beskriver rammen i relation til de tre sektorområder og specialområdet.
5. Drøfter og godkender forslag om evaluering af rammen efteråret 2023
6. Drøfter opsamling på høringen på udvalgsmøde den 27. januar 2021
7. Drøfter baggrundsmateriale til de politiske drøftelser den 5. februar 2021

Mette Søberg, Jens Møller Hald, Patrick Larsen, Jesper Callesen og Louise Heltborg Budde deltog.

OKJ præsenterede sagen. PL holdte et oplæg (Slides tilføjet efterfølgende).

TM kvitterede for den store arbejdsindsats med modellen.

Beslutninger

- Ad 1 a. Vi fastholder antallet af læringsamtaler. Dog: Opmærksom ressourcetrækket - kan der fx anvendes digitale løsninger. Andre løsninger ift. forberedelsestiden. Løbende stillingstagen til antallet af deltagere.
- Ad 1 b. Læringsmiljøobservationer tages midlertidigt ud for alle områder. Opmærksomhed på ressourcetrækket. Plus afventer bekendtgørelsen på dagtilbudsområdet. Vurdering af hvordan vi arbejder med kvaliteten i læringsmiljøobservationer skal kvalificeres i en proces. Herefter kan det overvejes om de skal ind igen. Obs på besøg i hinandens tilbud og ledernes indsigt i egen praksis.
- Ad 1 c: Godkendt.
- Ad 1 d: Bestyrelserne: Vi fastholder beskrivelsen. Hjælp til at udfylde den rolle der er lovbestemt. Skal tydeliggøres.
- Ad 1 e. Tilsynsforpligtelsen i ledelseslinjen. Forpligtelse til at vores ledere (fx pædagogisk ledere på skolerne) ser på praksis som en del af deres arbejde. Jf. betragtninger om læringsmiljøobservationer
- Ad 1 f. Dialoghjulet. Det skal signaleres hvordan vi arbejder videre med værktøjet. Se på udvikling frem for målepunkter. (der kommer en særskilt indstilling om dette inden byrådsindstilling skrives færdigt).
- Ad 1 g. Godkendt.
- Ad 2: se ad 1b
- Ad 3: FU inviteres tættere ind i udmøntningen.
 - Opmærksomhed flere data for kvalitetsudvikling lokalt
 - Temaer for opfølgning skal passe ind også i FU. Jf. processen for kvalitetsområdet 0 til 6 år området.
- Ad 4:
 - På specialområdet. Det skal være tydeligt, at det ikke er de samme datapakker på disse områder. Arbejde emnet igennem sammen med lederne.
 - I selve byrådsindstillingen skal der være særskilte beskrivelser af FU og specialområdet.
 - I selve byrådsindstillinger: Vi skal imødekomme bekymringerne for ressourcetrækket.
- Ok til ad 5
- Ok til ad 6. + Slides fra dagens møde dog uden anbefalingerne. Der skal være en enkel slide med hovedpunkter til TM. Resten godkendt.
- Ok til ad 7: Materialet skal være en eller to sides notat med TM's beslutninger.

Med disse bemærkninger godkendte TM indstillingen.

(OKJ følger op)

Punkt 3: Frivillige nationale test (OKJ)

Tid: 15 min. Deltagere: Mette Søberg, Dennis Møller Hansen og Jens Møller Hald

Beslutning for Punkt 3: Frivillige nationale test (OKJ)

Forvaltningschef Ole Kiil Jacobsen har sat forslaget på dagsorden med henblik på, at rådmanden træffer beslutning om, hvordan folkeskolerne i Aarhus skal forholde sig til de nationale test i 2020/21 og fremadrettet.

Det indstilles:

1. At rådmanden træffer beslutning om, at folkeskolerne i Aarhus ikke afholder de frivillige nationale test i foråret 2020/21 og fremadrettet.
2. At der tages en drøftelse af udsigterne for afholdelse af de obligatoriske test i foråret 2020/21.
3. At der tages stilling til kommunikation om beslutningen.

Mette Søberg, Dennis Møller Hansen og Jens Møller Hald deltog

Beslutninger

- Ad 1: TM godkendte beslutningspunktet.
- Ad 2: TM vil opfordre til at de obligatoriske test suspenderes.
- Ad 3: Der skal kommunikeres om begge punkter i en pressemeddelelse.
 - Stikord: Corona og pres på børn er hovedbudskabet. Opmærksomhed på begrænset validitet af test. Og at test er en brik blandt mange i det samlede pres på børn og unge.

(OKJ følger op)

Punkt 4: Bedømmelsesprocesser for store anlægsprojekter (HP)

10 min. Deltagere: Anne Marie Due Schmidt og Kristian Tharben Hansen

Beslutning for Punkt 4: Bedømmelsesprocesser for store anlægsprojekter (HP)

Emnet sættes på dagsordenen for at beskrive og fastlægge bedømmelsesprocesser for store anlægsprojekter udbudt i totalentrepriser med indbygget arkitektkonkurrence. Forslaget er at skabe et fælles udgangspunkt for den politiske involvering i bedømmelsesprocesserne for ny skole og fritidscenter i Gellerup og Lærings- og aktivitetsbyggeriet i Nye. Hensigten er at samme processer anvendes på andre kommende store anlægsprojekter.

Indstilling om:

1. At projektorganiseringen i bedømmelsesfasen for store anlægsprojekter udvides med et politisk beslutningsudvalg, som udpeger vinderprojekt i totalentreprisekonkurrencer. Se bilag 1. Den politiske udpegning sker på baggrund af indstilling fra projektets bedømmelsesudvalg, hvor der informeres grundigt om udbuddets rammer og konkurrenceforslagernes indhold med henblik på at skabe gode forhold for en politisk stillingtagen samtidig med at den politiske beslutning er udbudsjuridisk forsvarlig.

2. At det politiske beslutningsudvalg informeres og involveres på 3 møder; et i hver fase i bedømmelsen:
 1. Møde 1 - Tilbudsgivernes indledende tilbud: Information om kriterierne for bedømmelsen og orientering og dialog på baggrund af bedømmelsesudvalgets præsentation og bedømmelse af de indledende tilbud.
 2. Møde 2 – Tilbudsgivernes reviderede tilbud: Orientering og dialog på baggrund af bedømmelsesudvalgets præsentation og bedømmelse af de reviderede tilbud. Eventuel beslutning om udskilning/reduktion af antallet af tilbudsgivere på baggrund af indstilling fra bedømmelsesudvalget.
 3. Møde 3 – Tilbudsgivernes endelige tilbud: Orientering og dialog på baggrund af bedømmelsesudvalgets præsentation og bedømmelse af de endelige tilbud. Beslutning om udpegning af vinderprojekt på baggrund af indstilling fra bedømmelsesudvalget.

Anne Marie Due Schmidt og Kristian Tharben Hansen deltog

HP og KTH præsenterede sagen.

Beslutninger:

- TM godkendte indstillingen med følgende bemærkninger:
- Der er det politiske beslutningsudvalget, der afgiver point.
- Størrelse på det politiske beslutningsudvalg er fint.
- Det skal overvejes om stadsarkitekten skal deltage i bedømmelsesudvalget.

(HP følger op)

Punkt 5: Forberedelse til byrådsmøde den 20. januar 2021

Beslutning for Punkt 5: Forberedelse til byrådsmøde den 20. januar 2021

Kort vendt

Punkt 6: Eventuelt

Beslutning for Punkt 6: Eventuelt

TM spurgte til flyverdragter til personalet. BU-cheferne orienterede om erfaringerne. Kan indtænkes i arbejdet med kvalitetsopfølgningen.(OKJ følger op)

Punkt 2: Status på seksualundervisning i Aarhus 2020 (OKJ)

Tid: 15 min. Deltagere: May-Britt Kullberg og Karen Mette Hansen

BESLUTNINGSMEMO

Emne **Seksualundervisning i Aarhus – Status 2020**

Til **Rådmanden for Børn og Unge**

22. January 2021

Side 1 af 2

1. Hvorfor fremsendes forslaget?

Børn og Ungechef Ole Kiil Jacobsen har sat forslaget på dagsordenen med henblik på at godkende status på MBU's indsatser vedrørende seksualundervisning i Aarhus. Indsatser, der skal styrke seksualundervisning i skolen og dermed øge den seksuelle sundhed og trivsel blandt børn og unge i Aarhus. Indsatserne A-O beskrives i vedlagte statusnotat - Seksualundervisning i Aarhus – Status 2020 med tilhørende bilag.

En række af indsatserne (**A- G**) skal ses som en udmøntning dels af Børn og Unge-byrådets indstilling til byrådet ultimo 2019 om forbedret seksualundervisning i Aarhus, - og dels af budgetforliget for Budget 2020-23, hvor der blev givet 200.000 kr. årligt til "Forbedret seksuel dannelse i folkeskolerne"

Andre indsatser (**H- O**) arbejdes der med sideløbende.

Et særligt fokus skal være på den nye Vejledning til seksualundervisning i Aarhus Kommune (**E**).

2. Indstilling – hvad skal der tages stilling til?

Det indstilles at rådmanden

- Godkender status på seksualundervisning i Aarhus 2020
- Godkender den nye Vejledning til seksualundervisning i Aarhus Kommune

3. Hvilke ændringer indebærer forslaget?

For hver af indsatserne A-O må det antages, at de vil have positiv betydning for seksualundervisningen i folkeskolerne i Aarhus og dermed den seksuelle sundhed blandt børn og unge. Status på indsatserne er udgangspunkt for det fremadrettede arbejde i MBU med udvikling af seksualundervisning.

Et særligt fokus henledes på den nye *Vejledning til seksualundervisning i Aarhus Kommune (E)*. Den vil være central i skolernes og sundhedsplejens arbejde med det obligatoriske emne Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab. Vejledningen er en revideret og forenklet udgave af Aarhus Kommunes tidligere vejledninger til seksualundervisning. Den er udviklet i et samarbejde mellem Sex & Samfund, Sundhedsplejen, lærere i folkeskolen og konsulenter i fællesfunktionen i Sundhed.

BØRN OG UNGE

Aarhus Kommune

Afdeling

Sundhed og Trivsel

Direkte telefon:
51575901

Direkte e-mail:
kamh@aarhus.dk

Sagsbehandler:
Karen Mette Hansen

BESLUTNINGSMEMO

22. January 2021

Side 2 af 2

4. Videre proces og kommunikation

Efter godkendelse af Rådmanden præsenteres *Vejledning til seksualundervisning i Aarhus Kommune (E)* samt *Værktøjskasse til sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab (D)* for skolerne og Sundhedsplejen.

Sammen med Kommunikation er der planlagt en introduktion i Ugepakken og på de sociale medier op til og i forbindelse med Uge Sex 2021.

Nærmere Kommunikationsstrategi i forhold til fagprofessionelle og skoler aftales med Stefan Møller Christiansen/ Skolenetværket, Sundhedsplejen og Kommunikation – og gennemføres efter Uge Sex.

Der sendes en skriftlig orientering til Børn- og Ungeudvalget om status på seksualundervisningen. Det vil ske efter det planlagte møde med Børne- og unge-byrådet, den 3.februar 2021.

Notat

Seksualundervisning i Aarhus – Status 2020

7. december 2020
Side 1 af 4

Til rådmanden for Børn og Unge

I dette notat orienteres om status på indsatserne i MBU vedrørende seksualundervisning i Aarhus.

En række af indsatserne (A- G) skal ses som en udmøntning dels af Børn og Unge-byrådets indstilling til byrådet ultimo 2019 om forbedret seksualundervisning i Aarhus, - og dels af budgetforliget for Budget 2020-23, hvor der blev givet 200.000 kr. årligt til ”Forbedret seksuel dannelse i folkeskolerne”

Andre indsatser (H- O) arbejdes der med sideløbende.

Et særligt fokus skal være på den nye Vejledning til seksualundervisning i Aarhus Kommune (E).

BØRN OG UNGE

Pædagogik og Forebyggelse
Aarhus Kommune

Fællesfunktionen, Sektion 2

Grøndalsvej 2
8260 Viby J

Direkte telefon: 51 57 59 01

Direkte e-mail:
kamh@aarhus.dk

Sagsbehandler:
Karen Mette Hansen

Om indsatserne

A. Udvidet samarbejdsaftale med Sex & Samfund

Der er indgået en samarbejdsaftale for 2020-21, hvor Aarhus Kommune (MBU og MSO) får en række ydelser og rabatter hos Sex & Samfund. Dette indebærer:

- Rabat på seksualundervisning og konsulentydelse – 10 %
- Udvidet rabat på kompetenceudvikling til f.eks. sundhedsplejersker og pædagogisk personale – 25%
- Faglig sparring. Årlige dialog- og statusmøder,
- Kommunerapport med lokale og nationale data

B. Dialogbaseret ung-ynge undervisning 7. – 9. klasse

Der udbydes 100 undervisningsforløb til udskoling ved Sex & Samfund i 2020 stigende til 150 i 2021. Alle klasser skal fremadrettet have mulighed for at få et forløb én gang i løbet af udskoling. Det er også muligt at få undervisning online.

Der er i 2020 gennemført ca. 75 % af forløbene. Forklaringen kan være, at Coronasituationen har begrænset skolernes efterspørgsel.

Tilbuddet om ung-ynge undervisning formidles jævnligt gennem Ugepakken, ULF i Aarhus og Sundhedsplejen.

C. Kompetenceudvikling for sundhedsplejersker + udvikling af værktøjskasse

I 2020-21 gennemføres der 3 kursusforløb for alle sundhedsplejersker i Aarhus Kommune. Det første forløb er gennemført på Teams i november 2020. De følgende er udsat til maj og efterår 2021. Indhold planlægges i et samarbejde mellem sundhedsplejen og Sex & Samfund. Sex & Samfund står for kursusafholdelse.

D. Værktøjskasse til sundhedsplejens og skolernes arbejde med seksualundervisning i skolen.

Der er udviklet en digital værktøjskasse med materialer til sundhedsplejens og skolernes pubertets- og seksualundervisning. Værktøjskassen er udviklet i et samarbejde mellem Sex & Samfund, sundhedsplejen, lærere i folkeskolen og Fællessektionen i Sundhed.

7. december 2020
Side 2 af 4

Værktøjskassen er introduceret for sundhedsplejen i november, og skal sammen med nedenstående vejledningen til seksualundervisning formidles til skoler og sundhedsplejen. Her planlægges en introduktion, der laves i samarbejde med Kommunikation.

Se bilag – Værktøjskasse til sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab

E. Aarhus Kommunes vejledning til seksualundervisning

Der er udviklet en revideret og forenklet af "Aarhus Kommunes vejledning til seksualundervisning". Vejledningen følger Fælles mål for seksualundervisning, og skal fungere som inspiration for lærere og sundhedsplejersker. Første lokale vejledning udkom i 2013 og blev revideret i 2015.

Vejledningen er udviklet i et samarbejde mellem Sex & Samfund, sundhedsplejen, lærere i folkeskolen og Fællessektionen i Sundhed. Den er endnu ikke blevet præsenteret for skoler og sundhedsplejen. Det skal ske i sammenhæng med ovennævnte værktøjskasse og efter præsentation for rådmanden.

Se bilag – Vejledning til seksualundervisning i Aarhus Kommune

F. Årligt møde om seksualundervisning – status og udvikling

Én gang årligt afholdes et møde mellem Børne- og unge-byrådet, evt. politikere, kerneaktører og MBU om seksualundervisningen i Aarhus. Her er der fokus på status på seksuel sundhed i Aarhus, samt på udfordringer og muligheder for det obligatoriske emne i skolen. Data fra den kommunale sundhedsmåling – seksuel sundhed – vil blive præsenteret.

Se bilag – Seksuel sundhed – kommunal sundhedsmåling 2019/2020

Første møde afholdes på Teams den 3. februar 2021. Her deltager repræsentanter fra Børne- og ungebyrådet, sundhedsplejen, skoler, fællesfunktionen i Sundhed samt Sex & Samfund. Da politikerne ikke vil have en aktiv rolle på mødet, er der ikke sendt invitation til Børn- og Ungeudvalget.

G. Årligt møde med Sex & Samfund – status på seksuel sundhed i Aarhus Kommune

Én gang årligt afholdes et møde, hvor Sex & Samfund på baggrund af data præsenterer en status på seksuel sundhed i Aarhus Kommune. Data tilgår også i rapportform.

Næste møde afholdes 13.januar 2021. Der deltager repræsentanter fra MBU og MSO – og som noget nyt også repræsentanter fra MSB. Der skal her ses en kobling til L – Tværsektoriel arbejdsgruppe

Se bilag - Seksuel og reproduktiv sundhed i AAK, april 2020

H. Uge Sex

Som i de foregående år er alle folkeskoler i Aarhus tilmeldt Uge Sex 2021. Det samme er en lang række privatskoler. Skolerne er dog tilmeldt med et varierende antal klasser. Årets tema er: [Lige køn leger bedst](#).

I. Normstormerne

Aarhus Kommune har en samarbejdsaftale med Normstormerne, der indebærer tilbud om 40 undervisningsforløb for udskolingene i 2020. Aftalen genforhandles for 2021. Der er i 2020 gennemført halvdelen af forløbene. Forklaringen kan dels være, at Coronasituationen har begrænset skolernes efterspørgsel, dels at Normstormerne har været under omorganisering og i en periode manglet en projektleder i Aarhus. Der er nu ansat en. Tilbuddet om Normstormerne formidles jævnlige gennem Ugepakken, ULF i Aarhus og sundhedsplejen.

7. december 2020
Side 3 af 4

J. RedenUng – tilbud om undervisning i seksuelle gråzoner

Børn og Unge har i efteråret 2020 haft et samarbejde med RedenUng om udvikling og formidling af undervisningstilbud – Gråzoneprostitution/Sugardating og grænser. Det har bl.a. resulteret i, at undervisningstilbuddene nu tilbydes via ULF i Aarhus og indgår i Aarhus Kommunes vejledning til seksualundervisning og i Værktøjskassen.

K. "Seksuel sundhed blandt unge med anden etnisk baggrund end dansk". Tværsektoriel arbejdsgruppe/ Prøvehandling

Den tværsektorielle arbejdsgruppe er nedsat af Børnestyregruppen og arbejder aktuelt med tre prøvehandling

1. Formidling og koordinering af viden om indsatser samt rådgivnings- og vejledningstilbud – En samlet oversigt til bred formidling
2. Dialog med unge om seksuel sundhed via opsporing af nye (alternative) arenaer
3. Klæde kernemedarbejdere på (inden for kommune og region) ved tværgående temamøder

Deltagerne i gruppen kommer fra forskellige sektorer: Kommunen (MBU, MSO og MSB), Regionen (AUH) og Almen praksis. May-Britt Kullberg er formand for arbejdsgruppen.

L. LGBT+Huset

MBU deltager sammen med MSO, MSB og MKB i en arbejdsgruppe tilknyttet LGBT+ Huset, jf. fælles samarbejdsaftale. Her er der fire årlige møder, hvor der hhv. orienteres om og drøftes udfordringer og muligheder i tilknytning til LGBT+-området i Aarhus.

M. Samarbejde med AIDS-Fondet – [Checkpoint](#)

AIDS-Fondet - Checkpoint har præsenteret tre scenarier for samarbejde med Aarhus Kommune. A. Oprettelse af Klinik for Seksuel Sundhed i Checkpoints lokaler centralt i Aarhus – testning for seksygdomme, rådgivning og undervisning for unge. B. Testaktivitet ud af huset på udvalgte ungearener. C. en bred kommunikations- og oplysningsindsats om Checkpo-

ints tilbud til unge. De tre scenarier skal primo 2021 præsenteres og drøftes i Sundhedsstyregruppen samt en tværmagistratslig gruppe.

N. Samarbejde med uddannelsesinstitutioner

Konsulenter fra Sundhed har i 2021 undervist på uddannelsen til meritpædagog på VIA UC – særlig Børn og Unge-model. Emnet var "Seksuel sundhed - Rammer og pædagogisk praksis i institutioner" – særligt fokus på små børns seksualitet.

7. december 2020
Side 4 af 4

O. HPV-vaccination – forskningsprojekt

En forskergruppe fra bl.a. Aarhus Universitetshospital planlægger at gennemføre projektet "Brugercentret indsats til forbedret HPV-vaccination blandt børn med anden etnisk herkomst end dansk". Forskergruppen har anmodet MBU om en interessetilkendegivelse, der skal indgå i ansøgninger om midler til realisering af projektet. Flere skoler (pt 7) er interesserede, og der kan derfor fremsendes en tilkendegivelse inden 1.1.21.

Videre kommunikation

- *Vejledning til seksualundervisning i Aarhus Kommune og Værktøjskasse til sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab*

Sammen med Kommunikation er der planlagt en introduktion i Ugepakken og på de sociale medier op til og i forbindelse med Uge Sex 2021.

Værktøjskassen er introduceret for sundhedsplejen i november, og skal sammen med Vejledningen til seksualundervisning formidles til skoler og sundhedsplejen. Nærmere Kommunikationsstrategi i forhold til fagprofessionelle og skoler aftales med Stefan Møller Christiansen/Skolenetværket, Sundhedsplejen og Kommunikation – og gennemføres efter Uge Sex.

Der sendes en skriftlig orientering til Børn- og Ungeudvalget om status på seksualundervisningen. Det vil ske efter det planlagte møde med Børne- og unge-byrådet, den 3.februar 2021 (Se F).

Vejledning til seksualundervisning i Aarhus Kommune

Inspiration til planlægning af undervisning i sundheds- og seksualundervisning
og familiekundskab i Aarhus Kommune i 0.-9. klasse

Indhold

- s. 3 **Introduktion**
- s. 6 **Skolebaseret tilgang**
- s. 7 **Fælles Mål, læseplan og vejledning**
- s. 9 **Sex & Samfunds undervisningsprincipper**
- s. 13 **Ansvars- og rollefordeling**
- s. 15 **Planlægning af SSF på skolen**
- s. 19 **Planlægning i indskoling**
- s. 30 **Planlægning på mellemtrinnet**
- s. 38 **Planlægning i udskoling**
- s. 47 **Undervisnings- og rådgivningstilbud fra Sex & Samfund**

Sex & Samfund

Sex & Samfund kæmper nationalt og internationalt for alles lige ret til at bestemme over egen krop og seksualitet.

Læs mere om Sex & Samfund på www.sexogsamfund.dk

©Aarhus Kommune og Sex & Samfund, 2020.

Indhold: Sex & Samfund

Ansvarshavende redaktør: Børn og Unge, Aarhus Kommune

Layout: Børn og Unge, Aarhus Kommune

Fotos: Pernille A. Egebæk og Per Kristensen, Sex & Samfund

Introduktion

I Aarhus Kommune underviser både lærere og sundhedsplejersker i det obligatoriske emne Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab. Lærerne varetager den almindelige undervisning i emnet, og sundhedsplejerskerne varetager bl.a. en supplerende undervisning i form af pubertetsundervisning på mellemtrinnet og seksualundervisning i udskoling.

Det er vigtigt, at både lærere og sundhedsplejersker oplever, at det at undervise i seksualundervisning er en væsentlig og relevant opgave, og at den er forholdsvis let tilgængelig! Derfor er der nu lavet en ny Vejledning til seksualundervisning i Aarhus Kommune.

Vejledningen her er et bud på, hvordan der kan tages hånd om Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab. Den er udarbejdet af Sex & Samfund i samarbejde med Aarhus Kommune og indeholder eksempler på, hvordan kan undervisningen integreres i skolens skemalagte fag fra 0.-9. klasse og kan bruges som inspiration i skolens egen planlægning.

I vejledningen finder I forslag til emner, I kan undervise i på de enkelte klassetrin samt inspiration til konkrete undervisningsforløb og –aktiviteter. Eksemplerne henviser til undervisningsforløb, som kan tilgås gratis på www.underviserportal.dk og til andre relevante materialer, herunder Åben Skole-tilbud i Aarhus Kommune. På www.underviserportal.dk findes der også undervisningsmaterialer til elever med særlige behov på mellemtrinnet og i udskoling. Der er også udgivet en værktøjskasse med materialer til brug ved pubertets- og seksualundervisning i 5. og 8. klasse. Hæftet kan benyttes som inspiration til både sundhedsplejers supplerende undervisning men også til læreres almindelige undervisning i emnet.

Vi anbefaler, at man som del af den generelle årsplanlægning på skolen udarbejder en samlet oversigt over sundheds- og seksualundervisningen på de enkelte klassetrin. Denne vejledning indeholder en skabelon, der kan anvendes i den forbindelse.

Vær opmærksom på, at Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab er obligatorisk i den danske folkeskole fra 0.-9. klasse. Rammer og mål for undervisningen er beskrevet i Fælles mål for sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab. SSF er et obligatorisk emne, men der er ikke afsat et selvstændigt timetal til undervisningen. Undervisningen skal derimod integreres i skolens skemalagte fag. Det er skolelederens ansvar at tage beslutning om hvilke fag, SSF skal integreres i, og at kompetencemålene for SSF efter 3., 6. og 9. klasse opfyldes. Da SSF skal integreres i undervisningen fra 0.-9. klasse og i en bred vifte af fag, er det en beslutning, der kræver et samlet overblik over undervisningen på skolens forskellige trin og en ansvarsfordeling mellem skolens medarbejdere og faggrupper.

Venlig hilsen

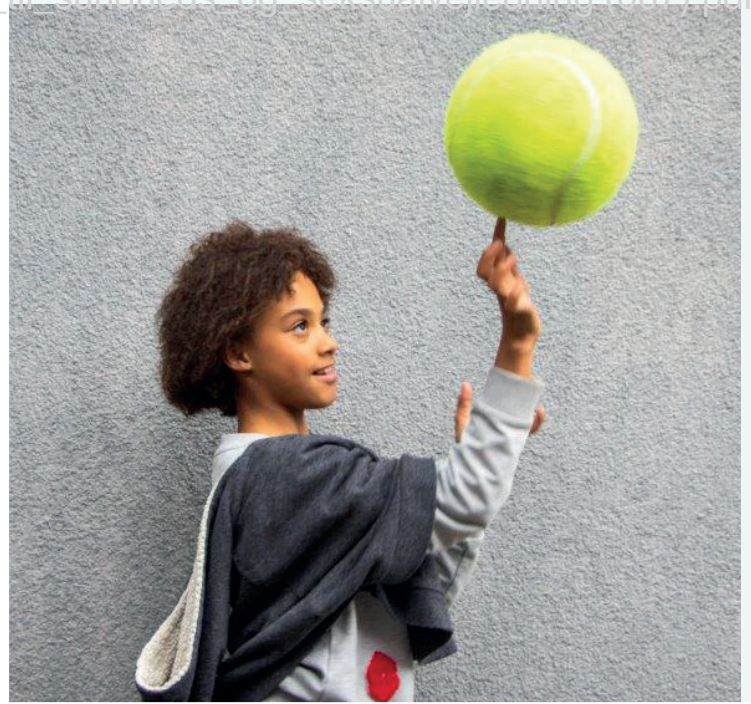
Børn og Unge, Aarhus Kommune og Sex & Samfund

Lokal sundhedsmåling

Hvert år indsamler Undervisningsministeriet den nationale trivselsmåling. Aarhus Kommune supplerer denne undersøgelse med en sundhedsmåling på alle 4.-10. klasser i kommunen. Målingen spørger til elevernes fysiske og mentale sundhed, herunder livstilfredshed og samvær med andre. På de ældste klasser spørges der også til, om eleverne har viden om blandt andet kroppen, puberteten, prævention, køn og seksualitet.

I planlægningen af undervisning i SSF kan du med fordel orientere dig i resultaterne, som også kan vises på skole- og klasseniveau. Data er anonymiseret men kan bidrage til billedet af, hvordan det står til i din klasse eller på skolen, og hvilke emner der kunne være særligt relevante at bringe op i undervisningen. Du finder resultaterne [her \(link\)](#)

Skolebaseret tilgang

En skolebaseret tilgang indebærer, at alle skolens aktører involveres i et fælles skolemiljø, og at der på skolen bliver taget et overordnet ansvar og lagt en plan for en sammenhængende undervisning i SSF på hele skolen. Der foregår meget undervisning i seksual- og sundhedsundervisning og familiekundskab ude i klasserne, men i stedet for alene at lade det være op til de enkelte lærere i klasserne at vurdere, hvornår der er et aktuelt behov for sundheds- og seksualundervisning, lægger vi med denne vejledning op til en systematisering af undervisningen.

Når læreren alene har ansvaret for at prioritere undervisning i SSF, kan det være vanskeligt både at afsætte tid til det i et ellers tætpakket skoleskema, men også at vurdere den enkelte klasses faglige udgangspunkt. Desuden kan undervisning i emnet nemt blive til noget, der kun sker ved akutte behov i klassen i forbindelse med konkrete opståede situationer i klassen. Dette sikrer ikke, at undervisningen lever op til Fælles Mål for emnet, og samtidig giver det ringe vilkår for forældreinddragelse og tværfagligt samarbejde, som læseplanen for emnet lægger op til. Når der arbejdes skolebaseret, bliver emnet systematiseret, så det ikke længere er tilfældigt eller udelukkende afhængigt af den enkelte lærers behovsvurderinger, hvilken sundheds- og seksualundervisning eleverne modtager.

Med en sådan systematisering bliver der taget et overordnet ansvar for emnet, og der sikres en prioritering af emnet på hele skolen. Der bliver givet en klar rollefordeling mellem skolens fagpersoner, så opgaven løftes bredt af hele skolen. Samtidig prioriteres et tværfagligt samarbejde både lærere imellem men også med inddragelse af pædagoger, sundhedsplejersker og eventuelle eksterne undervisere. Desuden bliver det i en skolebaseret tilgang systematiseret, hvordan konkrete undervisningsforløb retter sig mod de videns- og færdighedsområder, der er for emnet. Dette lægger op til en faglig progression i emnet, som ligner folkeskolens obligatoriske fag.

En skolebaseret indsats betyder altså, at skolen systematiserer en helhedsorienteret, sammenhængende, tværfaglig og ledelsesprioriteret undervisning i seksual- og sundhedsundervisning og familiekundskab.

Fælles Mål, læseplan og vejledning

Den obligatoriske ramme for sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab i folkeskolen er beskrevet i **Fælles Mål og den tilhørende læseplan (link)**. SSF er et obligatorisk emne i skolen, men der er ikke som udgangspunkt fastsat et bestemt antal lektioner til emnet. Emnet skal derimod integreres i skolens skemalagte fag. Til SSF hører også en vejledning om muligheder for planlægning, gennemførelse og evaluering af undervisningen og om de lovbestemmelser og Fælles Mål, der knytter sig til emnet.

Fælles Mål for sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab

Undervisning i SSF skal udvikle elevernes kompetencer til at fremme sundhed og trivsel. Formålet med emnet er, at eleverne opnår forståelse for samspillet mellem sundhed, seksualitet og familieliv og opnår erkendelse af egne grænser og rettigheder.

Fælles Mål for emnet er opdelt i to kompetenceområder: 1) Sundhed og trivsel og 2) Køn, krop og seksualitet. Der er kompetencemål til hvert af områderne efter 3., 6. og 9. klasse. Kompetencemålene er konkretiseret i en række obligatoriske Færdigheds- og vidensområder med tilhørende vejledende Færdigheds- og vidensmål.

Kompetenceområde	Efter 3. klassetrin	Efter 6. klassetrin	Efter 9. klassetrin
Sundhed og trivsel	Eleven kan forklare, hvad der fremmer sundhed og trivsel i eget liv	Eleven kan fremme sundhed og trivsel på skolen	Eleven kan fremme egen og andres sundhed og trivsel med udgangspunkt i demokrati og rettigheder
Køn, krop og seksualitet	Eleven kan samtale om mangfoldighed i forhold til krop og køn med udgangspunkt i eget liv	Eleven kan analysere mangfoldighed i krop, køn og seksualitet	Eleven kan vurdere normer og rettigheder for krop, køn og seksualitet i et samfundsmæssigt perspektiv

Læseplan for sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab

Læseplanen for emnet beskriver grundlaget for undervisningen i SSF blandt andet ved at fortolke forholdet mellem skolens formål, lovens centrale bestemmelser om undervisningens tilrettelæggelse og bestemmelser for emnet i Fælles Mål.

Læseplanen er obligatorisk medmindre den enkelte folkeskoles kommune har vedtaget en kommunal læseplan for emnet, der så erstatter den nationale læseplan. Aarhus Kommune har ikke en særskilt læseplan.

Vejledning for sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab

Ministeriet har udarbejdet en undervisningsvejledning, der informerer om de bestemmelser i folkeskoleloven og i Fælles Mål, som drejer sig om undervisning i emnet. Den støtter lærerens tilrettelæggelse og gennemførelse af undervisningen ved at forklare og give eksempler på centrale dele af emnets indhold. Vejledningen giver også inspiration til undervisningen ved at beskrive forskellige valg i forhold til planlægning, gennemførelse og evaluering.

Fælles Mål, læseplan og vejledning kan findes på Danmarks læringsportal www.emu.dk.

I 2013 udarbejdede Aarhus Kommune i samarbejde med Sex & Samfund en vejledning til undervisning i SSF på kommunens skoler, der nu er revideret og genudgivet i denne nye udgave.

Sex & Samfunds undervisningsprincipper

Formålet med Sex & Samfunds sundheds- og seksualundervisningsindsatser er:

- At børn og unge udvikler handlekompetence i relation til seksualitet, trivsel, rettigheder og sundhed
- At bidrage til øget anerkendelse af mangfoldighed og bekæmpelse af diskrimination.

Alle Sex & Samfunds undervisningsindsatser til grundskolen tager udgangspunkt i den ramme, der beskrives i Fælles Mål for sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab og Sex & Samfunds undervisningsprincipper.

Sex & Samfunds tilgang til sundheds- og seksualundervisning er baseret på en anbefaling om et trykt læringsrum samt seks grundlæggende pædagogiske og didaktiske principper, som Aarhus Kommune tilslutter sig:

1. **Børn og unge er kompetente aktører**
2. **Et aktivt læringssyn**
3. **Handlingsorienteret viden**
4. **Det brede positive sundhedssyn**
5. **Et positivt syn på seksualitet**
6. **Forskelligheder og mangfoldighed er en ressource**

1 Børn og unge er kompetente aktører

I sundheds- og seksualundervisningen skal børn og unge ses som kompetente aktører i deres eget liv. Elevernes ressourcer skal tages alvorligt og bruges aktivt i planlægning, gennemførelse og evaluering af undervisningen på alle klassetrin. Det skaber ejerskab og udvikler elevernes kompetencer til at være aktive medborgere i samfundet. Det betyder, at elevmedbestemmelse og -inddragelse i undervisningen er afgørende for god sundheds- og seksualundervisning.

2 Et aktivt læringssyn

En undervisning, der har som mål at udvikle handlekompetence, skal være baseret på et aktivt læringssyn. Eleverne skal undersøge problemstillinger i bøger, på nettet og i mødet med hinanden og underviseren. Det er eleverne, der skal finde både spørgsmål og svar – naturligvis med relevant modspil fra underviseren. Eleverne kan være aktive og deltagende på mange måder, og forskellige elever og aldersgrupper vil have forskellige muligheder. I Sex & Samfund bruger vi eksempelvis dialogbaseret undervisning med fokus på rollespil, dilemma- og vurderingsøvelser, interviews samt arbejde i mindre og større grupper.

3 Handlingsorienteret viden

Sundheds- og seksualundervisningen skal naturligvis bidrage til udvikling af elevernes viden. Men det er ikke helt ligegyldigt, hvordan viden forstås, hvis målet er udvikling af handlekompetence.

Viden må være handlingsorienteret, hvilket betyder, at det må inkludere fire dimensioner:

1. viden om effekter
2. viden om årsager
3. viden om forandringsstrategier
4. viden om alternativer

Ofte fokuserer sundheds- og seksualundervisningen imidlertid kun på de to første dimensioner. Fx undervisning om prævention og seksygdomme der kun handler om, at usikker sex (årsag) kan føre til uønsket graviditet eller smitte med seksygdomme (effekt).

For at inkludere de to andre dimensioner må undervisningen imidlertid også handle om, hvad der for eksempel skal til for at få unge til at dyrke sikker sex (forandringsstrategier), og hvilke visioner eleverne selv har for deres eget liv (alternativer).

Disse to sidste dimensioner er vigtige forudsætninger, dels for elevernes evne til at kunne se nye handlemuligheder for dem selv og andre, dels for at sundheds- og seksualundervisningen øger elevernes kompetencer og motivation til at skabe forandringer.

4 Det brede positive sundhedssyn

I Fælles Mål for sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab slås det fast, at sundheds- og seksualundervisningen skal baseres på et positivt og bredt sundhedssyn. I praksis betyder det, at man i undervisningen både skal inddrage perspektiver omkring forebyggelse og fremme af sundhed og trivsel i relation til sundheds- og seksualundervisningens temaer omkring krop, køn, relationer, sex og seksualitet. Et andet væsentligt element i det brede positive sundhedssyn er, at der skal lægges vægt på sammenhængen mellem livsstil og levevilkår samt handlemuligheder i forhold til at påvirke de levevilkår, der har betydning for ens seksuelle sundhed og trivsel.

5 Et positivt syn på seksualitet

Sex & Samfunds udgangspunkt er, at seksualitet er en almindelig del af de fleste menneskers liv både børns, unges og voksnes, og at seksualiteten er dynamisk og kan ændre og udvikle sig hele livet igennem. Med udgangspunkt i de seksuelle rettigheder¹ mener Sex & Samfund, at børn og unge har ret til deres seksualitet. Det vil sige ret til at udøve den, tale om den og udforske den, uden det forbindes med noget skamfuldt eller forbudt. Denne positive tilgang betyder ikke, at man som underviser skal undlade at italesætte de udfordringer og problematikker, der knytter sig til seksualitet og sex. Men det betyder, at man skal træffe et valg om at sætte et positivt fokus på seksualitet og trivsel gennem de fortællinger, eksempler og øvelser, der anvendes.

6 Forskelligheder og mangfoldighed er en ressource

I sundheds- og seksualundervisningen er det vigtigt at opfatte forskelligheder og mangfoldighed som en ressource. Fokus på forskelligheder og mangfoldighed er medvirkende til, at alle elever uanset deres køn, seksualitet, krop, familier, religion, etnicitet, funktionsnedsættelser med mere oplever, at undervisningen er rettet imod dem. Fordi den handler om emner, der er relevante for dem ud fra eksempler, der inkluderer dem, og gennem arbejds måder, der taler til dem.

¹ De seksuelle rettigheder er formuleret af den internationale organisation IPPF (International Planned Parenthood Federation), som Sex & Samfund er medlem af. Rettighederne tager udgangspunkt i FN's Menneskerettigheds erklæring og Børnekonventionen, som Danmark har underskrevet. Læs mere om rettighederne på lppf.org (Sexual rights: an IPPF declaration).

Når man skal arbejde med princippet om forskelligheder og mangfoldighed, kan man anvende en normkritisk tilgang til undervisningen.

At undervisningen er normkritisk betyder, at man reflekterer over gældende normer for eksempelvis krop, køn, familier og seksualitet. Det gøres gennem eksempler, fortællinger, billeder, film og øvelser, der viser mangfoldighed og brud på normer.

Formålet er at udvikle elevernes bevidsthed om de normer i klassen, familien og samfundet, der påvirker dem med henblik på at øge deres handlemuligheder i forhold til at udvide eller bryde med disse.

I planlægningen af undervisningen bør man som underviser derfor altid overveje, hvilke normer man bevidst eller ubevidst formidler i mødet med eleverne - og hvordan det påvirker elevernes handlemuligheder.

Det trygge rum

International forskning viser, at hvis seksualundervisning skal skabe sundhedsfremmende ændringer for eleverne, så er det vigtigt, at undervisningen foregår i et trygt socialt miljø, hvor der kommunikeres åbent om sex og relaterede temaer. Det påpeges også, at underviserens evne til at skabe en troværdig og tillidsfuld relation til eleverne er afgørende for, om undervisningen kan fremme en forandringsproces.

Sex & Samfunds erfaringer har også vist, at elever, der oplever sundheds- og seksualundervisningen som et utrygt forum, for eksempel undlader at stille spørgsmål af frygt for at blive grinet af eller at udstille sig selv. Et trygt læringsrum er en forudsætning for, at eleverne oplever tillid og åbenhed over for hinanden, og at der er plads til at stille spørgsmål og sammen undersøge, hvad de forskellige emner og dilemmaer handler om.

Underviserens ansvar

Det er underviserens ansvar at skabe trygge rammer for undervisningen. For nogle elever kan der være en usikkerhed og utryghed omkring, hvad sundheds- og seksualundervisningen handler om, og hvad der skal ske. Man kan imødekomme og minimere denne usikkerhed ved at være tydelig omkring, hvad der skal foregå og ved at fastsætte klare aftaler for undervisningen sammen med eleverne.

For eleverne er det desuden afgørende for udbyttet af undervisningen, at de oplever, at der er respekt for hinandens forskellige erfaringer og synspunkter. Det er derfor vigtigt, at man er opmærksom på og reagerer på drillende eller diskriminerende udsagn. Det kan være nedgørende kommentarer i forhold til seksualitet, seksuelle lyster, bestemte måder at være dreng og pige på og fordomsfulde kommentarer i forhold til etnicitet og hudfarve.

Redskaber til at sætte grænser

For nogle elever kan det opleves som tabubelagt og grænseoverskridende at tale om krop, sex og seksualitet. Derfor er det vigtigt at sikre, at alle elever har redskaber til selv at sætte grænser, hvis der er noget, de finder ubehageligt eller ikke ønsker at deltage i. Man kan eksempelvis give eleverne mulighed for at melde fra som aktiv deltager i forhold til konkrete øvelser og diskussioner. Det anbefales, at underviseren sammen med eleverne aftaler, hvad de konkret kan gøre, hvis man ønsker at melde fra.

Et godt udgangspunkt for at skabe tryghed i undervisningen er at anonymisere denne ved at aftale, at hverken elever eller underviser taler om egne erfaringer. Det betyder for eksempel, at der tages afsæt i fiktive eller autentiske historier om børn og unge frem for elevernes egne erfaringer. Det er underviserens opgave at støtte eleverne i at holde fast i dette. At skabe et trygt læringsrum kræver, at man som underviser er bevidst om denne opgave og er opmærksom på elevernes signaler individuelt og som gruppe.

Forslag til aftaler om det trygge rum

- Alle ved, hvad der skal ske.
- Man deltager men har mulighed for at sige fra.
- Der er respekt for forskelligheder.
- Homofobi og andre diskriminerende kommentarer accepteres ikke.
- Deltagere og undervisere taler ikke privat eller meget personligt om sig selv eller andre.

Ansvars- og rollefordeling

Ansvars- og rollefordeling er vigtig i forhold til sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab, fordi undervisning som udgangspunkt er et ansvar for alle skolens professionelle. I afsnittet her følger Sex & Samfunds forslag til ansvars- og rollefordeling blandt skolens professionelle. Dette suppleres med inspiration til, hvordan elevernes, forældrenes og skolebestyrelsens rolle kan forstås. Da vejledningen her ikke er tiltænkt elever eller forældre men derimod skolens professionelle, beskriver den, hvordan skolens fagpersoner kan være opmærksomme på elever og forældres rolle og på at inddrage elever, forældre og skolebestyrelse i seksualundervisningen.

Skoleledelse

Skoleledelsen træffer overordnet beslutning om, hvordan undervisning i SSF implementeres i skolens skema, hvordan trivsel og respekt for forskellighed i forhold køn, krop og seksualitet integreres i skolens pædagogiske arbejde, og hvordan der samarbejdes mellem skole og hjem på området.

Skoleledelsen igangsætter arbejdet med udvikling af en samlet oversigt over undervisning i SSF på skolen fra 0.-9. klasse og uddelegerer ansvaret for den konkrete planlægning til vejledere for undervisning i SSF på skolen.

Vejleder

Der tilknyttes en vejleder til indskolingen, en til mellemtrinnet og en til udskolingen. Vejlederne har til opgave at koordinere undervisning i SSF med det øvrige personale på skolen og herigennem sikre en systematik og progression i arbejdet med emnet på skolen. Konkret har vejlederen til opgave at sørge for, at den generelle årsplanlægning også inkluderer undervisning i SSF og for at udarbejde et samlet overblik over, hvordan det integreres på skolens forskellige klassetrin. Vejlederne har også til opgave at give faglig inspiration og sparring til skolens øvrige personale og derigennem styrke det faglige miljø omkring undervisningen i emnet på skolen.

Vejlederen har desuden til opgave at koordinere brugen af ekstern undervisning på de forskellige klassetrin. I samarbejde med skoleledelsen og afhængigt af de kommunale tilbud besluttet det, hvordan skolen gør brug af eksterne undervisere.

Lærer

Skolens lærere har til opgave at undervise eleverne i SSF ud fra kompetencemål og områder beskrevet i Fælles Mål, den nationale eller den kommunale læseplan og retningslinjerne på skolen. Undervisningen kombineres med de obligatoriske fag, som læreren underviser i. Læreren tager initiativ til at inddrage elevernes forældre i dialog om emner relateret til skolens undervisning i emnet. Her kan samarbejde med skolens pædagoger og sundhedsplejerske også indgå.

Pædagog

Pædagogen kan facilitere øvelser og generelt sparre med læreren om, hvordan undervisningen gribes an. Pædagogen kan også i det generelle pædagogiske arbejde med børnene være opmærksom på normer om køn, krop og seksualitet i klassen og arbejde med at skabe fællesskaber i klassen, der kan inkludere mangfoldighed i forhold til køn, krop og seksualitet.

Sundhedsplejen

Sundhedsplejersker bidrager til undervisningen med en særlig sundhedsfaglig viden. Denne viden kan med fordel inddrages i den del af undervisningen, som relaterer sig til videns- og færdighedsområder om pubertet og seksuel sundhed. Sundhedsplejersken samarbejder med pædagogen og læreren om, at fremme elevernes trivsel og respekt for køn, krop og seksualitet. Sundhedsplejersken kan gennem individuelle samtaler med eleverne have blik for områder af undervisningen, det kan være særligt relevant at tage op i undervisning af klassen. Sundhedsplejersken er tilgængelig på skolen og kan kontaktes i forbindelse med planlægning af pubertets- eller seksualundervisning. Sundhedsplejersken i Aarhus Kommune underviser på udvalgte klassetrin. Du kan finde kontaktoplysninger på din skoles sundhedsplejerske på [Sundhedsplejens hjemmeside \(link\)](#).

Ekstern underviser

En ekstern underviser, for eksempel fra Sex & Samfund, kan bruges som et supplement til skolens sundheds- og seksualundervisning. Ved brug af en ekstern underviser får eleverne mulighed for at stille nogle spørgsmål, som de måske helst vil undgå at stille de lærere og pædagoger, som de ser til daglig.

Skolebestyrelsen

Den samlede oversigt over undervisning i SSF på skolen fra 0.-9. klasse udarbejdet af skolens fagpersoner bringes op i skolebestyrelsen og tilpasses på baggrund af anbefalinger fra skolebestyrelsen.

Elev

Alle elever har krav på en god og systematisk undervisning i SSF. Det kan en samlet plan for undervisning i emnet på skolen hjælpe på vej. I skolerne foregår megen undervisning i SSF i dag ved, at der opstår et behov i klassen for at tale om et emne, som så bliver omdrejningspunktet for undervisningen. Det er vigtigt, at undervisningen bliver både systematisk, så der sikres en faglig progression og bredde i undervisning og spontan, så undervisningen forholder sig til og svarer på de spørgsmål, eleverne måtte have til emner om køn, krop og seksualitet.

Medinddragelse af eleverne er gennemgående et vigtigt opmærksomhedspunkt i tilrettelæggelsen af undervisningen. Det er særligt vigtigt i de enkelte klasser og den undervisning i SSF, der foregår der, men det kan også være relevant at inddrage skolens elevråd.

Forælder

Sex & Samfund anbefaler, at skolens plan for undervisning i SSF er tilgængelig på skolens hjemmeside, så forældre kan orientere sig og følge den undervisning, der er planlagt for elevernes skoletid. Sex & Samfund anbefaler ligeledes, at forældrene løbende inddrages og informeres om, hvor de kan finde viden og rådgivning til at tale med deres børn om køn, krop og seksualitet. Eksempler på hvordan dette kan gøres, fremgår af planlægningsmodellerne i denne vejledning.

Eksterne aktører

Det er oplagt at bruge Åben skole-tilbud, eksterne undervisere samt at inddrage lokale aktører i undervisning i SSF, fx kulturtilbud som museum og biograf. Vejledningen her giver inspiration til forskellige Åben skole-tilbud, som udbydes enten landsdækkende eller i Aarhus Kommune.

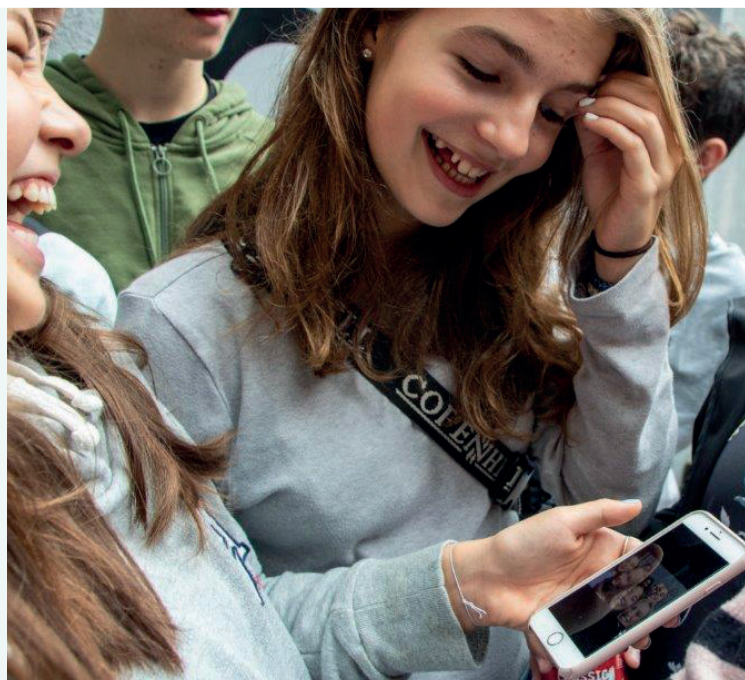
Planlægning af undervisning i Seksual- og sundhedsundervisning og familiekundskab på skolen

Modellen herunder kan bruges som inspiration til en samlet plan på skolen, der viser, hvordan krav og mål til sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab beskrevet i Fælles Mål kan omsættes til konkret undervisning på de enkelte klassetrin.

Klassetrin	Færdigheds- og vidensområde i SSF	Underviser	Skole-hjemssamarbejde
0. Klasse	Familieliv Reproduktion Sundhedsfremme	Lærer eller pædagog	Information til forældre om Sex & Samfunds forældresite www.sexogsamfund.dk/forældre
1. Klasse	Krop Følelser Livsstil	Lærer eller Pædagog	Inspirationsfolder til forældre om at tale med deres barn om følelser, krop og grænser. Tilgængelig på www.underviserportal.dk under <i>Skole-hjem og materialer</i> .
2. Klasse	Normer og idealer Personlige grænser Levevilkår	Lærer eller pædagog	Information om tema om køn på Sex & Samfunds forældresite
3. Klasse	Personlige grænser Krop Rettigheder	Lærer eller pædagog	Forældremøde om trivsel online. Udgangspunkt i dilemmakort fra Sex & Samfund. Tilgængelig på www.underviserportal.dk under <i>Skole-hjem og Til forældremødet</i> .
4. klasse	Normer og idealer Krop Sundhedsfremme	Lærer eller pædagog	Information om tema om kroppen på Sex & Samfunds forældresite
5. klasse	Pubertet Personlige grænser Venskaber	Lærer Sundhedsplejerske	Forældremøde, eventuelt med oplæg om pubertet fra sundhedsplejersken Information om tema om pubertet på Sex & Samfunds forældresite

6. klasse	Seksualitet Rettigheder Livsstil Levevilkår	Lærer	Information om tema om intime grænser på Sex & Samfunds forældresite
7. klasse	Personlige grænser Normer og idealer Livsstil Levevilkår	Lærer	Fokus på krop og grænser på forældremøde med udgangspunkt i dilemma kort fra Sex & Samfund på www.underviserportal.dk under <i>Skole-hjem og Til forældremødet</i>
8. klasse	Seksuel sundhed Relationer Seksuelle rettigheder Ulighed i sundhed	Lærer Ekstern underviser Sundhedsplejerske	Forældremøde om køn, krop, seksualitet og grænser online Information om tema om porno på Sex & Samfunds forældresite
9. klasse	Personlige grænser Relationer Sundhedsfremme	Lærer Ekstern underviser	

Klasse-trin	Færdigheds- og videns-område i SSF	Underviser	Skole-hjemsamarbejde

Planlægning i indskolingen

Fælles Mål for sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab

Kompetenceområde	Kompetencemål efter 3. klasses trin	Færdigheds- og vidensområder
Sundhed og trivsel	Eleven kan forklare, hvad der fremmer sundhed og trivsel i eget liv	Sundhedsfremme Livsstil Levevilkår Rettigheder Personlige grænser Følelser
Køn, krop og seksualitet	Eleven kan samtale om mangfoldighed i forhold til krop og køn med udgangspunkt i eget liv	Normer og idealer Krop Familieliv Reproduktion

Kompetence-, færdigheds- og vidensområder fra sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab integreres desuden i fag- og tværfaglige undervisningsforløb i løbet af året. Der undervises i forskellige områder på forskellige klasses trin, men områder kan også gå igen på flere klasses trin med progression i det faglige indhold. Modellen herunder viser hvordan, dette konkret kan gøres, og hvordan skolens faggrupper kan samarbejde om undervisningen og samarbejde med elevernes forældre om emner relateret til seksualundervisning.

0. klasse

Færdigheds- og vidensområder:	Familieliv Eleven kan sammenligne familieformer. Eleven har viden om familieformer.
	Reproduktion Eleven kan forklare, hvordan man får børn. Eleven har viden om reproduktion.
	Sundhedsfremme Eleven kan samtale om egen sundhed og trivsel. Eleven har viden om enkle sundheds- og trivselsfaktorer.

Undervisningsmaterialer til færdigheds- og vidensområder for klassetrinnet

Familier	Reproduktion	Sundhedsfremme
<p>Forløb om familier på www.underviserportal.dk</p> <p>Fag: Dansk, billedkunst, understøttende undervisning, sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab</p> <p>Lærer eller pædagog varetager forløbet</p>	<p>Forløb om reproduktion på www.underviserportal.dk</p> <p>Fag: Dansk, understøttende undervisning, sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab</p> <p>Anbefalet antal lektioner: 15</p> <p>Lærer eller pædagog varetager forløbet</p>	<p>Aktiv Året Rundt er en kampagne, der samler inspiration til idrætsaktiviteter, og hvordan man kan inddrage bevægelse i skolen.</p> <p>Læs mere på www.aktivaaretrundt.dk</p> <p>Dansk Skoleidræt giver inspiration til fysisk udfoldelse og aktiviteter i skolen.</p> <p>Læs mere på www.skoleidraet.dk</p> <p>Find materialer om mad og sundhed på www.smagforlivet.dk og www.detvigoer.aarhus.dk/skole-og-fritid/kend-din-mad</p> <p>Lærer eller pædagog varetager forløbet</p>

Forløb i sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab i skemalagte fag

Dansk

Fokus på venskab og relationer ud fra skønlitteratur

Understøttende undervisning

Fokus på normer i klassen og klassekultur, der giver plads til mangfoldighed

Andre temadage og -uger

Uge Sex, uge 6

Hvert år i uge 6 arrangerer Sex & Samfund en tværgående temauge, hvor eleverne skal arbejde med årets Uge Sex-tema. Læs mere på www.underviserportal.dk

Skolernes Trivselsdag, første fredag i marts

Skolernes Trivselsdag afholdes årligt den første fredag i marts, hvor der sættes fokus på den gode klasse- og skoletrivsel. Læs mere på www.redbarnet.dk/skole/events/min-skole-min-ven

Sundhedsugerne, uge 39-41

Sundhedsugerne er en kampagne, der sætter fokus på sundhed og bevægelse i skolen. Læs mere på www.aktivaaretrundt.dk

Skolernes Motionsdag, fredag før efterårsferien

Dansk Skoleidræt står bag Skolernes Motionsdag, som er en årlig idrætstradition med bevægelse hele dagen. Læs mere på www.skoleidraet.dk/skolernesmotionsdag

Fri for mobberi

I Redbarnets undervisningsindsats Fri for mobberi skal eleverne arbejde med trivsel og mobning. Læs mere på www.friformobberi.dk

Skole-hjem-aktiviteter

Information til forældre om Sex & Samfunds forældresite www.sexogsamfund.dk/forældre

Inspiration til skole-hjem-samarbejde på www.underviserportal.dk under *Skole-hjem*.

1. klasse

Færdigheds- og vidensområder:	Følelser Eleven kan beskrive følelsesmæssige reaktioner. Eleven har viden om følelser.
	Krop Eleven kan samtale om kroppe og mangfoldighed. Eleven har viden om kroppes forskelligheder.
	Livsstil Eleven kan beskrive anbefalinger for sundhed. Eleven har viden om anbefalinger for kost, bevægelse, søvn og hygiejne.

Undervisningsmaterialer til færdigheds- og vidensområder for klassetrinnet

Følelser	Krop	Livsstil
<p>Forløb om følelser på www.underviserportal.dk</p> <p>Fag: Dansk, idræt, understøttende undervisning, sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab</p> <p>Lærer eller pædagog varetager forløbet</p>	<p>Forløb om krop på www.underviserportal.dk</p> <p>Fag: Dansk, natur/teknologi, idræt, matematik, billedkunst, understøttende undervisning, sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab</p> <p>Lærer eller pædagog varetager forløbet</p>	<p>Aktiv Året Rundt er en kampagne, der samler inspiration til idrætsaktiviteter, og hvordan man kan inddrage bevægelse i skolen.</p> <p>Læs mere på www.aktivaaretrundt.dk</p> <p>Dansk Skoleidræt giver inspiration til fysisk udfoldelse og aktiviteter i skolen.</p> <p>Læs mere på www.skoleidraet.dk</p> <p>Lærer eller pædagog varetager forløbet</p>

Forløb i sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab i skemalagte fag

Dansk Læse skønlitteratur med repræsentation af forskellige køn	Matematik Simple regnestykker med udgangspunkt i forskellige familietyper og familiestørrelser
---	--

Andre temadage og -uger

Uge Sex, uge 6

Hvert år i uge 6 arrangerer Sex & Samfund en tværgående temauge, hvor eleverne skal arbejde med årets Uge Sex-tema. Læs mere på www.underviserportal.dk

Skolernes Trivselsdag, første fredag i marts

Skolernes Trivselsdag afholdes årligt den første fredag i marts, hvor der sættes fokus på den gode klasse- og skoletrivsel. Læs mere på www.redbarnet.dk/skole/events/min-skole-min-ven

Sundhedsugerne, uge 39-41

Sundhedsugerne er en kampagne, der sætter fokus på sundhed og bevægelse i skolen. Læs mere på www.aktivaaretrundt.dk

Skolernes Motionsdag, fredag før efterårsferien

Dansk Skoleidræt står bag Skolernes Motionsdag, som er en årlig idrætstradition med bevægelse hele dagen. Læs mere på www.skoleidraet.dk/skolernesmotionsdag

Fri for mobberi

I Redbarnets undervisningsindsats Fri for mobberi skal eleverne arbejde med trivsel og mobning. Læs mere på www.friformobberi.dk

Skole-hjem-aktiviteter

Inspirationsfolder til forældre om at tale med deres barn om følelser, krop og grænser. Findes på www.underviserportal.dk under *Skole-hjem*.

Information til forældre om Sex & Samfunds forældresite www.sexogsamfund.dk/forældre.

2. klasse

Færdigheds- og vidensområder:	<p>Normer og idealer</p> <p>Eleven kan samtale om kønsroller og mangfoldighed.</p> <p>Eleven har viden om kønsroller.</p>
	<p>Personlige grænser</p> <p>Eleven kan give udtryk for egne grænser.</p> <p>Eleven har viden om personlige grænser.</p>
	<p>Levevilkår</p> <p>Eleven kan forklare, hvordan omgivelser påvirker sundhed.</p> <p>Eleven har viden om bolig og nærmiljøs indvirkning på sundhed.</p>

Undervisningsmaterialer til færdigheds- og vidensområder for klassetrinnet

Normer om køn	Grænser	Levevilkår
<p>Forløb om køn og kønsnormer på www.underviserportal.dk</p> <p>Fag: Dansk, understøttende undervisning, sundheds og seksualundervisning og familiekundskab</p> <p>Lærer eller pædagog varetager forløbet</p>	<p>Forløb om grænser på www.underviserportal.dk</p> <p>Fag: Dansk, billedkunst, understøttende undervisning, sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab</p> <p>Lærer eller pædagog varetager forløbet</p>	<p>Aktiv Året Rundt er en kampagne, der samler inspiration til idrætsaktiviteter, og hvordan man kan inddrage bevægelse i skolen. Læs mere på www.aktivaaretrundt.dk</p> <p>Dansk Skoleidræt giver inspiration til fysisk udfoldelse og aktiviteter i skolen. Læs mere på www.skoleidraet.dk</p> <p>Lærer eller pædagog varetager forløbet</p>

Forløb i sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab i skemalagte fag

<p>Dansk</p> <p>Læse skønlitteratur med repræsentation af forskellige familieformer</p>	<p>Idræt</p> <p>Fokus på kroppens styrker og at forskellige kroppe har forskellige styrker</p>
--	---

Andre temadage og -uger

Uge Sex, uge 6

Hvert år i uge 6 arrangerer Sex & Samfund en tværgående temauge, hvor eleverne skal arbejde med årets Uge Sex-tema. Læs mere på www.underviserportal.dk.

Skolernes Trivselsdag, første fredag i marts

Skolernes Trivselsdag afholdes årligt den første fredag i marts, hvor der sættes fokus på den gode klasse- og skoletrivsel. Læs mere på www.redbarnet.dk/skole/events/min-skole-min-ven.

Sundhedsugerne, uge 39-41

Sundhedsugerne er en kampagne, der sætter fokus på sundhed og bevægelse i skolen. Læs mere på www.aktivaaretrundt.dk.

Skolernes Motionsdag, fredag før efterårsferien

Dansk Skoleidræt står bag Skolernes Motionsdag, som er en årlig idrætstradition med bevægelse hele dagen. Læs mere på www.skoleidraet.dk/skolernesmotionsdag.

Fri for mobberi

I Redbarnets undervisningsindsats Fri for mobberi skal eleverne arbejde med trivsel og mobning. Læs mere på www.friformobberi.dk.

Skole-hjem-aktiviteter

Information om tema om køn på Sex & Samfunds forældresite www.sexogsamfund.dk/forældre.

Inspiration til skole-hjem-samarbejde på www.underviserportal.dk under *Skole-hjem*.

3. klasse

Færdigheds- og vidensområder:	<p>Personlige grænser</p> <p>Eleven kan give udtryk for egne grænser.</p> <p>Eleven har viden om personlige grænser.</p>
	<p>Krop</p> <p>Eleven kan samtale om kroppe og mangfoldighed.</p> <p>Eleven har viden om kroppes forskelligheder.</p>
	<p>Rettigheder</p> <p>Eleven kan samtale om børns rettigheder i relation til familie og skole.</p> <p>Eleven har viden om børns grundlæggende rettigheder.</p>

Undervisningsmaterialer til færdigheds- og vidensområder for klassetrinnet

På nettet	Rettigheder
<p>Forløb om at være online på www.undviserportal.dk</p> <p>Fag: Dansk, billedkunst, understøttende undervisning, sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab</p> <p>Lærer eller pædagog varetager forløbet</p>	<p>Forløb om rettigheder på www.undviserportal.dk</p> <p>Fag: Dansk, billedkunst, understøttende undervisning, sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab</p> <p>Lærer eller pædagog varetager forløbet</p> <p>Forløb om rettigheder på www.rettighedsskoler.unicef.dk</p> <p>Lærer eller pædagog varetager forløbet</p>

Forløb i sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab i skemalagte fag

<p>Billedkunst</p> <p>Forløb om repræsentationer af kroppen i forskellige kunstværker gennem tiden</p>	<p>Idræt</p> <p>Fokus på dilemmaer forbundet med at gå i bad efter idræt</p>
---	---

Andre temadage og -uger

Uge Sex, uge 6

Hvert år i uge 6 arrangerer Sex & Samfund en tværgående temauge, hvor eleverne skal arbejde med årets Uge Sex-tema. Læs mere på www.underviserportal.dk.

Skolernes Trivselsdag, første fredag i marts

Skolernes Trivselsdag afholdes årligt den første fredag i marts, hvor der sættes fokus på den gode klasse- og skoletrivsel. Læs mere på www.redbarnet.dk/skole/events/min-skole-min-ven.

Sundhedsugerne, uge 39-41

Sundhedsugerne er en kampagne, der sætter fokus på sundhed og bevægelse i skolen. Læs mere på www.aktivaaretrundt.dk.

Skolernes Motionsdag, fredag før efterårsferien

Dansk Skoleidræt står bag Skolernes Motionsdag, som er en årlig idrætstradition med bevægelse hele dagen. Læs mere på www.skoleidraet.dk/skolernesmotionsdag.

Fri for mobberi

I Redbarnets undervisningsindsats Fri for mobberi skal eleverne arbejde med trivsel og mobning. Læs mere på www.friformobberi.dk.

Skole-hjem-aktiviteter

Forældremøde om trivsel online. Udgangspunkt i dilemmakort fra Sex & Samfund. Tilgængelige på www.underviserportal.dk under *Skole-hjem*.

Information til forældre om Sex & Samfunds forældresite www.sexogsamfund.dk/forældre.

Klasse:

Færdigheds- og vidensområder:

Tema/emne:

Tema/emne:

Fag:

Fag:

Beskrivelse:

Beskrivelse:

Antal lektioner

Antal lektioner

Ansvarlige

Ansvarlige

Skole-hjem-aktiviteter:

Noter:

Planlægning på mellemtrinnet

Fælles Mål for sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab

Kompetenceområde	Kompetencemål efter 6. klasses trin	Færdigheds- og vidensområder
Sundhed og trivsel	Eleven kan fremme sundhed og trivsel på skolen	Sundhedsfremme Livsstil Levevilkår Rettigheder Personlige grænser Venskaber
Køn, krop og seksualitet	Eleven kan analysere mangfoldighed i krop, køn og seksualitet	Normer og idealer Pubertet Seksualitet

Kompetence-, færdigheds- og vidensområder fra sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab integreres desuden i fag- og tværfaglige undervisningsforløb i løbet af året. Der undervises i forskellige områder på forskellige klasses trin, men områder kan også gå igen på flere klasses trin med progression i det faglige indhold. Modellen herunder viser hvordan, dette konkret kan gøres, og hvordan skolens faggrupper kan samarbejde om undervisningen og samarbejde med elevernes forældre om emner relateret til seksualundervisning.

4. klasse

Færdigheds- og vidensområder:	Normer og idealer <ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan analysere, hvordan normer for køn og krop kan påvirke børn og unge. • Eleven har viden om normer for køn og krop.
	Sundhedsfremme <ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan vurdere, hvad der fremmer sundhed og trivsel på skolen. • Eleven har viden om, hvad der fremmer sundhed og trivsel.

Undervisningsmaterialer til færdigheds- og vidensområder for klassetrinnet		
Køn	Krop	Sundhedsfremme
<p>Forløb om køn på www.underviserportal.dk</p> <p>Fag: Dansk, historie, understøttende undervisning, sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab</p> <p>Lærer eller pædagog varetager forløbet</p>	<p>Forløb om kroppen på www.underviserportal.dk</p> <p>Fag: Dansk, billedkunst, matematik, sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab</p> <p>Anbefalet antal lektioner: 15</p> <p>Lærer varetager forløbet</p>	<p>Aktiv Året Rundt er en kampagne, der samler inspiration til idrætsaktiviteter, og hvordan man kan inddrage bevægelse i skolen.</p> <p>Læs mere på www.aktivaaretrundt.dk</p> <p>Dansk Skoleidræt giver inspiration til fysisk udfoldelse og aktiviteter i skolen.</p> <p>Læs mere på www.skoleidraet.dk</p> <p>Lærer eller pædagog varetager forløbet</p>
Forløb i sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab i skemalagte fag		
<p>Dansk/understøttende undervisning</p> <p>Fokus på dialog, gode relationer og fællesskaber online</p>	<p>Natur/teknologi</p> <p>Forløb om kroppens udvikling og pubertet</p>	
Andre temadage og -uger		
<p>Uge Sex, uge 6</p> <p>Hvert år i uge 6 arrangerer Sex & Samfund en tværgående temauge, hvor eleverne skal arbejde med årets Uge Sex-tema. Læs mere på www.underviserportal.dk.</p> <p>Skolernes Trivselsdag, første fredag i marts</p> <p>Skolernes Trivselsdag afholdes årligt den første fredag i marts, hvor der sættes fokus på den gode klasse- og skoletrivsel. Læs mere på www.redbarnet.dk/skole/events/min-skole-min-ven.</p> <p>Sundhedsugerne, uge 39-41</p> <p>Sundhedsugerne er en kampagne, der sætter fokus på sundhed og bevægelse i skolen. Læs mere på www.aktivaaretrundt.dk.</p> <p>Skolernes Motionsdag, fredag før efterårsferien</p> <p>Dansk Skoleidræt står bag Skolernes Motionsdag, som er en årlig idrætstradition med bevægelse hele dagen. Læs mere på www.skoleidraet.dk/skolernesmotionsdag.</p>		
Skole-hjem-aktiviteter		
<p>Information om tema om kroppen på Sex & Samfunds forældreseite www.sexogsamfund.dk/forældre.</p> <p>Inspiration til skole-hjem-samarbejde på www.underviserportal.dk under Skole-hjem.</p>		

5. klasse

Færdigheds- og vidensområder:	Pubertet <ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan diskutere pubertetens betydning for identitet og relationer. • Eleven har viden om fysiske og psykiske forandringer i puberteten.
	Personlige grænser <ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan respektere egne og andres personlige grænser. • Eleven har viden om mobning og trivsel.
	Venskaber <ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan vurdere betydningen af gode venskaber. • Eleven har viden om relationers betydning for sundhed og trivsel.

Undervisningsmaterialer til færdigheds- og vidensområder for klassetrinnet

Pubertet	Grænser	Livsstil og levevilkår
<p>Forløb om puberteten på www.underviserportal.dk</p> <p>Fag: Dansk, natur/teknologi, idræt, understøttende undervisning, sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab</p> <p>Anbefalet antal lektioner: 15</p> <p>Lærer eller sundhedsplejerske varetager forløbet</p>	<p>Forløb om grænser på www.underviserportal.dk</p> <p>Fag: Dansk, understøttende undervisning, sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab</p> <p>Lærer varetager forløbet</p>	<p>Aktiv Året Rundt er en kampagne, der samler inspiration til idrætsaktiviteter, og hvordan man kan inddrage bevægelse i skolen.</p> <p>Læs mere på www.aktivaaretrundt.dk</p> <p>Dansk Skoleidræt giver inspiration til fysisk udfoldelse og aktiviteter i skolen.</p> <p>Læs mere på www.skoleidraet.dk</p> <p>Lærer eller pædagog varetager forløbet</p>

Forløb i sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab i skemalagte fag

Dansk <p>Udvikling i kønnet sprogbrug for eksempel i forhold til skældsord og analyse af de normer om køn, der ligger bag udviklingen.</p>	Historie <p>Udvikling i kropsidealiser gennem tiderne</p>
---	--

Andre temadage og -uger

Uge Sex, uge 6

Hvert år i uge 6 arrangerer Sex & Samfund en tværgående temauge, hvor eleverne skal arbejde med årets Uge Sex-tema. Læs mere på www.underviserportal.dk.

Skolernes Trivselsdag, første fredag i marts

Skolernes Trivselsdag afholdes årligt den første fredag i marts, hvor der sættes fokus på den gode klasse- og skoletrivsel. Læs mere på www.redbarnet.dk/skole/events/min-skole-min-ven.

Sundhedsugerne, uge 39-41

Sundhedsugerne er en kampagne, der sætter fokus på sundhed og bevægelse i skolen. Læs mere på www.aktivaaretrundt.dk.

Skolernes Motionsdag, fredag før efterårsferien

Dansk Skoleidræt står bag Skolernes Motionsdag, som er en årlig idrætstradition med bevægelse hele dagen. Læs mere på www.skoleidraet.dk/skolernesmotionsdag.

Skole-hjem-aktiviteter

Forældremøde med oplæg om pubertet fra sundhedsplejersken.

Information om tema om pubertet på Sex & Samfunds forældresite www.sexogsamfund.dk/forældre.

Inspiration til skole-hjem-samarbejde på www.underviserportal.dk under Skole-hjem.

6. klasse

Færdigheds- og vidensområder:	Seksualitet <ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan beskrive seksuel mangfoldighed. • Eleven har viden om seksualitet.
	Rettigheder <ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan diskutere handlemuligheder, hvis et barns ret til beskyttelse krænkes. • Eleven har viden om børns ret til beskyttelse mod fysisk, psykisk og digitalt overgreb.
	Livsstil <ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan analysere normer og idealer for sundhed. • Eleven har viden om normer og idealer for sundhed.
	Levevilkår <ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan analysere, hvordan sundhed påvirkes af levevilkår. • Eleven har viden om samspil mellem sundhed, trivsel og levevilkår.

Undervisningsmaterialer til færdigheds- og vidensområder for klassetrinnet

Venner og kærestes	Online	Rettigheder
Forløb om venner og kærestes på www.underviserportal.dk Fag: Dansk, understøttende undervisning, sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab Anbefalet antal lektioner: 15 Lærer varetager forløbet	Forløb om at være online på www.underviserportal.dk Fag: Dansk, understøttende undervisning, sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab Lærer varetager forløbet	Forløb om rettigheder på www.underviserportal.dk Fag: Dansk, billedkunst, understøttende undervisning, sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab Lærer varetager forløbet

Forløb i sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab i skemalagte fag

Dansk Analyse af fremstilling af køn i skønlitterære værker	Kristendom Religiøse forståelse af køn, krop og seksualitet
---	---

Andre temadage og -uger

Uge Sex, uge 6

Hvert år i uge 6 arrangerer Sex & Samfund en tværgående temauge, hvor eleverne skal arbejde med årets Uge Sex-tema. Læs mere på www.underviserportal.dk.

Skolernes Trivselsdag, første fredag i marts

Skolernes Trivselsdag afholdes årligt den første fredag i marts, hvor der sættes fokus på den gode klasse- og skoletrivsel. Læs mere på www.redbarnet.dk/skole/events/min-skole-min-ven.

Sundhedsugerne, uge 39-41

Sundhedsugerne er en kampagne, der sætter fokus på sundhed og bevægelse i skolen. Læs mere på www.aktivaaretrundt.dk.

Skolernes Motionsdag, fredag før efterårsferien

Dansk Skoleidræt står bag Skolernes Motionsdag, som er en årlig idrætstradition med bevægelse hele dagen. Læs mere på www.skoleidræt.dk/skolernesmotionsdag.

Skole-hjem-aktiviteter

Information om tema om grænser online på Sex & Samfunds forældresite www.sexogsamfund.dk/forældre.

Inspiration til skole-hjem-samarbejde på www.underviserportal.dk under Skole-hjem.

Klasse:

Færdigheds- og vidensområder:

Tema/emne:

Tema/emne:

Fag:

Fag:

Beskrivelse:

Beskrivelse:

Antal lektioner

Antal lektioner

Ansvarlige

Ansvarlige

Skole-hjem-aktiviteter:

Noter:

Planlægning i udskolingen

Fælles Mål for sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab

Kompetenceområde	Kompetencemål efter 9. klassetrin	Færdigheds- og vidensområder
Sundhed og trivsel	Eleven kan fremme egen og andres trivsel med udgangspunkt i demokrati og rettigheder	Sundhedsfremme Livsstil og levevilkår Ulighed i sundhed Personlige grænser Relationer Seksuel sundhed
Køn, krop og seksualitet	Eleven kan vurdere normer og rettigheder for krop, køn og seksualitet i et samfundsmæssigt perspektiv	Normer og idealer Seksuelle rettigheder

Kompetence-, færdigheds- og vidensområder fra sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab integreres desuden i fag- og tværfaglige undervisningsforløb i løbet af året. Der undervises i forskellige områder på forskellige klassetrin, men områder kan også gå igen på flere klassetrin med progression i det faglige indhold. Modellen herunder viser hvordan, dette konkret kan gøres, og hvordan skolens faggrupper kan samarbejde om undervisningen og samarbejde med elevernes forældre om emner relateret til seksualundervisning

7. klasse

Færdigheds- og vidensområder:	Personlige grænser <ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan diskutere, hvordan overgreb på børn og unge kan forebygges. • Eleven har viden om vold og overgreb af fysisk, psykisk og seksuel karakter.
	Normer og idealer <ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan analysere køn, krop og seksualitet i samtidigt, historisk og globalt perspektiv. • Eleven har viden om kulturelle og sociale normer og idealer for køn, krop og seksualitet.
	Livsstil og levevilkår <ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan vurdere sundhedsfaktorer i relation til eget liv. • Eleven har viden om sundhedsfaktorer, som er særligt relevante for unge.

Undervisningsmaterialer til færdigheds- og vidensområder for klassetrinnet

Grænser	Køn og seksualitet
<p>Forløb om grænser på www.underviserportal.dk</p> <p>Fag: Dansk, understøttende undervisning, sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab</p> <p>Anbefalet antal lektioner: 5</p> <p>Lærer varetager forløbet</p>	<p>Forløb om køn og seksualitet på www.underviserportal.dk</p> <p>Fag: Dansk, samfundsfag, historie, understøttende undervisning, sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab</p> <p>Anbefalet antal lektioner: 10</p> <p>Lærer varetager forløbet</p>
Krop	Livsstil og levevilkår
<p>Forløb om kroppen på www.underviserportal.dk</p> <p>Fag: Dansk, samfundsfag, idræt, matematik, biologi, understøttende undervisning, sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab</p> <p>Lærer varetager forløbet</p>	<p>Forløb på www.omalkohol.dk</p> <p>Lærer varetager forløbet</p>

Forløb i sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab i skemalagte fag	
Matematik Forløb om statistisk med udgangspunkt i statistik om unge, krop og trivsel	Historie Udvikling af demokrati i Danmark og ligestilling i forhold til køn og seksualitet
Andre temadage og -uger	
Uge Sex, uge 6 Hvert år i uge 6 arrangerer Sex & Samfund en tværgående temauge, hvor eleverne skal arbejde med årets Uge Sex-tema. Læs mere på www.undviserportal.dk .	
Skolernes Trivselsdag, første fredag i marts Skolernes Trivselsdag afholdes årligt den første fredag i marts, hvor der sættes fokus på den gode klasse- og skoletrivsel. Læs mere på www.redbarnet.dk/skole/events/min-skole-min-ven .	
Sundhedsugerne, uge 39-41 Sundhedsugerne er en kampagne, der sætter fokus på sundhed og bevægelse i skolen. Læs mere på www.aktivaaretrundt.dk .	
Skolernes Motionsdag, fredag før efterårsferien Dansk Skoleidræt står bag Skolernes Motionsdag, som er en årlig idrætstradition med bevægelse hele dagen. Læs mere på www.skoleidraet.dk/skolernesmotionsdag .	
Skole-hjem-aktiviteter	Åben skole-tilbud
Information til forældre om Sex & Samfunds forældresite www.sexogsamfund.dk/forældre . Fokus på krop og grænser på forældremøde med udgangspunkt i dilemmakort fra Sex & Samfund. Findes på www.undviserportal.dk under Skole-hjem. Se også Samtale mellem generationer, der er et tilbud i Aarhus Kommune, der sætter fokus på dialogen mellem forældre og unge om temaer i ungdomslivet. Læs mere på www.aarhus.dk	Normstormerne Tilbyder undervisning om blandt andet normer, køn, rettigheder og seksualitet samt handlemuligheder ved mobning og diskrimination. Læs mere på www.normstormerne.dk . RedenUng Aarhus Tilbyder undervisning i seksuelle relationer og grænser. Læs mere på www.kfuksa.dk/reden-aarhus/reden-ung-aarhus

8. klasse

Færdigheds- og vidensområder:	Relationer <ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan vurdere følelsesmæssige dilemmaer i relationer. • Eleven har viden om følelser og relationers betydning for sundhed, trivsel og seksualitet.
	Seksuel sundhed <ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan vurdere hvad der fremmer egen og andre unges seksuelle sundhed og trivsel. • Eleven har viden om seksuel sundhed 2. og trivsel.
	Seksuelle rettigheder <ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan diskutere seksuelle rettigheder i Danmark og globalt. • Eleven har viden om rettigheder relateret til krop, køn, seksualitet og familie.
	Ulighed i sundhed <ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan diskutere ulighed i sundhed i et samfundsmæssigt perspektiv. • Eleven har viden om faktorer der skaber ulighed i sundhed.

Undervisningsmaterialer til færdigheds- og vidensområder for klassetrinnet

Sex og prævention	Online
Forløb om sex og prævention på www.underviserportal.dk Fag: Dansk, biologi, understøttende undervisning, sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab Anbefalet antal lektioner: 10 Lærere, sundhedsplejerske og eksterne undervisere, fx Sex & Samfunds underviserkorps	Forløb om at være online på www.underviserportal.dk Fag: Dansk, understøttende undervisning, sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab Lærer varetager forløbet
Seksuelle rettigheder	Ulighed i sundhed
Forløb om seksuelle rettigheder på www.underviserportal.dk Antal lektioner: Dansk, samfundsfag, historie, understøttende undervisning, sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab Lærer varetager forløbet	Undervisningsmateriale om LGBT+ rettigheder på www.larmlgbt.dk Lærer varetager forløbet

Forløb i sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab i skemalagte fag	
Biologi Forløb om anatomi, graviditet og prævention	Samfundsfag Normer om sex og seksualitet i forskellige lande, samfund eller kulturer
Andre temadage og -uger	
Uge Sex, uge 6 Hvert år i uge 6 arrangerer Sex & Samfund en tværgående temauge, hvor eleverne skal arbejde med årets Uge Sex-tema. Læs mere på www.undviserportal.dk .	
Skolernes Trivselsdag, første fredag i marts Skolernes Trivselsdag afholdes årligt den første fredag i marts, hvor der sættes fokus på den gode klasse- og skoletrivsel. Læs mere på www.redbarnet.dk/skole/events/min-skole-min-ven .	
Sundhedsugerne, uge 39-41 Sundhedsugerne er en kampagne, der sætter fokus på sundhed og bevægelse i skolen. Læs mere på www.aktivaaretrundt.dk .	
Skolernes Motionsdag, fredag før efterårsferien Dansk Skoleidræt står bag Skolernes Motionsdag, som er en årlig idrætstradition med bevægelse hele dagen. Læs mere på www.skoleidraet.dk/skolernesmotionsdag .	
Skole-hjem-aktiviteter	Åben skole-tilbud
Forældremøde om køn, krop, seksualitet og grænser online. Forældremøde om alkohol og rygning. Læs mere på www.omalkohol.dk og www.op-i-roeg.dk Information om porno på Sex & Samfunds forældresite www.sexogsamfund.dk/forældre . Inspiration til skole-hjem-samarbejde på www.undviserportal.dk under Skole-hjem. Se også Samtale mellem generationer, der er et tilbud i Aarhus Kommune, der sætter fokus på dialogen mellem forældre og unge om temaer i ungdomslivet. Læs mere på www.aarhus.dk	Normstormerne Tilbyder undervisning om blandt andet normer, køn, rettigheder og seksualitet samt handlemuligheder ved mobning og diskrimination. Læs mere på www.normstormerne.dk . Sex & Samfund Tilbyder supplerende seksualundervisning af ung-til-ynge-underviserkorps. Læs mere på www.sexogsamfund.dk/book .

9. klasse

Færdigheds- og vidensområder:	Personlige grænser <ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan diskutere, hvordan overgreb på børn og unge kan forebygges. • Eleven har viden om vold og overgreb af fysisk, psykisk og seksuel karakter.
	Relationer <ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan vurdere følelsesmæssige dilemmaer i relationer. • Eleven har viden om følelser og relationers betydning for sundhed, trivsel og seksualitet.
	Sundhedsfremme <ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan diskutere hvordan sundhed og trivsel kan fremmes gennem sundhedspolitikker. • Eleven har viden om sundhedspolitikker.

Undervisningsmaterialer til færdigheds- og vidensområder for klassetrinnet

Flirt og grænser	Sex og seksualitet	Sundhedsfremme
Forløb om flirt og grænser på www.underviserportal.dk Fag: Dansk, understøttende undervisning, sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab Anbefalet antal lektioner: 7 Lærer varetager forløbet	Forløb om sex og seksualitet på www.underviserportal.dk Fag: Dansk, understøttende undervisning, sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab Anbefalet antal lektioner: 8 Lærer varetager forløbet	Forløb om rygning på www.op-i-roeg.dk Lærer varetager forløbet.

Forløb i sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab i skemalagte fag

Dansk Analyse af fremstilling af køn i skønlitteratur	Geografi Fokus på seksuel sundheds betydning for befolkningsudvikling.
---	--

Andre temadage og -uger

Uge Sex, uge 6

Hvert år i uge 6 arrangerer Sex & Samfund en tværgående temauge, hvor eleverne skal arbejde med årets Uge Sex-tema. Læs mere på www.underviserportal.dk.

Skolernes Trivselsdag, første fredag i marts

Skolernes Trivselsdag afholdes årligt den første fredag i marts, hvor der sættes fokus på den gode klasse- og skoletrivsel. Læs mere på www.redbarnet.dk/skole/events/min-skole-min-ven.

Sundhedsugerne, uge 39-41

Sundhedsugerne er en kampagne, der sætter fokus på sundhed og bevægelse i skolen. Læs mere på www.aktivaaretrundt.dk.

Skolernes Motionsdag, fredag før efterårsferien

Dansk Skoleidræt står bag Skolernes Motionsdag, som er en årlig idrætstradition med bevægelse hele dagen. Læs mere på www.skoleidraet.dk/skolernesmotionsdag.

Åben skole-tilbud

Normstormerne

Tilbyder undervisning om blandt andet normer, køn, rettigheder og seksualitet samt handlemuligheder ved mobning og diskrimination.

Læs mere på www.normstormerne.dk

RedenUng Aarhus

Tilbyder undervisning i seksuelle relationer og grænser.

Læs mere på www.kfuksa.dk/reden-aarhus/redenung-aarhus

Sex & Samfund

Tilbyder supplerende seksualundervisning af ung-til-yngre-underviserkorps.

Læs mere på www.sexogsamfund.dk/book

Klasse:

Færdigheds- og vidensområder:

Tema/emne:

Tema/emne:

Fag:

Fag:

Beskrivelse:

Beskrivelse:

Antal lektioner

Antal lektioner

Ansvarlige

Ansvarlige

Skole-hjem-aktiviteter:

Noter:

Åben skole-tilbud

Amnesty International

Tilbyder gratis oplæg om menneskerettigheder målrettet 1.-10. klasse.

Læs mere på www.amnesty.dk/undervisning

Børns Vilkår

Tilbyder workshops for elever om rettigheder og trivsel for især 3.-9. klasser.

Læs mere på www.bornsvilkar.dk/oplaeg-og-workshops

LGBT+ Ungdom

Tilbyder oplæg om identitet, køn og seksualitet.

Læs mere på www.lgbtungdom.dk/vores-tilbud

Normstormerne

Tilbyder undervisning om blandt andet normer, køn, rettigheder og seksualitet samt handlemuligheder ved mobning og diskrimination.

Læs mere på www.normstormerne.dk

RedenUng Aarhus

Tilbyder undervisning i seksuelle relationer og grænser.

Læs mere på www.kfuksa.dk/reden-aarhus/redenung-aarhus

Sabaah

Tilbyder oplæg for 7.-9. klasser i køn, seksualitet og normer i et minoritetsetnisk perspektiv

Læs mere på www.sabaah.dk/outreach

Sex & Samfund

Tilbyder supplerende seksualundervisning af ung-til-yngre-underviserkorps.

Læs mere på www.sexogsamfund.dk/book

Sexekspressen

Tilbyder 6-timers seksualundervisningsdag målrettet 7.-10. klasse.

Læs mere på www.sexekspressen.dk

ULF i Aarhus

Her findes en række lokale tilbud til skolerne til brug i undervisning i SSF.

Læs mere på www.ulfi aarhus.dk

Mistanke om seksuelle overgreb

Særligt i forbindelse med undervisning i SSF kan man blive opmærksom på eller få mistanke om elever, der har været eller er udsat for seksuelle overgreb. Som fagperson i skolen har man en særlig udvidet underretningspligt til at indberette det, hvis man får kendskab til, at en elev har været udsat for et seksuelt overgreb.

Får man kendskab til eller mistanke om det, skal man kontakte sin skoleledelse.

Rådgivningstilbud til børn og unge

Rådgivning fra Sex & Samfund

Privatsnak.dk er Sex & Samfunds rådgivning til børn og unge fra 10-15 år. På www.privatsnak.dk kan de stille spørgsmål om krop, pubertet, kærester, følelser eller forelskelse og få 100 % anonyme svar - både på chatten og telefonen.

Sabaah

Tilbyder rådgivning målrettet personer med etnisk minoritetsbaggrund, som har LGBT+ status. Læs mere på www.sabaah.dk/raadgivning

Børnetelefonen

Tilbyder rådgivning for børn og unge med alle slags spørgsmål over telefon, chat, SMS og brevkasse. Læs mere på www.bornetelefonen.dk.

LGBT+ Ungdomstelefon

Tilbyder rådgivning for unge og deres pårørende om emner som forelskelse, sex, seksualitet, forældre eller hvordan man kan komme i kontakt med andre unge lgbtq+ personer. Læs mere på www.lgbtungdom.dk/ungdomstelefonen.

Sletdet.dk

Tilbyder rådgivning om rettigheder og lovgivning, hvis man har oplevet, at private, grænseoverskridende eller krænkende informationer, billeder eller videoer er blevet delt uden ens samtykke. Læs mere på www.sletdet.dk.

Headspace

Tilbyder rådgivning til børn og unge om alle slags emner over chat, mail, sms og telefon eller ved et personligt møde med en rådgiver. Læs mere på www.headspace.dk.

Ressourcer til fagpersoner

Kurser til fagpersoner

Sex & Samfund har mange års erfaring i udvikling af kurser om seksualundervisning. Vi tilbyder eksempelvis kurser til undervisere, der ønsker kompetenceudvikling i seksualundervisningens didaktik, øvelser og metoder.

Sex & Samfund samarbejder med Kosmos (UC Syd og Københavns Professionshøjskole) om efteruddannelsesstilbud til fagpersoner i sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab. Læs mere om vores kursustilbud og book et kursus på: www.sexogsamfund.dk/fagkurser.

Skolestyrken

Skolestyrken er et skoletrivselsprogram, som inkluderer hele skolen i arbejdet med at skabe trivsel samt forebygge og håndtere mobning.

Læs mere på: www.skolestyrken.dk

AARHUS
KOMMUNE

UNDERVISNING I SUNDHEDS- SEKSUALUNDERVISNING OG FAMILIEKUNDSKAB

MATERIALER TIL 5. OG 8. KLASSER

2020

UNDERVISNING I SUNDHEDS- SEKSUALUNDERVISNING OG FAMILIEKUNDSKAB

Materialer til 5. og 8. klasser

AARHUS
KOMMUNE

© Sex & Samfund, 2020, 1. udgave.

Kopiering og print af dette materiale eller dele deraf er kun tilladt efter reglerne i gældende lov om ophavsret eller inden for rammerne af en aftale med Copydan.

Indhold: Didde Lykke Jakobsen, Anne Wind og Maria Frisenberg Buhl

Fotos: Pernille Ane Egebæk

INDHOLD

INTRODUKTION	5
SÅDAN BRUGER DU VÆRKTØJSKASSEN	7
Værktøjskassens inddeling	8
Godt i gang med værktøjskassen	9
EN GOD BEGYNDELSE PÅ UNDERVISNINGEN	10
Præsentation	11
Tips til at igangsætte øvelser	11
Øvelse: Det trygge(re) rum	12
Ord for private steder på kroppen	13
MATERIALER TIL 5. KLASSE – OM PUBERTET, VENSKABER OG GRÆNSER	15
1 PUBERTET	16
Øvelse: Hvad er pubertet? (film)	16
Øvelse: Kroppen på spil (spil og bevægelse)	17
Øvelse: Hvad er menstruation? (Film + Flipflapper)	18
2 VENSKABER	20
Øvelse: Et godt venskab (dilemmaer)	20
Øvelse: Udsagn om følelser (aktiv vurdering)	22
Øvelse: At være forelsket (film)	24
3 GRÆNSER	26
Øvelse: Grænser (film)	26
Øvelse: Dilemmaer om grænser (aktiv vurdering)	27
Øvelse: Krop og grænser (spil og bevægelse)	28
MATERIALER TIL 8. KLASSE – OM RELATIONER, SEX OG PRÆVENTION	31
1 RELATIONER	32
Øvelse: Flirt (film og dilemmaer)	32
Øvelse: Billeder af flirt (elevproduktion)	34
Øvelse: Udsagn om relationer (aktiv vurdering)	36
2 SEX	38
Øvelse: Brainstorm om sex (dialog)	38
Øvelse: Hvad er sex? (film)	39
Øvelse: Flipflapper om sex (dialog)	40
Øvelse: Udsagn om følelser og sex (aktiv vurdering)	41
Øvelse: Dilemmaer om sex, lyst og prævention (aktiv vurdering)	43

3 PRÆVENTION	45
Øvelse: Sexsygdomme, graviditet og prævention (dialog)	45
Øvelse: Prævention (film)	46
Øvelse: Seksuel sundhed på spil (spil og bevægelse)	47
EN GOD AFSLUTNING PÅ UNDERVISNINGEN	49
Hvordan skal det slutte?	50
Evaluering	50
Øvelse: Makkersnak (opsamling)	50
Øvelse: 3-2-1-Evaluering (evaluering)	51
Øvelse: Min oplevelse (anonym individuel evaluering)	52
FLERE UNDERVISNINGSMATERIALER	53
Online undervisningsmaterialer	54
Vejledning til seksualundervisning i Aarhus kommune	54
Rådgivning til børn og unge	54

INTRODUKTION

Til sundhedsplejersker og lærere i Aarhus Kommune

I Aarhus Kommune underviser både lærere og sundhedsplejersker i det obligatoriske emne Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab. Lærerne varetager den almindelige undervisning i emnet, og sundhedsplejerskerne varetager bl.a. en supplerende undervisning i form af undervisning i puberteten på mellemtrinnet og undervisning i seksualitet og prævention i udskolingen.

Det er vigtigt, at både lærere og sundhedsplejersker oplever, at det at undervise i SSF er en væsentlig, relevant og let tilgængelig opgave

Det er desuden vigtigt at påpege, at det kan være en god oplevelse for eleverne at få supplerende undervisning i SSF, hvor det er andre end deres vante lærere, der underviser. Her kan eleverne stille andre spørgsmål, end de ellers ville have gjort, ligesom sundhedsplejersken kan have en særlig ekspertise, som kan være til særlig gavn for eleverne.

Derfor er der lavet en ny Vejledning til seksualundervisning i Aarhus Kommune og dette hæfte med undervisningsmaterialer om køn, krop og seksualitet til brug i 5. og 8. klasse. Hæftet er i første omgang tænkt som inspiration til sundhedsplejerskens supplerende undervisning, men kan bestemt også bruges af lærerne. Og i samarbejdet mellem sundhedsplejen og lærerne.

Hæftet er tænkt som en værktøjskasse til 5. og 8. klasse i grundskolen. Det har et afgrænset udvalg af undervisningsmaterialer, der tager afsæt i Fælles Mål. Værktøjskassen indeholder pædagogiske tips og inspiration til at sammensætte og strukturere en undervisning. Værktøjskassen er sat op i kronologisk rækkefølge, ligesom man ville bygge sin undervisning op - med en begyndelse og en slutning. Og så er der nogle forskellige øvelsedyper ind i mellem det. Til sidst finder I en henvisning til, hvor I kan finde mere inspiration til seksualundervisning.

Det er lovpligtigt, at elever i grundskolen modtager sundheds- seksualundervisning og familiekundskab fra 0. til 9. klasse. SSF er et obligatorisk emne i grundskolen, men der er ikke afsat et selvstændigt timetal til undervisningen. Undervisningen skal derfor integreres i andre skema-lagte fag. Det er skoleledelsens ansvar at tage beslutning om hvilke fag, SSF skal integreres i, og at kompetencemålene for SSF efter 3., 6. og 9. klasse opfyldes. På undervisningsministeriets hjemmeside www.emu.dk er rammer og mål for undervisningen beskrevet i Fælles Mål for SSF.

FÆRDIGHEDS- OG VIDENSOMRÅDER I SUNDHEDS-SEKSUALUNDERVISNING OG FAMILIEKUNDSKAB:

0.-3. KL.	3.-6. KL.	7.-9. KL.
+ Sundhedsfremme	+ Sundhedsfremme	+ Sundhedsfremme
+ Livsstil	+ Livsstil	+ Livsstil og levevilkår
+ Levevilkår	+ Levevilkår	+ Ulighed i sundhed
+ Rettigheder	+ Rettigheder	+ Personlige grænser
+ Personlige grænser	+ Personlige grænser	+ Relationer
+ Følelser	+ Venskaber	+ Seksuel sundhed
+ Normer og idealer	+ Normer og idealer	+ Normer og idealer
+ Krop	+ Pubertet	+ Seksuelle rettigheder
+ Familieliv	+ Seksualitet	
+ Reproduktion		

God fornøjelse med undervisningen på skolerne
Børn og Unge, Aarhus Kommune og Sex & Samfund

SÅDAN BRUGER DU VÆRKTØJSKASSEN

VÆRKTØJSKASSENS INDDDELING

Værktøjskassen er inddelt i 5 dele, hvoraf den første del er introduktion til, hvordan du begynder din seksualundervisning, og hvordan I etablerer et trygt rum. Herefter følger to dele med undervisningsmaterialer til:

- 5. klasse om pubertet, venskaber og grænser
- 8. klasse om relationer, sex, og prævention

Den fjerde del handler om, hvordan man afslutter sin seksualundervisning på en god måde. Til sidst kan du finde henvisninger til flere undervisningsmaterialer om køn, krop, sex og seksualitet, som findes online.

GODT I GANG MED VÆRKTØJSKASSEN

Når du vil sammensætte dit program til SSF, skal du se værktøjskassen som et sæt af dele, hvor noget er obligatorisk, mens andet er valgfrit materiale. **De obligatoriske dele består i** at forberede og udarbejde;

- en introduktion til undervisningen
- øvelsen *Det trygge rum* (skal komme efter introduktionen)
- en afrunding/evaluering til slut i undervisningen.

Værktøjskassens to dele med øvelser til henholdsvis 5. og 8. klasse skal ses som det valgfrie element i din planlægning. **De øvelser** som du udvælger, implementeres i dit program, så de lægges mellem *Introduktion*, *Det trygge rum* og *Afrunding/evaluering*. Eksempel på et undervisningsprogram:

PROGRAM

- + Introduktion
- + Øvelse: Det trygge rum
- + Øvelse: Flirt (film og dilemmaer)
- + Øvelse: Billeder af flirt (elevproduktion)
- + Øvelse: Udsagn om relationer (aktiv vurdering)
- + Afrunding/evaluering

Øvelserne til 5. klasser er opsat i en rækkefølge af temaerne:

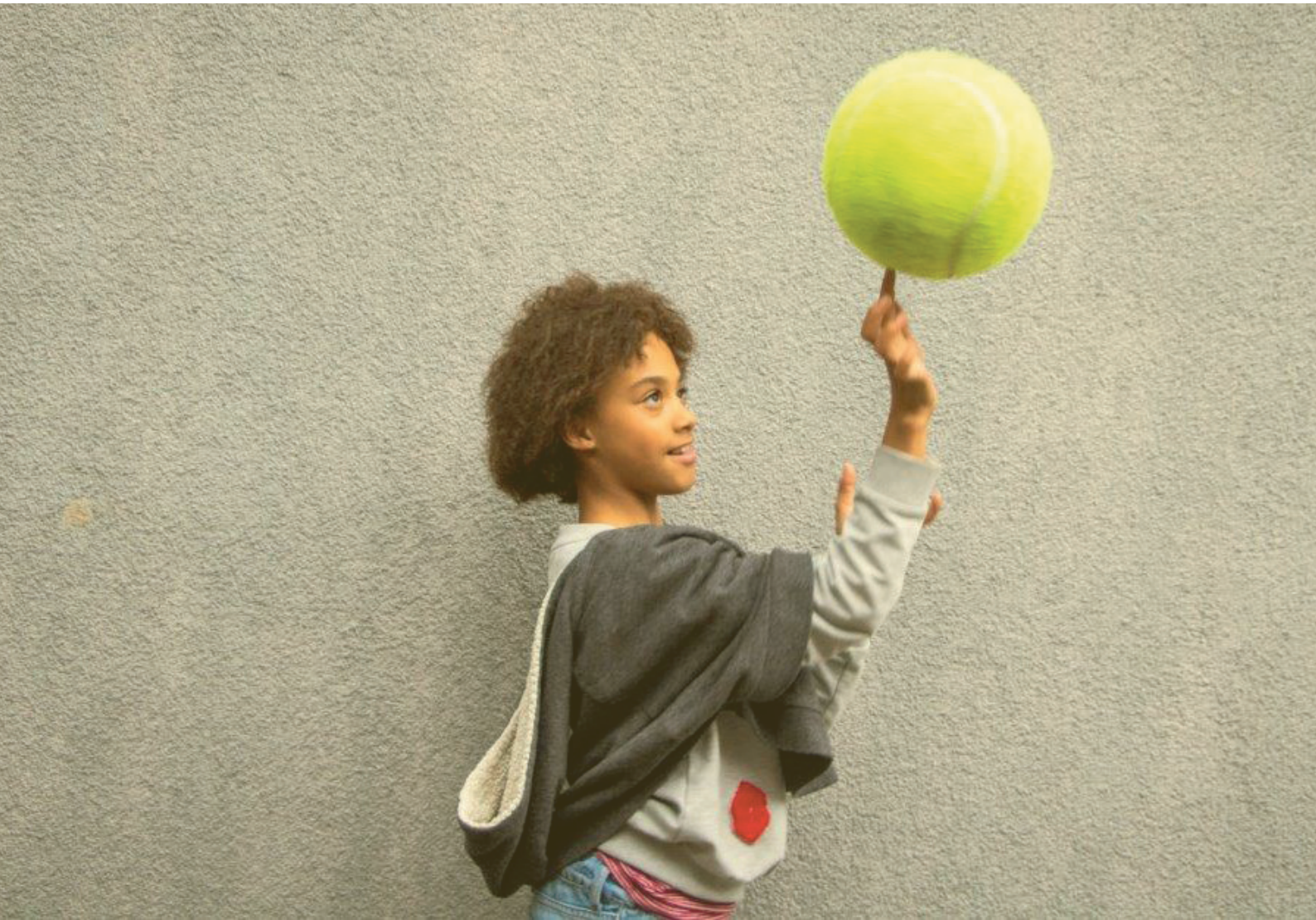
- Pubertet
- Venskaber
- Grænser

Øvelser til 8. klasser er opsat i en rækkefølge af temaerne:

- Relationer
- Sex
- Prævention

På alle øvelserstitler finder du øvelsestypen beskrevet i parentes, fx *dilemmaer*. Til nogle øvelser hører der arbejdsark til eleverne med. Arbejdsarket finder du i bilaget. **Alle øvelser** kan udføres uafhængige af hinanden, og du kan derfor udvælge og sammensætte programmer, alt efter hvad du mener passer bedst til klassen. Udvalg mellem 2-3 øvelser. Denne mængde øvelser er typisk nok, men det afhænger selvfølgelig af hvor lidt eller hvor meget i dybden, I arbejder med de forskellige øvelser. **Du kan også vælge** alle øvelser inden for ét fokusområde fx pubertet. Øvelserne er udvalgt, så de kan sammensættes og udføres i løbet af et program á 1-2 lektioner.

Alle øvelserne kan også findes på www.underviserportal.dk

EN GOD BEGYNNELSE PÅ UNDERVISNINGEN

PRÆSENTATION

Når du begynder din undervisning, er det vigtigt at skabe gode forudsætninger for, at eleverne kan føle sig trygge i undervisningen og føle sig trygge ved emnet. Det gøres blandt andet ved på forhånd at forberede en god præsentation og instruering samt lave nogle fælles aftaler for et trygt rum.

- Præsentér
 - › dig som underviser
 - › målet med dagens undervisning
 - › hvad der skal ske, og hvor lang tid I har sammen
- Fortæl også, at man i undervisningen ikke skal tale privat om sig selv eller andre.

TIPS

Det er en god idé at spørge eleverne, om de før har haft seksualundervisning, og spørge ind til, hvad de tror, der kommer til at ske i undervisningen. Følg op med at forklare, hvad de kan forvente af undervisningen.

Nogle gange er der elever, der har brug for, at I taler lidt om, hvorfor de egentlig skal have seksualundervisning. Det er god idé på forhånd at have forberedt et svar hertil. Du kan også spørge ud i klassen: *"Ja, hvorfor tror I egentlig, at I skal have seksualundervisning?"*

Andre kan have brug for, at du som underviser anerkender, at det kan være nyt og uvant at modtage seksualundervisning. Og at det ikke er alle, der synes, det er lige spændende.

TIPS TIL AT IGANGSÆTTE ØVELSER

Når man vil sætte elever i gang med en opgave, er det en god idé at forberede, hvordan man kort og præcist vil instruere opgaven. En årsag til uro kan nemlig være, at eleverne ikke helt er klar over, hvad de skal, og når man ikke ved, hvad der forventes af en, eller når det er uklart, hvad undervisningen indebærer, kan det skabe forvirring og utryghed. De fleste elever begynder fx at hjælpe hinanden ved at forklare, hvad de tror, de skal, eller ved at forsøge at holde ro ved at råbe eller tysse på hinanden, og pludselig kan der være meget uro i rummet. Derfor er det vigtigt, at man i sin forberedelse har tænkt over, hvordan man vil instruere den enkelte øvelse og lave overgange fra en øvelse til en anden.

I nogle klasser er der uro, i andre er der bomstille. Klasserum er forskellige. Og her er det vigtigt at huske på, at ro ikke nødvendigvis er lig med læring. Det kan derfor betale sig at overveje og være opmærksom på, hvornår det er vigtigt at gribe ind over for uro, og hvornår det er okay med snak.

ØVELSE: DET TRYGGE(RE) RUM

TID

20 minutter

MATERIALER

Flipover, papir eller tavle, skriveredskab

FORMÅL

At skabe et tryggere rum

ØVELSESBESKRIVELSE

Efter en præsentation skal der laves nogle fælles aftaler med eleverne om, hvordan I skal være sammen i undervisningen, for at alle synes, det er rart, og har lyst til at være med i undervisningen.

- 1 Indled med at forklare eleverne;
 - at det er vigtigt, at alle føler sig godt tilpas/trygge i undervisningen.
 - at det er et fælles ansvar, at alle føler sig godt tilpas/trygge i undervisningen.
 - at den måde vi taler på, har stor betydning for om man kan føle sig tryk eller ej.
 - Hvordan taler vi til hinanden, hvad er ok at sige om sige selv og sine kammerater osv.

Forklar eleverne, at de nu skal finde på forslag til aftaler, der skal gøre det trygt for alle at være med i undervisningen.

- 2 Inddel eleverne i grupper af to personer. Afsæt nogle minutter til opgaven. Kom gerne rundt til grupperne og lad dem forklare deres forslag.
- 3 Lad grupperne fremlægge en efter en i plenum.

TIPS

Det er en god idé at spørge ind til forslagene og få eleverne til at uddybe, nuancere, konkretisere hvad de mener. Spørg ind til, hvordan de ville gøre i praksis. Fx *"I siger, at man skal respektere hinanden – hvordan gør man det? Hvornår føler man sig respekteret? Kan man vise med kroppen, at man respektere nogen?"*

- 4 Skriv forslagene op. Brug elevernes egne ord. Gør aftalerne synlige for alle gennem hele undervisningen. Skriv dem fx et sted på tavlen, som ikke bliver visket ud, eller skriv dem på papir og hæng dem op. Forklar eleverne, at de bare skal række hånden op, hvis aftalerne bliver brudt.
- 5 Brug aftalerne løbende i undervisningen. Det kan fx være, hvis eleverne er rigtig gode til at overholde dem. I kan tale om, hvad det betyder for undervisningen.

FORSLAG TIL AFTALER

Hvis der er aftaler, der "mangler", suppleres disse af dig. Sig fx "jeg har også nogle punkter, som jeg synes, er vigtige":

Vi taler ikke privat om os selv eller andre. Definér eventuelt, hvad det vil sige, at noget er privat.

Vi bruger ikke skældsord om andre.

Man må gerne sig pas, hvis der er noget, man ikke har lyst til at tale om.

TIPS TIL UDDYBNING AF SKÆLDSORD

Om skældsord kan du spørge: "Er der nogen, der kan forklare, hvad et skældsord er - uden at bruge et skældsord?" I kan tale om forskellen på at kalde sig selv noget, og at andre kalder én noget. Tal også om, at det ikke kun er den, man siger det til, der bliver ked af det, men måske også den eller dem, der står ved siden af og hører det. Tal også om, at skældsord både kan være skældsord og almindelige ord. Det handler om konteksten og måden, de bruges på.

ORD FOR PRIVATE STEDER PÅ KROPPEN

Det kan være en god idé også, at skabe en dialog med eleverne om hvilke ord I vil bruge for "private steder på kroppen" i undervisningen. Det kan man gøre ved at forberede et slide eller en planche med mange forskellige ord for private steder på kroppen. Det kan både være hverdagsprog og mere formelt sprog. Det er vigtigt, at man som underviser, er den der fører an, og selv bruger de forskellige ord. På den måde undgås at den enkelte elev bliver den første til at sige et "frækt" ord og blive forlegen. Desuden viser du som undervisere, når du, som den første bruger ord for private steder på kroppen, at I godt kan tale om seksuelle emner på en faglig og seriøs måde.

I dialogen om ord for private steder på kroppen, kan I tale om fx:

- Er der nogen ord, I ikke kender?
- Er der nogle ord vi mangler?
- Hvordan vil I have det med at sige de ord i undervisningen?

EKSEMPEL PÅ ORDLISTE:

Fisse

Bryster

Røv

+

Genitalier

+

Klitorishoved

+

Pung

+

Kusse

+

Baller

+

Kønslæber

+

Penis

+

Anus

+

Tissemand

+

Skede

+

Numse

+

Vulva

+

Pik

+

Tissekone

+

Vagina

+

Røvhul

+

Klitoris

+

Penisskaft

+

Boller

+

Osv.

+

Vurdér hvilke ord, der er mest relevante for din undervisning og
lav din egen liste.

**MATERIALER
TIL 5. KLASSE
– OM PUBERTET,
VENSKABER
OG GRÆNSER**

1

PUBERTET

ØVELSE: HVAD ER PUBERTET? (FILM)

TID

20 minutter

MATERIALER

Adgang til lyd, internet og billede

Find filmen *Hvad er pubertet?* på determinkrop.dk (vælg 5. KLASSE og derefter KROP). Den afspilles via internettet og kan vises på smartboard eller i mindre grupper på tablets eller computere.

LÆRINGSMÅL

Eleverne kan gøre rede for fysiske og psykiske forandringer i forbindelse med puberteten

Eleverne kan samtale om, hvordan man håndterer de udfordringer, der kan opstå i forbindelse med puberteten

ØVELSESBESKRIVELSE

- 1 Fortæl eleverne, at de skal se en film, der handler om pubertet. Se filmen *Hvad er pubertet?*.
- 2 Facilitér herefter en fælles dialog om filmen *Hvad er pubertet?*, hvor der blandt andet kan tages udgangspunkt i følgende spørgsmål:

SPØRGSMÅL TIL FILMEN HVAD ER PUBERTET?

- + Hvad fortæller filmen om, hvornår man kommer i puberteten? Er der forskelle på hvornår puberteten begynder? Hvornår ved man at puberteten er begyndt?
- + Hvad sker der i puberteten?
- + Hvad sker der med kroppen i puberteten?
- + Hvilke problemer tror I, at man typisk oplever at have i forbindelse med puberteten (fysiske, følelsesmæssige, sociale)?
- + Hvilke forventninger til det at komme i puberteten har I læst eller hørt om?

- + Hvordan påvirker sådanne forventninger ens egne tanker om puberteten?
- + Hvad kan man gøre, hvis man oplever udfordringer i forbindelse med puberteten?
- + Hvorhenne kan man finde viden om puberteten, som kan hjælpe en til at håndtere eventuelle udfordringer?
- + Hvem er gode at tale med om pubertet? Hvilke fordele og ulemper er der ved for eksempel at tale med venner, forældre, lærere eller andre?

TIPS

Det kan være en god idé at se filmen to gange, hvor I anden gang pauser filmen undervejs, og du spørger ind til filmens indhold. Eleverne kan også selv arbejde med refleksionsspørgsmålene i små grupper efter filmen. Forbered på forhånd fx små kort med spørgsmål til grupperne. Bagefter kan I tale om spørgsmålene i plenum.

ØVELSE: KROPPEN PÅ SPIL (SPIL OG BEVÆGELSE)

FIND ARBEJDSARK TIL ØVELSEN PÅ SIDE 75

TID

30 - 45 minutter

MATERIALER

Arbejdsark med spørgsmålkort, dilemmakort og spilleplade, terninger og spillebrikker

LÆRINGSMÅL

- Eleverne kan gøre rede for viden om krop og pubertet
- Eleverne kan opstille konkrete handlemuligheder i forhold til dilemmaer vedrørende krop og pubertet

ØVELSESBESKRIVELSE

- 1 Eleverne inddeles i grupper. Hver gruppe får udleveret et arbejdsark med spilleplade i str. A3, dilemmakort, spørgsmålskort og spilleregler. Kortene kan klippes ud på forhånd, eller eleverne kan starte ud med at gøre det. Instruér eleverne i spillets gang.
- 2 Spørgsmålskortene og dilemmakortene lægges i hver sin bunke med teksten nedad. Spillebrikkerne sættes på start, og eleverne slår om, hvem der skal starte. Spillet sættes i gang ved at den, der skal starte, slår med terningen og rykker det antal felter, som den viser.

- 3 Lander en spiller på et spørgsmålsfelt, skal en af modspillerne trække det øverste spørgsmålskort i bunken og læse spørgsmålet højt for den spiller, der står på spørgsmålsfeltet. Kan spilleren svare rigtigt, må personen slå igen. Svarer spilleren forkert, skal personen vente en omgang.
- 4 Lander en spiller på et dilemmafelt, skal personen trække et dilemmakort, som læses højt for de andre spillere. Spilleren skal herefter vente en omgang, som skal bruges til at overveje, hvilken handlemulighed man vil vælge som løsning på dilemmaet. Inden man slår igen næste gang, skal man fortælle de andre spillere, hvilken løsning man vil vælge og forklare, hvorfor man mener, at det er den bedste. Hvis man vælger den løsning, der er "noget andet", skal man fortælle, hvad man i stedet synes, man skal gøre i forhold til dilemmaet.
- 5 Lander en spiller på et felt, hvor der står "ryk to felter tilbage" eller "slå et ekstra slag", så gør man, hvad der står på feltet.
- 6 Den spiller, der når først i mål, har vundet.

ØVELSE: HVAD ER MENSTRUATION? (FILM + FLIPFLAPPER)

FIND ARBEJDSARK TIL ØVELSEN PÅ SIDE 87

TID

40 minutter

MATERIALER

- Arbejdsark med flipflapper, sakse, adgang til lyd, internet og billede
- Find filmen *Hvad er menstruation?* på determinkrop.dk (→tryk 5. KLASSE og → derefter tryk KROP). Den afspilles via internettet og kan vises på smartboard eller i mindre grupper på tablets eller computere.

LÆRINGSMÅL

- Eleverne kan gøre rede for, hvad menstruation er
- Eleverne kan samtale om de tanker, man kan have i forbindelse med menstruation have i forbindelse med menstruation

ØVELSESBESKRIVELSE

- 1 Fortæl eleverne, at de skal se en film, der handler om menstruation. Se filmen *Hvad er menstruation?*
- 2 Herefter faciliteres en fælles dialog om filmen, hvor der blandt andet kan tages udgangspunkt i følgende spørgsmål:

SPØRGSMÅL TIL FILMEN HVAD ER MENSTRUATION?

- + Hvad fortæller filmen om, hvornår man får menstruation? Er det ens for alle piger, hvornår de får deres første menstruation?
- + Hvor meget bløder man ofte den første gang?
- + Hvordan kan man have det, når man får menstruation?
- + Hvor kommer blodet fra?
- + Hvad er ægløsning for noget?
- + Hvad kendte I til menstruation, før I så filmen? Hvorfra har I hørt om menstruation?
- + Hvem er gode at tale med om menstruation?
- + I slutningen af filmen bliver der sagt, at menstruation er helt naturligt, og ikke er noget at skamme sig over. Hvorfor tror I, det bliver nævnt?

- 3 Fortæl eleverne, at de skal lave "flipflapper". Print på forhånd arbejdsark 1 til hver elev og fortæl, at de skal folde hver deres flipflapper.
- 4 Gennemgå reglerne: Først vælger man et tal mellem 1 og 8 – dernæst "flipflappes" der det valgte antal, og der åbnes så fire tal bliver synlige. Herefter vælges et tal, hvor spørgeren igen "flipflapper" X antal gange – og fire tal kommer frem igen. Nu skal der så vælges endnu et tal – men denne gang åbnes flappen og det spørgsmål, der kommer til syne, stilles.
- 5 Gå rundt mellem hinanden og skift til at være "flipflapper" og til at være den, der svarer.

EKSTRAOPGAVE:

Som en ekstraopgave kan arbejdsark 2 ligeledes printes og deles ud. Her kan eleverne selv finde på spørgsmål, som de vil stille hinanden eller opgaven kan lyde, at flipflapperen skal bruges til at få bevæget sig på en sjov måde: Hop ti gange, lav fem armbøjninger og så videre.

TIPS

Det kan være en god idé, at se filmen to gange, hvor I anden gang pauser filmen undervejs og du spørger ind til filmens indhold. Eleverne kan også selv arbejde med refleksionsspørgsmålene i små grupper efter filmen. Forbered på forhånd fx små kort med spørgsmål til grupperne. Bagefter kan I tale om spørgsmålene i plenum.

2

VENSKABER

ØVELSE: ET GODT VENSKAB (DILEMMAER)

FIND ARBEJDSARK TIL ØVELSEN PÅ SIDE 74

TID

30 minutter

MATERIALER

Arbejdsark med kort og sakse

LÆRINGSMÅL

- Eleverne kan give eksempler på, hvordan man er en god ven
- Eleverne kan samtale om, hvad der kendetegner et godt venskab

ØVELSESBESKRIVELSE

- 1 Introducér eleverne til øvelsen. Eleverne skal vide, at de skal arbejde med venskaber og hvad der karakteriserer et godt venskab.
- 2 Eleverne inddeles i grupper. Hver gruppe får udleveret en kopi af arbejdsarket med prioriteringsøvelsen og en saks til at klippe prioriteringskortene ud. På arbejdsarket er der 10 kort. På de ni kort er der angivet forskellige forhold, som kan være væsentlige i et venskab. På kortet uden tekst kan eleverne selv tilføje forhold, de synes er vigtige.
- 3 I gruppen skal eleverne først klippe kortene ud. Herefter diskuterer gruppen sig frem til, hvilke af de forhold der er angivet, som de mener er vigtigst i et venskab. Kortene lægges i prioriteret rækkefølge, så kortene danner en pyramide. Det vil sige, det kort, gruppen kan blive enige om er det vigtigste, placeres øverst, dernæst de to næst vigtigste, derefter de tre tredje vigtigste og i sidste række placeres de fire mindst vigtige.
- 4 Afslutningsvis samles der op i plenum. Hver gruppe præsenterer deres prioriteringer og begrundet, hvorfor de har prioriteret, som de har.

SPØRGSMÅL TIL GRUPPERNES PRIORITERINGER

- + Hvilke forskelle og ligheder er der mellem gruppernes prioriteringer?
- + Var det nemt at blive enige i gruppen – eller var der noget, I var uenige om?
- + Hvad vil det eksempelvis sige, at man respekterer hinanden i et venskab? Hvordan kommer det til udtryk?
- + Hvad fortæller jeres arbejde med øvelsen om forskelle og ligheder mellem jeres oplevelser af, hvad der kendetegner et godt venskab?
- + Hvad kan man gøre, for at alle kan få deres forskellige behov opfyldt i et venskab?
- + Jeres prioriteringer fortæller, hvad der kendetegner et godt venskab. Hvilke overvejelser over hvordan man er en god ven, lægger jeres prioriteringer op til?
- + Ville I have prioriteret anderledes, hvis jeg havde sagt, at I skulle prioritere kortene efter, hvad der kendetegner et godt online venskab? Er der eksempelvis forskel på venskaber, man har online, og venskaber man har uden for de sociale medier?
- + Ville I have prioriteret anderledes, hvis jeg for eksempelvis havde sagt, I skulle prioritere kortene efter, hvad der kendetegner et godt klassefællesskab? Hvad skulle der i så fald stå på det blanke kort? Og hvordan vil I i så fald beskrive en god klassekammerat?
- + Ville I have prioriteret anderledes, hvis jeg havde bedt jer prioritere kortene i forhold til, hvad der kendetegner et godt kæresteforhold? Hvilke ligheder og forskelle er der mellem et venskab og et kæresteforhold?
- + Hvem kan man tale med, hvis man har spørgsmål eller usikkerheder i forhold til de venskaber og fællesskaber, man er en del af?

ØVELSE: UDSAGN OM FØLELSER (AKTIV VURDERING)

FIND ARBEJDSARK TIL ØVELSEN PÅ SIDE 96

TID

15 - 25 minutter

MATERIALER

Arbejdsarket *Udsagn om følelser*

LÆRINGSMÅL

- Eleverne kan vurdere udsagn om følelser og venskab
- Eleverne kan samtale om problematikker og muligheder i relation til følelser og venskab

ØVELSESBESKRIVELSE

- 1 Sæt jer sammen i en cirkel. Fortæl eleverne, at de nu skal lave en øvelse, der handler om at tage stilling til udsagn om følelser og venskab. Herefter introducerer du klassen til arbejdsformen. Det er særlig vigtigt, hvis eleverne ikke har arbejdet med denne øvelsestype før.

ELEVERNE SKAL VIDE;

- at øvelsen handler om at tage stilling – også selv om man er i tvivl
 - at målet ikke er at være enige – men at undersøge forskellige standpunkter
 - at man ikke må kommentere hinandens vurderinger
- 2 Læs et udsagn højt fra arbejdsarket. Hvis eleverne er uenige i udsagnet, bliver de siddende på stolen. Hvis de er enige, rejser de sig og bytter plads med de andre, der også er enige. Man må ikke gå tilbage til den stol, man kommer fra. Hvis der kun er én, der rejser sig, bytter man plads med dig, da du altid rejser dig efter at have læst hvert udsagn højt.
 - 3 Efter udsagnene er læst højt, spørger du: "Var der nogle udsagn, hvor I var i tvivl, om I skulle rejse jer eller blive siddende?" Du kan også vælge at spørge ind undervejs.

SPØRG PÅ EN UNDERSØGENDE MÅDE

Det er en god idé altid at spørge på en undersøgende og åben måde ved at inddrage, bede eleverne konkretisere og spørge ind til, hvordan de ville handle i praksis. Spørg fx:

- + Hvorfor tror du, at du var i tvivl her? Kan du fortælle lidt mere om det? Hvad tænker I andre mon om det?
- + Hvordan tror I, det kan føles at...? Hvilken betydning har det for...? Hvad kunne man have gjort anderledes?
- + Hvilke fordele og ulemper er der ved at tale med henholdsvis venner/ens kæreste/forældre om følelser?
- + Hvem kan man som ung tale med, hvis man er tvivl om spørgsmål vedrørende følelser og venskab?

TIPS TIL UNDERVISEREN

I dialogen om hvem man kan tale med, kan underviseren henvise til Privatsnak.dk, som er Sex & Samfunds anonyme rådgivning til børn og unge. På privatsnak.dk kan børn på 10-15 år stille spørgsmål om krop, pubertet, kærester, følelser eller forelskelse, og få svar på deres spørgsmål - både på chatten og telefonen. Begge dele er anonymt.

PRIVAT

SNAK

ØVELSE: AT VÆRE FORELSKET (FILM)

TID

20 minutter

MATERIALER

- Adgang til lyd, internet og billede
- Find filmen *At være forelsket* på determinkrop.dk (→tryk 5. KLASSE og →derefter tryk VENNERS OG KÆRESTER). Den afspilles via internettet og kan vises på smartboard eller i mindre grupper på tablets eller computere

LÆRINGSMÅL

- Eleverne kan give eksempler på, hvilke gode og dårlige ting der kan være ved at være forelsket
- Eleverne kan samtale om, hvordan forelskelse kan føles og opleves forskelligt fra person til person

ØVELSESBESKRIVELSE

- 1 Fortæl eleverne, at de skal se en film, der handler om forelskelse. Se filmen *At være forelsket*.
- 2 Herefter faciliterer underviseren en fælles dialog i klassen om filmen. Det er hensigten, at eleverne skal tale generelt om følelser og forelskelse med udgangspunkt i fortællingerne fra de børn, der er med i filmen. Eleverne skal ikke tale om deres personlige erfaringer med forelskelse.

SPØRGSMÅL TIL FILMEN AT VÆRE FORELSKET

- + Hvordan føles det at være forelsket? Hvad siger børnene i filmen om det – og hvad tænker I?
- + Hvad fortæller de i filmen om deres egne oplevelser med forelskelse? Har alle børnene i filmen prøvet at være forelskede?
- + Hvad er det dejlige ved at være forelsket? Hvilke eksempler giver de i filmen, og kan I selv give andre eksempler?
- + Hvad kan være svært ved at være forelsket? Hvilke eksempler giver de i filmen, og kan I selv give andre eksempler?
- + Hvem kan være gode at tale med om forelskelse og andre følelser?
- + Hvilke fordele og ulemper er der ved for eksempel at tale med venner, forældre eller nogen, man ikke kender så godt?

TIPS

Det kan være en god idé at se filmen to gange, hvor I anden gang pauser filmen undervejs, og du spørger ind til filmens indhold. Eleverne kan også selv arbejde med refleksionsspørgsmålene i små grupper efter filmen. Forbered på forhånd fx små kort med spørgsmål til grupperne. Bagefter kan I tale om spørgsmålene i plenum.

3 GRÆNSER

ØVELSE: GRÆNSER (FILM)

TID

20 minutter

MATERIALER

- Adgang til lyd, internet og billede
- Find filmen *Grænser (Mellemtrin, Til dig)* på determinkrop.dk (→tryk 5. KLASSE og →derefter tryk BIOGRAF). Den afspilles via internettet og kan vises på smartboard eller i mindre grupper på tablets eller computere.

LÆRINGSMÅL

Eleverne kan give eksempler på en personlig grænse i forhold til køn, krop eller seksualitet

ØVELSESBESKRIVELSE

- 1 Fortæl eleverne, at det nu skal handle om grænser. Se filmen *Grænser (Mellemtrin, Til dig)*. I filmen taler unge om, hvad de forstår ved en personlig grænse. Lad eleverne komme med deres egne bud på, hvad en personlig grænse i forhold til køn, krop og/eller seksualitet kan være.
- 2 Facilitér herefter en fælles dialog om filmen, hvor der blandt andet kan tages udgangspunkt i følgende spørgsmål:

SPØRGSMÅL TIL FILMEN GRÆNSER (UDSKOLING, TIL DIG)

- + Hvad fortæller filmen om grænser?
- + Er der forskelle på grænser?
- + Hvordan kan grænser komme til udtryk?
- + Hvornår ved man, om man har nået en andens personlige grænse?
- + Hvad skal man gøre, hvis man har overskredet en andens grænse?
- + Kan det være noget godt ved at overskride grænser? (Hvis ja, hvad?)
- + Hvilke problemer tror I, at man kan opleve med grænser, når man er ung (fysiske, følelsesmæssige, sociale)?
- + Hvordan mærker man sine egne personlige grænser?
- + Hvordan kan man udtrykke ens egne personlige grænser?
- + Hvad kan man gøre, hvis man oplever at andre får overskredet deres personlige grænser?

TIPS

Det kan være en god idé, at se filmen to gange, hvor I anden gang pauser filmen undervejs og du spørger ind til filmens indhold. Eleverne kan også selv arbejde med refleksionsspørgsmålene i små grupper efter filmen. Forbered på forhånd fx små kort med spørgsmål til grupperne. Bagefter kan I tale om spørgsmålene i plenum.

EKSTRA FILM OM GRÆNSER

Der er to udgaver af filmen om grænser. Der er også en til de lidt ældre. Vælg den udgave af filmen som du vurderer, elevgruppen bedst vil kunne identificere sig med. Find filmen *Grænser (Udskoling, Til dig)* på determinkrop.dk (→tryk 7. KLASSE og →derefter tryk BIOGRAF).

ØVELSE: DILEMMAER OM GRÆNSER (AKTIV VURDERING)

FIND ARBEJDSARK TIL ØVELSEN PÅ SIDE 106

TID

20-40 minutter

MATERIALER

Arbejdsark med dilemmaer

LÆRINGSMÅL

Eleverne kan give eksempler på, hvad man kan

ØVELSESBESKRIVELSE

Eleverne skal forholde til et dilemma, ved at vælge ét af fire bud på et løsningsforslag. Du læser dilemmaet med dertilhørende løsningsforslag højt. Hvert løsningsforslag har et nummer fra 1-4, og hvert hjørne af lokalet tildeles samme numre. Eleverne skal stille sig i hjørne 1, 2, 3 eller 4 alt efter hvilket løsningsforslag, de er mest enig i.

- 1 Udvælg på forhånd de dilemmaer fra arbejdsarket, der vurderes relevante for eleverne i klassen.
- 2 Introducer klassen til arbejdsformen. Dette er særlig vigtigt, hvis eleverne ikke har arbejdet med denne øvelsestype før.

ELEVERNE SKAL VIDE;

- at aktiviteten handler om at øve sig i at argumentere og tage stilling – også selv om man er i tvivl
- at målet ikke er at være enige – men at undersøge forskellige standpunkter
- at man ikke må kommentere hinandens vurderinger.

- 3 Præsenter eleverne for et dilemma. Spørgsmålet har fire mulige svar. Hvert hjørne i klassen får tildelt et nummer fra 1 til 4 og repræsenterer hver en svarmulighed. Når du læser en svarmulighed op, stiller du dig i det konkrete hjørne. Hjørne nummer 4 er altid *Andre muligheder*, og det betyder, at man her selv skal formulere et løsningsforslag, der er anderledes end de tre andre.
- 4 Inddel herefter eleverne i fire grupper ved tilfældigt at tildele dem numrene 1 til 4. Eleverne stiller sig hen i det hjørne, der passer til deres nummer. De skal nu tale sammen i mindre grupper á to-tre personer, og gruppen skal blive enige om, hvilke fordele og ulemper der er ved dette svar. Interview herefter de forskellige grupper om deres overvejelser. Her lægges særligt vægt på at få eleverne til at konkretisere deres overvejelser (Hvorfor er det en god/dårlig ide? Hvad kunne han/hun helt konkret sige? Hvordan tror I, at det føles?) samt at dreje overvejelserne hen i retning af tanker om grænser.
- 5 Herefter kan øvelsen fortsætte med et eller flere af de andre dilemmaer.

ØVELSE: KROP OG GRÆNSER (SPIL OG BEVÆGELSE)

FIND ARBEJDSARK TIL ØVELSEN PÅ SIDE 82

TID

20 minutter

LÆRINGSMÅL

- Eleverne kan mærke egne grænser
- Eleverne kan aflæse og vise respekt for andres grænser

ØVELSESBESKRIVELSE

- 1 Eleverne stilles i to rækker med front mod hinanden to og to. Der er cirka 5-10 meter mellem de to rækker. Hvis der er et ulige antal elever i klassen, træder du til og stiller sig i den ene række.
- 2 Fortæl at række 1 skal begynde med at stå stille, mens række 2 skal bevæge sig hen imod række 1, når du siger "nu". Række 1 skal sige "stop", når de ikke vil have række 2 tættere på, hvorefter række 2 stopper. Husk at gøre opmærksom på at række 2 skal stoppe, inden eleverne rører hinanden, uanset om række 1 har sagt "stop" eller ej.

Når række 1 har sagt "stop", er det tilladt for eleverne at korrigere afstanden, således at både række 1 og række 2 må rykke tættere på eller træde et skridt tilbage, så afstanden føles behagelig for alle. Øvelsen gentages herefter, hvor række 2 står stille, og række 1 bevæger sig.

- 3 Efter dette samles eleverne, for eksempel på stole i en cirkel hvor alle kan se hinanden. Tal nu med eleverne om oplevelsen med at lave øvelsen. Der kan tages udgangspunkt i følgende spørgsmål:

SPØRGSMÅL TIL ØVELSEN KROP OG GRÆNSER

- + Hvordan var det at gå hen imod den anden?
- + Hvordan var det, at den anden gik hen imod én?
- + Hvordan vidste man, hvornår man skulle sige stop?
- + Hvordan føltes det, da den anden sagde stop?
- + Hvilke situationer kender I, hvor man kommer meget tæt på andre, uden at man måske selv kan bestemme det (tog, bus, elevator, i biografen med mere)? Hvordan føles det?
- + På hvilke forskellige måder kan man uden at bruge ord vise, at man gerne vil have, at den anden stopper?
- + Hvad kan man gøre, hvis den anden ikke stopper, selv om man gerne vil have det?
- + Hvordan kan man se på andre, at man selv er ved at komme for tæt på dem?
- + Hvad kan vi gøre i vores klasse for at blive gode til ikke at overskride hinandens grænser?

VIGTIGE POINTER TIL ØVELSEN KROP OG GRÆNSER

Der er forskellige vigtige pointer, som er oplagte at få frem i dialogen om denne øvelse. For eksempel at vi alle har forskellige måder at sige og vise stop på, og hvis man er i tvivl, så kan man spørge. Eleverne kan også have glæde af at vide, at det er helt almindeligt, at vi har forskellige grænser, samt at man ofte har forskellige grænser i forhold til forskellige mennesker.

TIPS TIL UNDERVISEREN

Nogle elever kan reagere med ubehag på denne øvelse. Det kan være, fordi de har oplevelser med i bagagen, hvor deres grænser er blevet overskredet. Eller måske fordi deres relation til de andre i klassen gør dem særligt udsatte i forbindelse med øvelsen. Vær derfor opmærksom på de enkelte elevers reaktion, og tal eventuelt med dem individuelt bagefter.

MATERIALER TIL 8. KLASSE – OM RELATIONER, SEX OG PRÆVENTION

1

RELATIONER

ØVELSE: FLIRT (FILM OG DILEMMAER)

FIND ARBEJDSARK TIL ØVELSEN PÅ SIDE 102

TID

20-40 minutter

MATERIALER

- Arbejdsark, adgang til lyd, internet og billede
- Find filmen *Flirt (Udskoling, Til dig)* på determinkrop.dk (→tryk 8. KLASSE og →derefter tryk BIOGRAF). Filmen afspilles via internettet og kan vises på smartboard eller i mindre grupper på tablets eller computere.

LÆRINGSMÅL

Eleverne kan tale om lyst samt egne og andres grænser i forhold til kys

ØVELSESBESKRIVELSE

- 1 Fortæl eleverne, at det nu skal handle om flirt og forelskelse. Tal for eksempel om, at det kan være svært at vide, om den anden vil kysse eller holde i hånd, og det kan være svært at være den, der starter kysset. I kan også tale om, hvad det vil sige at flirte, og hvordan man gør?
- 2 Se filmen *Flirt* som icebreaker.
- 3 Bed derefter eleverne tale med deres sidemakker om filmen i 2-3 minutter. Bed dem svare på:
Hvad synes I om filmen?
Hvad handlede den om?
- 4 Facilitér herefter en fælles dialog om filmen, hvor der blandt andet kan tages udgangspunkt i følgende spørgsmål:

TIPS

Eleverne kan også selv arbejde med refleksionsspørgsmålene i små grupper efter filmen. Forbered på forhånd fx små kort med spørgsmål til grupperne. Bagefter kan I tale om spørgsmålene i plenum.

DIALOG OM FILMEN FLIRT

- + Hvad vil det sige at flirte?
- + Hvordan ved man om nogen flirter?
- + Hvordan ved man at man selv flirter?
- + Hvad er forskellen på flirt og venlighed?
- + Betyder flirt at man vil have sex?
- + Betyder flirt at man vil være venner?
- + Hvad er en dårlig flirt?
- + Hvad er en god flirt?

- 5 Print eller vis arbejdsark om dilemmaer ved forelskelse på IWB. Fortæl eleverne, at nu skal de høre/læse nogle dilemmaer.

ELEVERNE SKAL VIDE;

- Et dilemma er et problem eller en udfordring, hvor der kan være flere løsninger.
- Det gælder om at tale om, hvordan man bedst kan hjælpe personerne i de små historier.
- Det mest vigtige er ikke at komme med det rigtige svar. Det gælder om at deltage og komme med forslag.

- 6 Vis dilemmaerne på IWB og læs dem højt eller lad en elev læse højt for klassen eller i små grupper. Lad eleverne begrunde hvilket svar, de finder mest brugbart. Eleverne kan også byde ind med et fjerde løsningsforslag.

TIPS

Du kan også bede eleverne skrive deres argumenter ned og/eller deres alternative løsningsforslag i grupperne.

ØVELSE: BILLEDER AF FLIRT (ELEVPRODUKTION)

TID

30 - 40 minutter

MATERIALER

Internetadgang, tablets eller computere

LÆRINGSMÅL

- Eleverne kan reflektere over, hvilke normer for køn, krop og seksualitet, de møder i billed- og populærkulturen
- Eleverne kan komme med forslag til alternative måder, flirt kan se ud på

ØVELSESBEKRIVELSE

- 1 Eleverne skal enkelt- eller parvis lave en billedsøgning på google på ordet "flirting" og sammen med en makker tale om, hvad de ser.

ELEVERNE SKAL ARBEJDE MED SPØRGSMÅLENE

Hvis man aldrig havde flirtet og havde brug for at se, hvad flirt overhovedet var for noget, hvilket indtryk ville man så få?

- + Hvem flirter?
- + Hvordan ser de ud?
- + Hvem flirter de med?

- 2 I plenum taler I herefter om, hvad der kendetegner de personer og situationer, der vises på billederne.
 - Alder
 - Udseende
 - Situationer: Hvor er de? Hvad laver de? Hvordan ser der ud?
 - Kropssprog: Mimik, gestik
 - Etnicitet
 - Køn, herunder forskelle på kønnes adfærd på billederne
 - Seksuel orientering
- 3 Eleverne skal nu forestille sig et rumvæsen, der kommer hertil og skal lære, hvad flirt er ud fra billederne på google. Parvis skriver eleverne en "flirtevejledning" – en instruerende tekst med udgangspunkt i billederne.
- 4 Lad herefter eleverne læse deres eksempler på flirtevejledninger op i plenum og faciliter en dialog om normer for flirt.

Du kan eksempelvis spørge eleverne:

- + Hvordan fremstilles flirt i andre medier, for eksempel film?
- + Findes der eksempler på modbilleder til de meget stereotype billeder?
- + Hvordan tror I, billederne påvirker unge, der gerne vil flirte?
- + Hvem kan man tale med, hvis man gerne vil vide mere om, hvordan man kan flirte?

- 5 Eleverne skal derefter lave en ny flirtevejledning, som kan give mere realistiske billeder af flirt og plads til, at man kan flirte uanset udseende, køn, seksualitet, etnicitet. Det er også væsentligt, at eleverne i vejledningen forholder sig til, hvordan man fremmer opmærksomhed på grænser og fælles ansvar for relationer.

SEKSUEL ORIENTERING

I forbindelse med øvelsen *Billeder af flirt* kan I snakke om seksuel orientering. Der findes mange forskellige seksuelle orienteringer f.eks. panseksualitet, heteroseksualitet, aseksualitet og homoseksualitet. Du kan læse mere generelt om seksualitet på sexlinien.dk eller i lgbt-ordbogen om seksuel orientering på lgbt.dk

ØVELSE: UDSAGN OM RELATIONER (AKTIV VURDERING)

FIND ARBEJDSARK TIL ØVELSEN PÅ SIDE 97

TID

15 - 25 minutter

MATERIALER

Arbejdsarket *Udsagn om relationer*

LÆRINGSMÅL

- Eleverne kan vurdere udsagn om relationer
- Eleverne kan samtale om problematikker og muligheder i forskellige relationer

ØVELSESBESKRIVELSE

- 1 Sæt jer sammen i en cirkel. Fortæl eleverne, at de nu skal lave en øvelse, der handler om at tage stilling til udsagn om forelskelse og sex.
- 2 Herefter introducerer du klassen til arbejdsformen. Det er særlig vigtigt, hvis eleverne ikke har arbejdet med denne øvelsestype før.

ELEVERNE SKAL VIDE;

- at øvelsen handler om at tage stilling – også selv om man er i tvivl
 - at målet ikke er at være enige – men at undersøge forskellige standpunkter
 - at man ikke må kommentere hinandens vurderinger
- 3 Læs et udsagn højt fra arbejdsarket. Hvis eleverne er uenige i udsagnet, bliver de siddende på stolen. Hvis de er enige, rejser de sig og bytter plads med de andre, der også er enige. Man må ikke gå tilbage til den stol, man kommer fra. Hvis der kun er én, der rejser sig, bytter man plads med dig, da du altid rejser dig efter at have læst hvert udsagn højt.
 - 4 Efter alle udsagn er læst højt, spørger du: "Var der nogle udsagn, hvor I var i tvivl, om I skulle rejse jer eller blive siddende?" Du spørger ind til elevernes forklaringer ved for eksempel at stille spørgsmål som:

SPØRGSMÅL TIL UDSAGN OM RELATIONER

- + Hvorfor tror du, at du var i tvivl her? Kan du fortælle lidt mere om det? Hvad tænker I andre om det?
- + Hvem eller hvad, tror I, påvirker unges tanker og holdninger til det at have en kæreste?
- + Hvordan tror I, at man som ung bliver påvirket af, hvad man tror andre unge gør i forhold til kærester og sex?
- + Hvilke fordele og ulemper er der ved at tale med henholdsvis venner/ens kæreste/forældre om kærester om følelser?
- + Hvem kan man som ung tale med, hvis man er tvivl om spørgsmål vedrørende kærester, følelser eller sex?

TIPS TIL UNDERVISEREN

I dialogen om hvem man kan tale med, kan underviseren henvise til [Privatsnak.dk](https://privatsnak.dk), som er Sex & Samfunds anonyme rådgivning til børn og unge. På privatsnak.dk kan børn på 10-15 år stille spørgsmål om krop, pubertet, kærester, følelser eller forelskelse, og få svar på deres spørgsmål - både på chatten og telefonen. Begge dele er anonymt.

PRIVAT
SNAK

2 SEX

ØVELSE: BRAINSTORM OM SEX (DIALOG)

TID

20 - 30 minutter

MATERIALER

Papir og skriveredskaber

LÆRINGSMÅL

- Eleverne har viden om kompleksiteten og diversiteten i sex
- Eleverne kan diskutere og reflektere over lyst, og hvad der definerer sex

ØVELSESBESKRIVELSE

- 1 Fortæl eleverne, at I nu skal arbejde med, hvad sex er, ved at lave en brainstorm over alt hvad I kan komme i tanke om, når I hører ordet sex.
- 2 Inddel eleverne i grupper af tre til fem personer, uddel papir og skriveredskaber. Bed eleverne skrive "SEX" i midten af papiret.
- 3 Find et stopur og forklar eleverne, at de får 5 minutter til i deres grupper at skrive og tegne alt, de tænker på, når de hører ordet sex.
- 4 Når tiden er gået, fremlægger hver gruppe deres brainstorm. Alternativt kan du læse gruppernes brainstorm op en ad gangen.

SPØRGSMÅL TIL BRAINSTORMS OVER SEX

- + Er der noget i brainstormen, som I ligger særligt mærke til?
- + Var der noget, som alle brainstormene havde til fælles?
- + Var der nogle ting, som I aldrig havde tænkt på?
- + Hvorfor tror I, at det kan været svært og pinligt at tale om sex?
- + Hvorfor er det vigtigt at tale om, hvad sex er?
- + Hvad kan der ske, hvis man ikke taler om hvad sex er, med nogen?
- + Er sex og seksualitet det samme? Hvorfor/hvorfor ikke?
- + Hvorfor har nogle mennesker sex?
- + Hvad er det vigtigste budskab om sex, som I ville give til unge?

TIPS

Eleverne kan også selv arbejde med refleksionsspørgsmålene i små grupper. Forbered på forhånd fx små kort med spørgsmål til grupperne. Bagefter kan I tale om spørgsmålene i plenum.

ØVELSE: HVAD ER SEX? (FILM)

TID

20 - 30 minutter

MATERIALER

- Adgang til lyd, internet og billede
- Find filmen *Hvad er sex?* på determinkrop.dk (→tryk 8. KLASSE og →derefter tryk *SEX OG PRÆVENTION*).. Filmen afspilles via internettet og kan vises på smartboard eller i mindre grupper på tablets eller computere.

LÆRINGSMÅL

- Eleverne har viden om kompleksiteten og diversiteten i sex
- Eleverne kan reflektere over samtykke i relation til sex

ØVELSESBESKRIVELSE

- 1 Fortæl eleverne, at I nu skal se en kort tegnefilm om sex, og herefter tale sammen i klassen om, hvad sex er. De fleste har nogle helt bestemte forestillinger om, hvad sex er, men faktisk er sex mere komplekst, end de fleste tænker.
- 2 Se filmen *Hvad er sex?* i klassen og facilitér derefter en dialog.

SPØRGSMÅL TIL FILMEN HVAD ER SEX?

- + Hvad handlede filmen om?
- + Hvornår ved man, om noget er sex?
- + Hvad er lyst, og hvorfor er det vigtigt i forhold til sex?
- + Hvordan kan det føles i kroppen at have lyst til sex?
- + Hvordan kan man vide, om andre har lyst til sex?
- + Hvad kan man gøre, hvis den ene har lyst til sex, og den anden er i tvivl?
- + Hvordan kan det føles at tage imod en afvisning?
- + Hvordan kan det føles give en afvisning?
- + Hvilke normer og forventninger er der om sex?
- + Hvem kan man tale med, hvis man har spørgsmål om sex?
- + Er der nogle vigtige pointer om sex, som I ikke syntes var med i filmen?

TIPS

Det kan være en god idé, at se filmen to gange, hvor I anden gang pauser filmen undervejs og du spørger ind til filmens indhold. Eleverne kan også selv arbejde med refleksionsspørgsmålene i små grupper efter filmen. Forbered på forhånd fx små kort med spørgsmål til grupperne. Bagefter kan I tale om spørgsmålene i plenum.

SEKSUEL ORIENTERING

I forbindelse med øvelsen *Billeder af flirt* kan I snakke om seksuel orientering. Der findes mange forskellige seksuelle orienteringer f.eks. panseksualitet, heteroseksualitet, aoseksualitet og homoseksualitet. Du kan læse mere generelt om seksualitet på sexlinien.dk eller i lgbt-ordbogen om seksuel orientering på lgbt.dk

ØVELSE: FLIPFLAPPER OM SEX (DIALOG)

FIND ARBEJDSARK TIL ØVELSEN PÅ SIDE 86

TID

45 minutter

MATERIALER

Saks, arbejdsark med flipflapper

LÆRINGSMÅL

- Eleverne har viden om kompleksiteten og diversiteten i sex
- Eleverne kan diskutere og reflektere over lyst, og hvad der definerer sex

ØVELSESBESKRIVELSE

- 1 Fortæl eleverne, at I skal lave en øvelse om, hvad sex er. Hvis I ikke har lavet øvelsen "Brainstorm om sex", så tal først med klassen om, hvad de tænker, når de hører ordet sex. Tal eventuelt også med eleverne om hvilke normer og forventninger, der er om sex i samfundet.
- 2 Eleverne inddeles i grupper af to til tre elever, som folder flipflapperen fra arbejdsarket. I flipflapperen findes der forskellige spørgsmål om sex, som eleverne skiftes til at forholde sig til og reflektere over sammen.
- 3 Saml op i fællesskab, og spørg eleverne om de diskussioner, de har haft i grupperne.

SPØRGSMÅL TIL FLIP-FLAPPER ØVELSE

- + Var der spørgsmål, som overraskede jer, eller som var svære at svare på? Hvis ja, hvilke?
- + Synes I, der er noget, som flipflapperen ikke kommer ind på, som I gerne vil vide noget om?
- + Er seksualitet og sex det samme?
- + Er alle mennesker lige optagede af sex? Hvorfor/hvorfor ikke?

- 4 Som afrunding kan du bede eleverne overveje for sig selv eller i grupperne, om deres opfattelser af sex har ændret sig, efter de har talt mere om sex.

SEKSUEL ORIENTERING

I forbindelse med øvelsen *Billeder af flirt* kan I snakke om seksuel orientering. Der findes mange forskellige seksuelle orienteringer f.eks. panseksualitet, heteroseksualitet, aseksualitet og homoseksualitet. Du kan læse mere generelt om seksualitet på sexlinien.dk eller i lgbt-ordbogen om seksuel orientering på lgbt.dk

ØVELSE: UDSAGN OM FØLELSER OG SEX (AKTIV VURDERING)

FIND ARBEJDSARK TIL ØVELSEN PÅ SIDE 98

TID

15 - 25 minutter

MATERIALER

Arbejdsarket *Udsagn om følelser og sex*

LÆRINGSMÅL

- Eleverne kan vurdere udsagn om forelskelse og sex
- Eleverne kan samtale om problematikker og muligheder i relation til forelskelse og sex

ØVELSESBESKRIVELSE

- 1 Sæt jer sammen i en cirkel. Fortæl eleverne, at de nu skal lave en øvelse, der handler om at tage stilling til udsagn om forelskelse og sex. Herefter introducerer du klassen til arbejdsformen. Det er særlig vigtigt, hvis eleverne ikke har arbejdet med denne øvelsestype før.

ELEVERNE SKAL VIDE;

- at øvelsen handler om at tage stilling – også selv om man er i tvivl
- at målet ikke er at være enige – men at undersøge forskellige standpunkter
- at man ikke må kommentere hinandens vurderinger

- 2 Læs et udsagn højt fra arbejdsarket. Hvis eleverne er uenige i udsagnet, bliver de siddende på stolen. Hvis de er enige, rejser de sig og bytter plads med de andre, der også er enige. Man må ikke gå tilbage til den stol, man kommer fra. Hvis der kun er én, der rejser sig, bytter man plads med dig, da du altid rejser dig efter at have læst hvert udsagn højt.
- 3 Efter alle udsagn er læst højt, spørger du: "Var der nogle udsagn, hvor I var i tvivl, om I skulle rejse jer eller blive siddende?" Du spørger ind til elevernes forklaringer ved for eksempel at stille spørgsmål som:

SPØRGSMÅL TIL UDSAGN OM FØLELSER OG SEX

- + Hvorfor tror du, at du var i tvivl her? Kan du fortælle lidt mere om det? Hvad tænker I andre om det?
- + Hvem eller hvad, tror I, påvirker unges tanker og holdninger til det at have en kæreste?
- + Hvordan tror I, at man som ung bliver påvirket af, hvad man tror andre unge gør i forhold til kærester og sex?
- + Hvilke fordele og ulemper er der ved at tale med henholdsvis venner/ens kæreste/forældre om kærester om følelser?
- + Hvem kan man som ung tale med, hvis man er tvivl om spørgsmål vedrørende kærester, følelser eller sex?

TIPS TIL UNDERVISEREN

I dialogen om hvem man kan tale med, kan underviseren henvise til Privatsnak.dk, som er Sex & Samfunds anonyme rådgivning til børn og unge. På privatsnak.dk kan børn på 10-15 år stille spørgsmål om krop, pubertet, kærester, følelser eller forelskelse, og få svar på deres spørgsmål - både på chatten og telefonen. Begge dele er anonymt.

PRIVAT
SNAK

ØVELSE: DILEMMAER OM SEX, LYST OG PRÆVENTION (AKTIV VURDERING)

FIND ARBEJDSARK TIL ØVELSEN PÅ SIDE 100

TID

15 minutter

MATERIALER

Arbejdsarket *Dilemmaer om sex, lyst og prævention*

LÆRINGSMÅL

- Eleverne kan samtale om dilemmaer, der handler om sex, lyst og prævention
- Eleverne kan argumentere for fordele og ulemper ved forskellige handlemuligheder i forhold til spørgsmål om sex, lyst og prævention

ØVELSESBESKRIVELSE

- 1 Indledningsvist introduceres eleverne til øvelsen.

Eleverne skal vide

at øvelsen handler om at undersøge forskellige handlemuligheder, der kan være i forhold til dilemmaer omkring sex, lyst og prævention.

- 2 Præsenter eleverne for et dilemma fra arbejdarket samt fire handlemuligheder i forhold til det pågældende dilemma. Hvert hjørne i klassen repræsenterer en handlemulighed. Vis hvilket hjørne, der hører til hvilken handlemulighed ved at placere dig i det konkrete hjørne, mens handlemuligheden læses op.
- 3 Fordel herefter eleverne ud på de fire hjørner, så der står cirka lige mange elever i hvert hjørne. De elever, der placeres i hjørnet "Andre muligheder", skal selv formulere en handlemulighed, som er anderledes end de andre tre.
- 4 I hvert hjørne skal eleverne tale sammen om den handlemulighed, der hører til det pågældende hjørne. Afhængig af størrelsen på gruppen kan eleverne tale sammen i fællesskab eller i mindre grupper med to til tre elever. Gruppen skal argumentere for, hvorfor denne handlemulighed bør vælges samt overveje hvilke fordele og ulemper, der kan være ved at vælge den pågældende mulighed.
- 5 Herefter interviewer du, i plenum de forskellige grupper om deres argumenter og deres refleksioner over fordele og ulemper.

- 6 Når alle grupper er hørt, gentages øvelsen, hvor eleverne får lov at placere sig ved den svarmulighed, de selv mener, er den bedste mulighed. Der kan foretages en kort opsamling, hvor enkelte elever fortæller, hvilke argumenter fra den forrige runde, der gør, at de vil anbefale denne handlemulighed. I kan også tale om hvilken betydning, det havde for elevernes egne valg og overvejelser, at de skulle lytte til eller sætte sig ind i et synspunkt, de ikke umiddelbart selv ville vælge. Tal også om vigtigheden af at være bevidst om de valg og fravalg man som ung træffer i forhold til sex, lyst og prævention.

TIPS

Nogle af de opstillede dilemmaer kan være mere relevante for bestemte klasser/klassetrin end andre. Du kan derfor udvælge de dilemmaer, der er mest relevante for den pågældende klasse.

Ved i første omgang at fordele eleverne ud på alle handlemuligheder fjernes fokus fra elevernes personlige stillingtagen til fokus på de konkrete handlemuligheder og de fordele og ulemper, der er forbundet med at handle på den ene eller anden måde. Det kan medvirke til at styrke elevernes indsigt i, at der altid er flere måder at handle på, når man står i et dilemma.

3

PRÆVENTION

ØVELSE: SEXSYGDOMME, GRAVIDITET OG PRÆVENTION (DIALOG)

FIND ARBEJDSARK TIL ØVELSEN PÅ SIDE 56

TID

20 minutter

MATERIALER

Arbejdsarket *Sexsygdomme, graviditet og prævention*

LÆRINGSMÅL

eleverne har indsigt i, hvordan seksygdomme smitter, hvordan man bliver gravid og hvad man kan gøre for at undgå begge.

ØVELSESBESKRIVELSE

- 1 Fortæl eleverne, at I nu skal tale om, hvordan seksygdomme smitter og hvordan man kan have sex uden at få seksygdomme.
- 2 Læg de tre sedler ud på gulvet. En seddel, hvor der står "ingen risiko for smitte med seksygdomme". En hvor der står "lille risiko for smitte med seksygdomme" og en hvor der står "høj risiko for smitte med seksygdomme". Del deltagerne i grupper. Giv hver gruppe et eller flere billeder, og forklar at billederne skal illustrere to personer, der har sex med de kropsdele, der er på billedet og at de skal overveje, hvor stor risikoen er for smitte ved denne måde at have sex på.
- 3 Lad eleverne placere deres billede ved den smitterisiko, de mener er rigtig. Lav derefter en fælles opsamling, hvor eventuelt forkert placerede billeder flyttes.
- 4 Giv igen grupperne et eller flere billeder. Lav nu to sedler på gulvet, hvor der står "mulighed for graviditet" og "ikke mulighed for graviditet" og lad dem placere billederne igen.
- 5 Derefter gennemgås præventionsmulighederne. Brug gerne billedmaterialet* på whiteboard eller printet ud til eleverne samt materialerne i præventionskassen. Hvis det er relevant kan du lave en kondomsinstruktion.

TIPS

Husk at informere om, hvor man kan købe de forskellige typer prævention, og om de kræver at man går til lægen og også om mulighederne for nødprævention og abort, hvis man skulle blive uønsket gravid.

Informér også om muligheden for gratis og diskret klamydiatest, hvis man har CPR-nummer og at man kan anvende en sexsygdomsklinik, hvis man ikke har lyst til at gå til egen læge.

ØVELSE: PRÆVENTION (FILM)

Afrundingsøvelse

TID

20 minutter

MATERIALER

Adgang til lyd, internet og billede

LÆRINGSMÅL

- Eleverne kan give to eksempler på prævention
- Find filmen *Prævention (Udskoling, Til dig)* på determinkrop.dk (→tryk 8. KLASSE og →derefter tryk BIOGRAF). Filmen afspilles via internettet og kan vises på smartboard eller i mindre grupper på tablets eller computere.

ØVELSESBESKRIVELSE

- 1 Fortæl eleverne, at det nu skal handle om prævention. Der findes mange slags prævention, og det kan være svært at finde ud af, hvad der er hvad, og hvad der beskytter mod hvad. Mads og Jackie, som er med i filmen, er heller ikke helt sikre på, hvordan det hele virker. I filmen bliver det forklaret, hvad der beskytter mod sexsygdomme og graviditet.
- 2 Spørg eleverne, hvilke former for prævention, de kender, før filmen afspilles.
- 3 Se filmen *Prævention (Udskoling, Til dig)*. Facilitér derefter en dialog om filmen.

SPØRGSMÅL TIL FILMEN PRÆVENTION (UDSKOLING, TIL DIG)

Var de former for prævention, I kender, med i filmen?

Var der nogle præventionsformer, I ikke kender?

ØVELSE: SEKSUEL SUNDHED PÅ SPIL (SPIL OG BEVÆGELSE)

FIND ARBEJDSARK TIL ØVELSEN PÅ SIDE 89

TID

40 minutter

MATERIALER

Arbejdsark til øvelsen, terninger og spillebrikker

LÆRINGSMÅL

- Eleverne kan redegøre for faktuelle spørgsmål vedrørende prævention, seks sygdomme og uønsket graviditet
- Eleverne kan formulere handlemuligheder i forhold til dilemmaer vedrørende prævention, seks sygdomme og uønsket graviditet

ØVELSESBESKRIVELSE

- 1 Forklar eleverne, at de skal spille et spil, der handler om spørgsmål og dilemmaer i forhold til prævention, seks sygdomme og uønsket graviditet.
- 2 Hver gruppe får udleveret spilleplade, dilemmakort, spørgsmålskort og spilleregler. Grupperne skal have adgang til internettet.
- 3 Instruér eleverne i spillets gang. Spørgsmålskortene og dilemmakortene lægges i hver sin bunke med teksten nedad. Spillebrikkerne sættes på start, og eleverne slår om, hvem der skal starte. Spillet sættes i gang ved, at den der skal starte, slår med terningen og rykker det antal felter, som terningen viser. Lander en spiller på et spørgsmålsfelt, skal en af modspillerne trække det øverste spørgsmålskort i bunken og læse spørgsmålet højt for den spiller, der står på spørgsmålsfeltet. Kan spilleren svare rigtigt, må der slås med terningen igen. Svarer spilleren forkert, skal vedkommende vente en omgang, som skal bruges til at finde frem til det rigtige svar, fx på.

Når det igen er denne spillers tur, skal spilleren svare rigtigt for at få lov til at fortsætte. Svares der rigtigt, må spilleren rykke to felter frem, og ellers igen gå på jagt efter det rigtige svar.

Lander en spiller på et dilemmafelt, skal spilleren trække et dilemmakort, som læses højt for de andre spillere. Spilleren skal herefter vente en omgang, som skal bruges til at;

- 1) finde frem til en eller flere handlemuligheder i forhold til at håndtere dilemmaet, og
- 2) overveje, hvilke fordele og ulemper der er ved den eller de handlemuligheder, som spilleren foreslår. Når det igen bliver den pågældende spillers tur, skal spilleren fortælle de andre spillere, hvad spilleren har fundet frem til. Der skal som minimum præsenteres én handlemulighed med fordele og ulemper.

Lander en spiller på et tekstfelt, skal spilleren gøre, hvad der står på feltet. Den spiller, der først når i mål, har vundet.

- 4 Afrund spillet ved at tale fælles i klassen om eventuelle spørgsmål eller overvejelser, som spillets spørgsmål og dilemmaer har affødt hos eleverne. Udvalgte dilemmaer kan eventuelt tages op og drøftes i fællesskab med henblik på at finde forskellige handlemuligheder samt fordele og ulemper ved disse.

TIPS

I spillet får eleverne testet deres paratviden om emnet, når de skal svare på spørgsmål, og de kan gøre brug af deres viden, når de opstiller handlemuligheder i forhold til dilemmaerne. Derfor kan spillet med fordel fungere som evaluering på et forløb om seksuel sundhed.

Kun få af spørgsmålene er ja/nej spørgsmål. Eleverne skal vide, at de ikke behøver bruge den samme ordlyd som på svarkortet, men at svaret skal være så præcist som muligt. Opstår der uenigheder, må du vurdere, om der er givet et rigtigt svar.

Spillet kan spilles igen med andre spørgsmål og dilemmaer, som eleverne selv formulerer i grupper til hinanden, eller som du formulerer. Spillepladen kan på den måde også bruges sammen med andre emner fra dette materiale.

EN GOD AFSLUTNING PÅ UNDERVISNINGEN

HVORDAN SKAL DET SLUTTE?

Det er god idé at forberede sig godt på hvordan ens undervisning skal ende. En god oplevelse med SSF indebærer også, at undervisningen afsluttes på en ordentlig måde. Seksualundervisningen bør ikke ende med, at gæsteunderviseren eller læreren råber beskeder ud i klassen, mens eleverne er på vej ud af døren. I stedet skal man i forvejen have gjort sig tanker om, hvordan undervisningen afsluttes, så der er et sted at starte undervisningen fra næste gang. Dette kan med fordel forberedes i samarbejde med klassens lærer.

EVALUERING

Der kan være mange måder at afslutte sin undervisning på. Man kan fx bede eleverne evaluere undervisningen. Det kan man gøre med udgangspunkt i de læringsmål, som man planlægger undervisningen ud fra. Man kan også holde det mere åbent og tale med eleverne om hvad de har lært, eller bede om elevernes mening om undervisningen. Her har du nogle eksempler på øvelser, der kan bruges til at afrunde undervisningen.

ØVELSE: MAKKERSNAK (OPSAMLING)

Denne øvelse er til 5. klasser

TID

10-15 minutter

LÆRINGSMÅL

Eleverne kan reflektere over hvad de har lært i undervisningen

ØVELSESBEKRIVELSE

- 1 Forklar eleverne, at de nu skal tale sammen med deres sidemakker, om hvad de har lært i undervisningen i dag. Bed eleverne tale om;
 - 1 ting som var nyt – noget de ikke vidste i forvejen
 - 1 ting som var særligt – noget de lagde særligt mærke til eller undrede sig over.
- 2 Når opgaven er løst fortælle hver gruppe hvad der er kommet frem til.

ØVELSE: 3-2-1-EVALUERING (EVALUERING)

Denne øvelse er til 8. klasser.

TID

10-15 minutter

MATERIALER

Papir og skriveredskaber.

LÆRINGSMÅL

- Eleverne kan reflektere over hvad de har lært i undervisningen
- Eleverne kan formulere hvad de har lært, og hvad de vil tage med videre fra undervisningen.

ØVELSESBESKRIVELSE

- 1 Forklar eleverne, at de nu skal tale sammen med deres sidemakker, om hvad de har lært i undervisningen i dag. Eleverne skal tale sammen med henblik på at præsentere;
 - 3 ting vi har lært i dag
 - 2 ting fra i dag som vi vil fortælle andre om
 - 1 ting som vi vil gøre på baggrund af det vi har talt om i dag

Sæt nogle minutter af til opgaven.

- 2 Hver gruppe får udleveret en lille stykkepapir eller postits. Når opgaven er løst fortælle hver gruppe hvad der er kommet frem til.

TIPS

Du kan eventuelt spørge eleverne om du må få deres besvarelser efterfølgende. Så har noget at arbejde ud fra til næste gang, du planlægger en undervisning.

ØVELSE: MIN OPLEVELSE (ANONYM INDIVIDUEL EVALUERING)

Denne øvelse kan laves både til 5. og 8. klasse.

TID

10 minutter

MATERIALER

Papir og skriveredskaber (kun til 8. klasser)

LÆRINGSMÅL

Eleverne kan reflektere over hvordan de oplevede i undervisningen

ØVELSESBESKRIVELSE

- 1 Forklar eleverne, at de nu for sig selv skal tænke over hvordan de oplevede undervisningen. Bed eventuelt eleverne lukke øjnene. Bed eleverne tænke over;
 - Følte jeg mig godt tilpas i undervisningen – hvis ja, hvorfor? Hvis nej, hvorfor ikke?
 - Havde jeg lyst til at være med i undervisningen? Hvad ja, hvorfor? Hvis nej, hvorfor ikke?
 - Tror jeg, at jeg kan bruge det, jeg har lært i dag, nu eller når jeg bliver ældre?

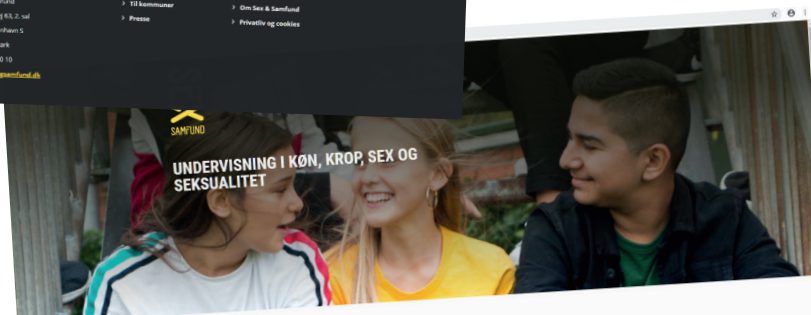
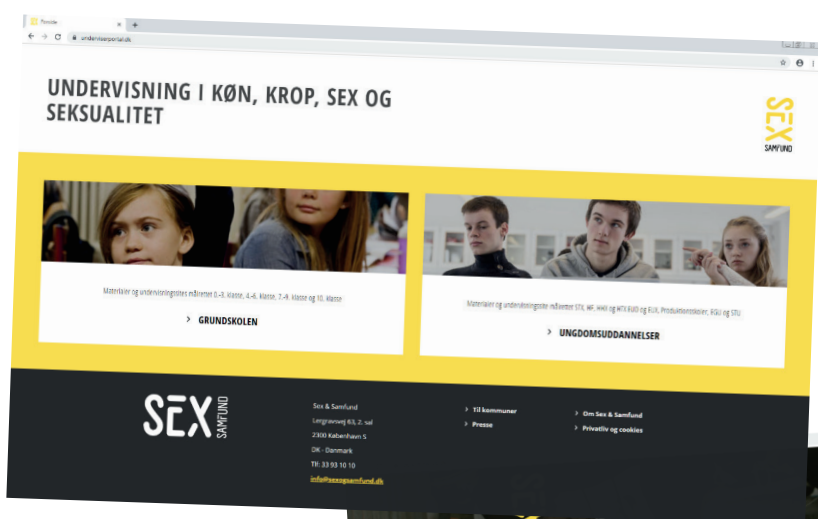
I 8. klasse udleveret en lille stykkepapir eller postits til hver elev og bed eleverne nedskrive deres refleksioner. Forklar dem at de ikke skal skrive navn på sedlerne

TIPS

Du kan eventuelt spørge eleverne om du må få deres besvarelser efterfølgende. Så har noget at arbejde ud fra til næste gang, du planlægger en undervisning.

FLERE UNDERVISNINGS- MATERIALER

ONLINE UNDERVISNINGSMATERIALER

Har du brug for flere undervisningsmaterialer om køn, krop, sex og seksualitet, så kan du oprette en gratis profil på www.underviserportald.dk, som er Sex & Samfunds undervisningssite for fagpersoner. Her kan du hente ligeså mange materialer, som du ønsker. Underviserportal.dk har desuden forskellige materialer og pædagogiske tips til skole-hjem-samarbejde, når skolen sætter SSF på dagsordenen. Sex & Samfund har også et elevsite med billeder, film og tekster til elever fra 0. klasse til ungdomsuddannelser. Elevsitet hedder determinkrop.dk.

Danmarks Radio tilbyder også gratis undervisningsmaterialer til sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab. Find materialerne på www.dr.dk/skole under emnet SSF.

VEJLEDNING TIL SEKSUALUNDERVISNING I AARHUS KOMMUNE

På Aarhus Kommunes hjemmeside detvigoer.aarhus.dk findes en vejledning til skoler med inspiration til seksualundervisning fra 0.-9. klasse. Vejledningen præsenterer sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab og vejleder til, hvordan du kan tilrettelægge din undervisning i emnet. Vejledningen er udarbejdet af Sex & Samfund i samarbejde med Aarhus Kommune og giver et overblik over mulige emner at undervise i på de enkelte klassetrin samt inspiration til konkrete [undervisningsforløb og aktiviteter](#) samt tilbud til undervisningen, Aarhus Kommune udbyder.

RÅDGIVNING TIL BØRN OG UNGE

Sex & Samfund har rådgivningen Privatsnak, som er målrettet børn og unge mellem 10-15 år. På www.privatsnak.dk kan børn og unge få anonym rådgivning om krop, pubertet, kærester, følelser eller forelskelse, og få svar på deres spørgsmål - både på chatten og telefonen. Begge dele er anonymt.

ARBEJDSARK

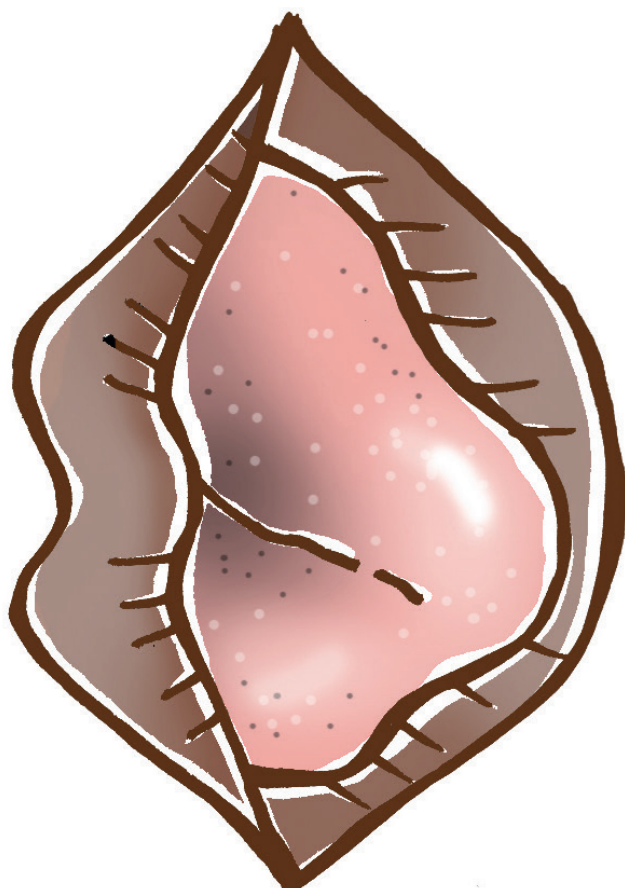

Bilder till övningen

Prata om säkrare sex

Här följer bilderna till övningen *Prata om säkrare sex* med bilder på sexpraktiker samt texterna som hör till övningen.

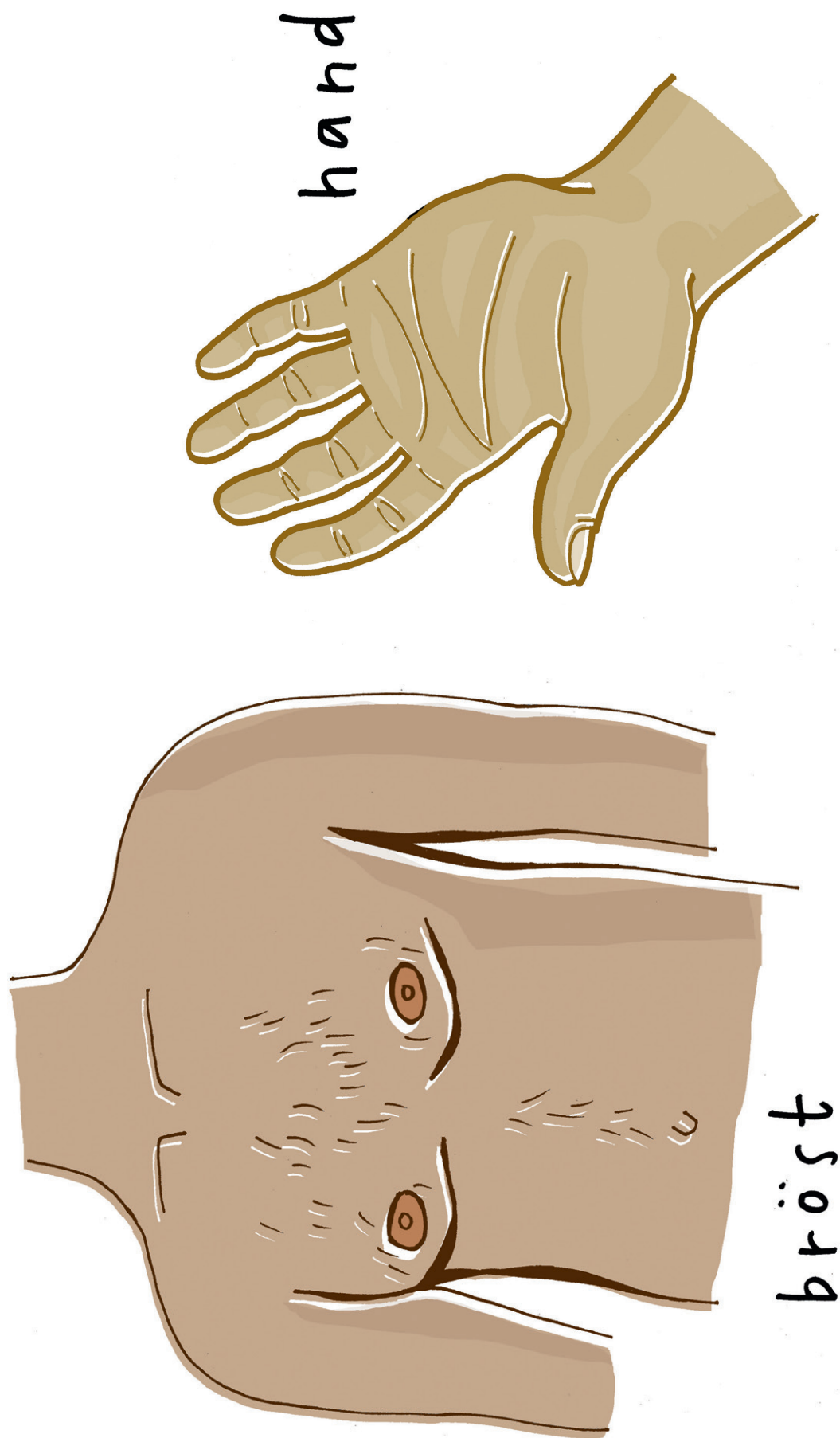
Du hittar instruktionerna till övningen i metodmaterialet *Prata sex och relationer* som finns på rfsu.se/pratasexochrelationer

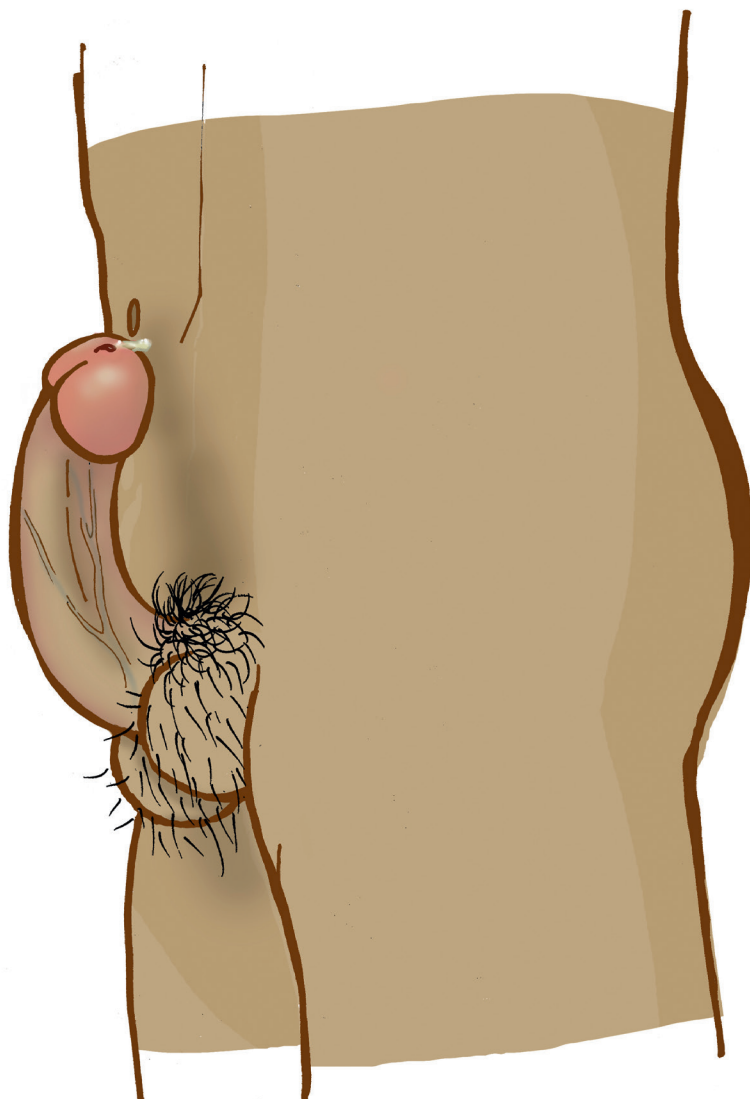

tunga

tunga

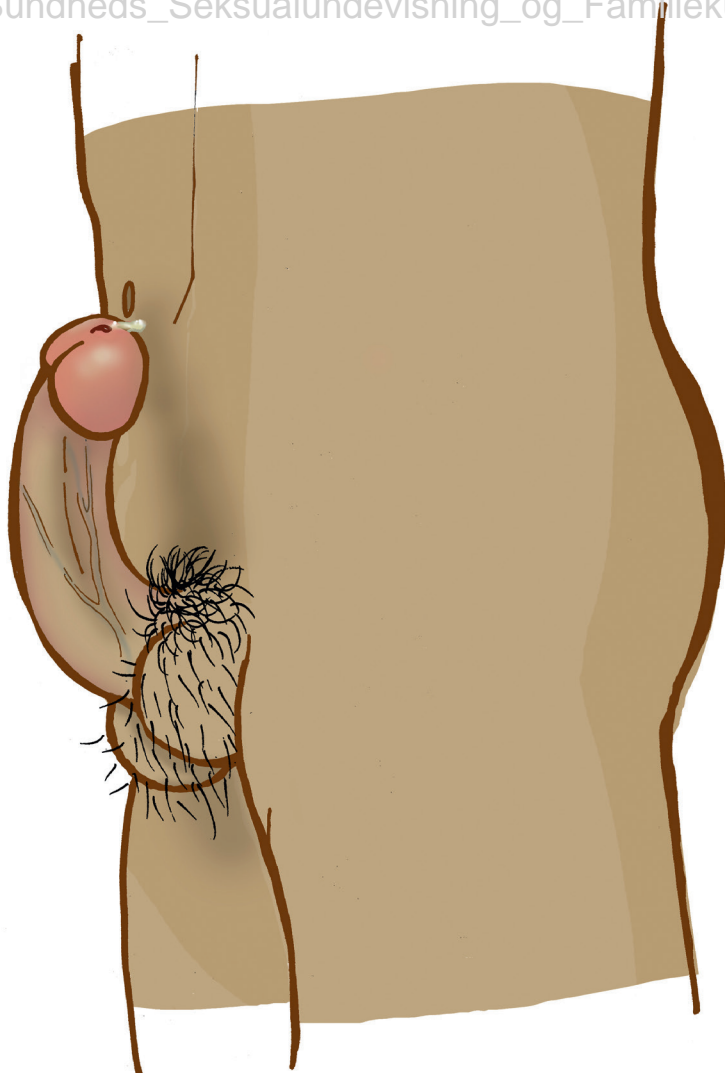

penis
kuk

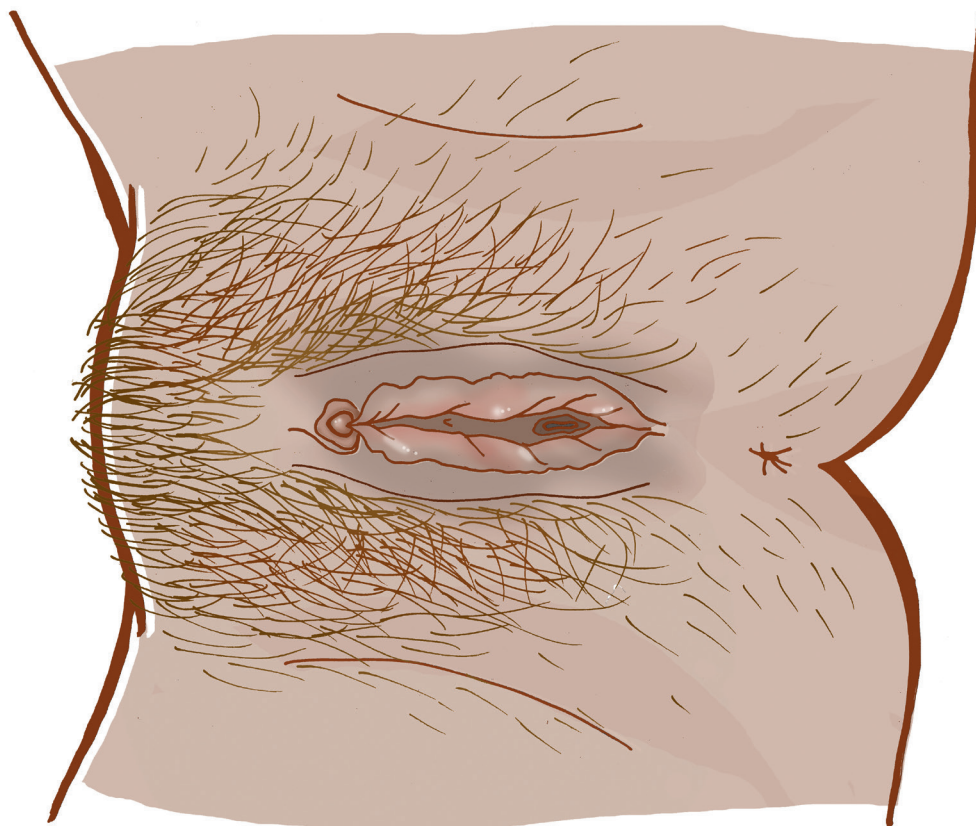

mun

penis

kuk

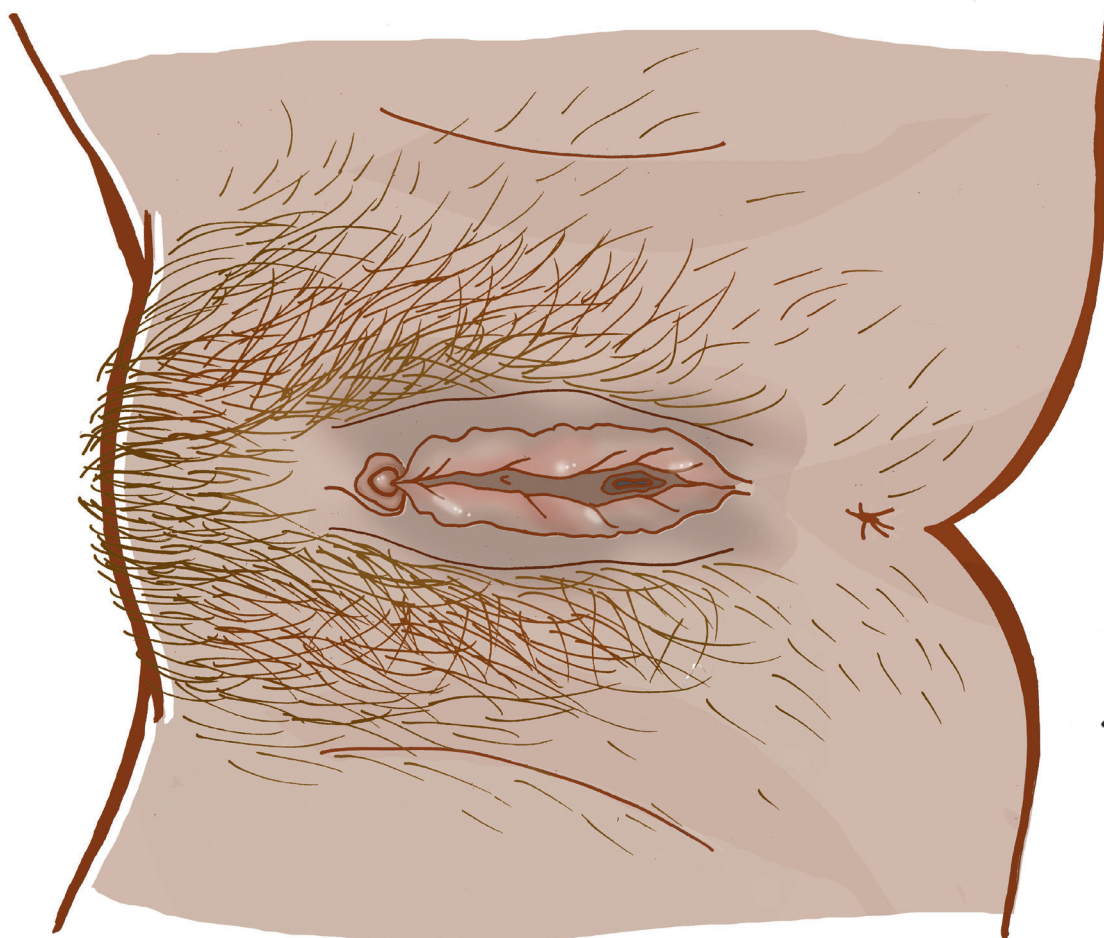

vagina

fitta

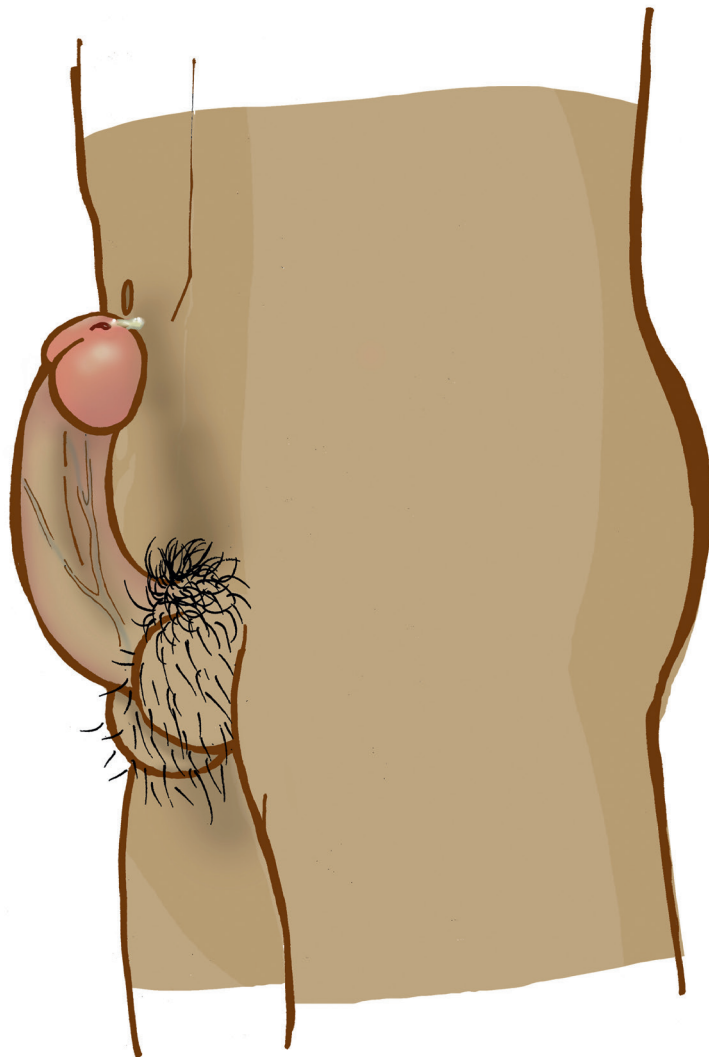
hand

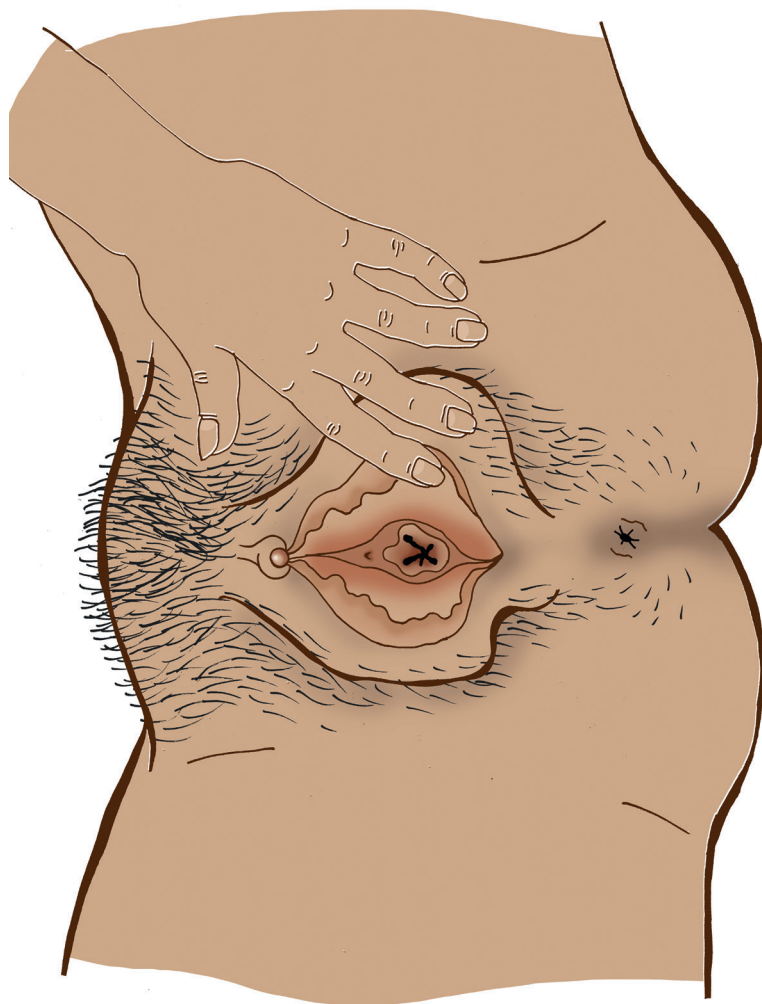
vagina
fitta

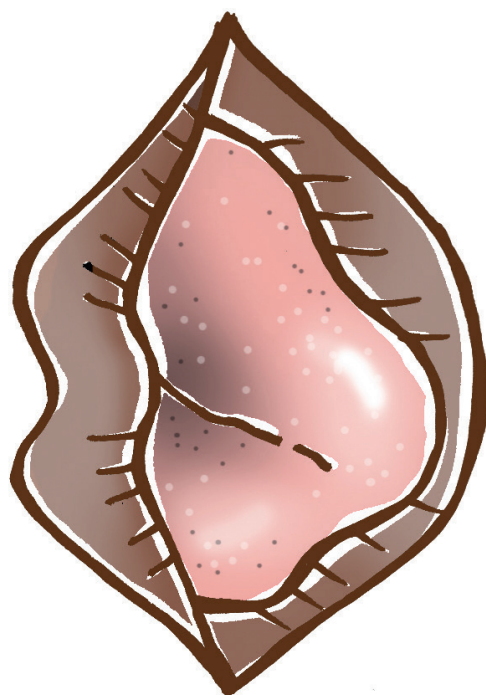
hand

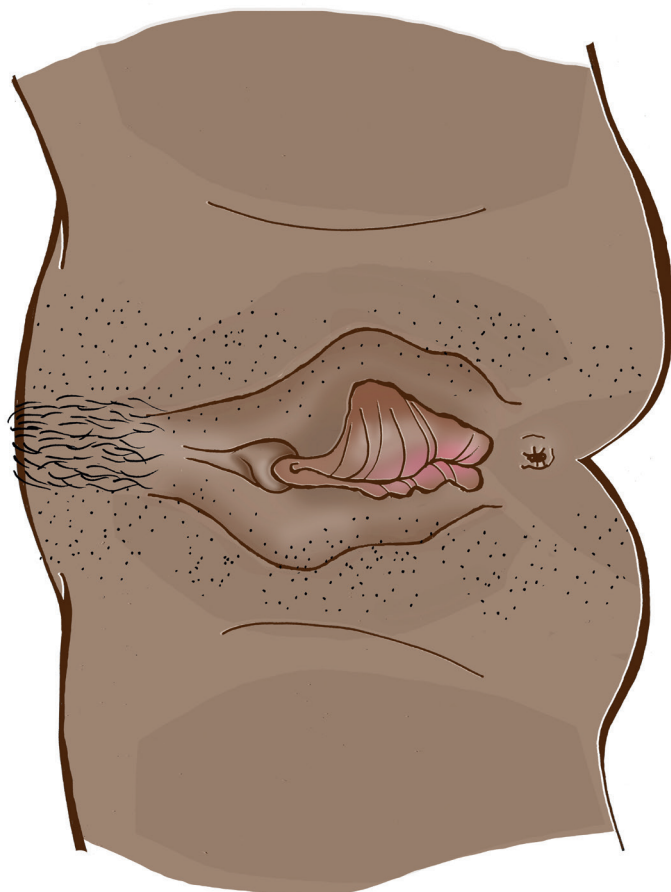
penis
kuk

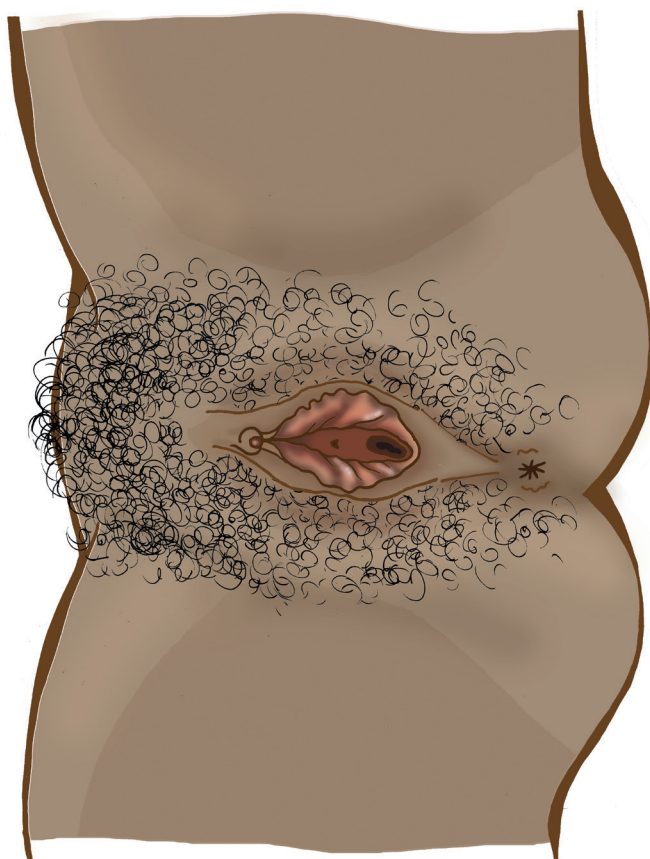
vagina
fitta

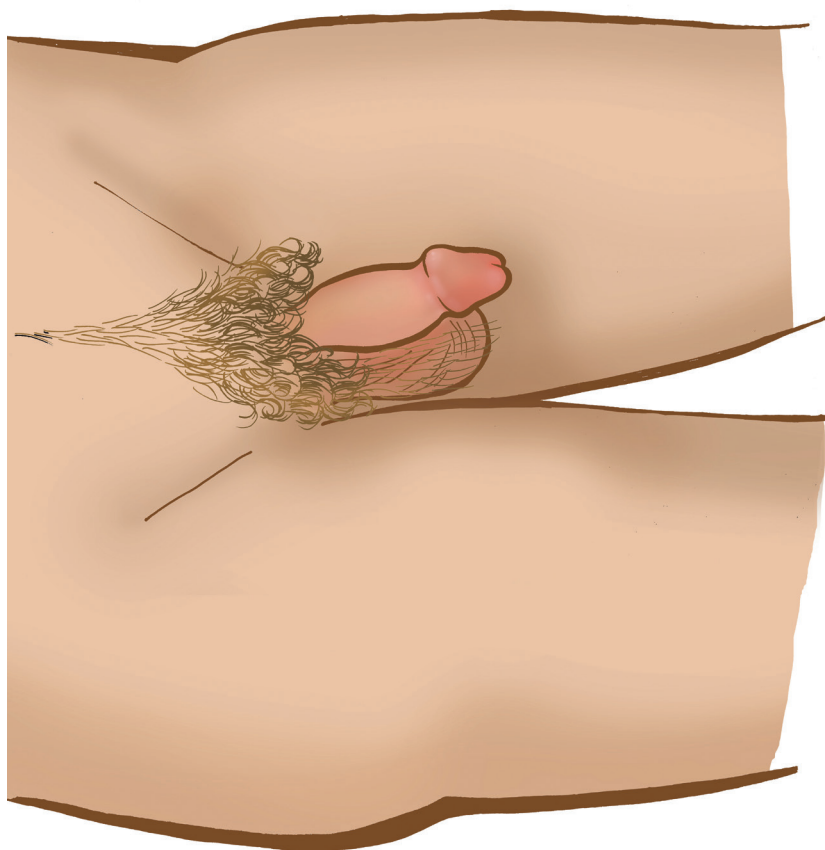
tunga

vagina
fitta

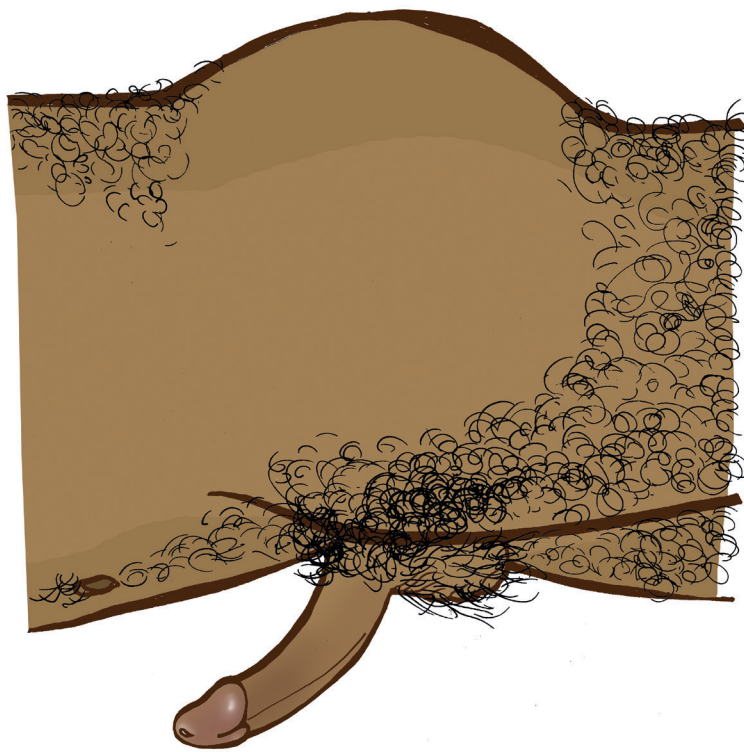
vagina
fitta

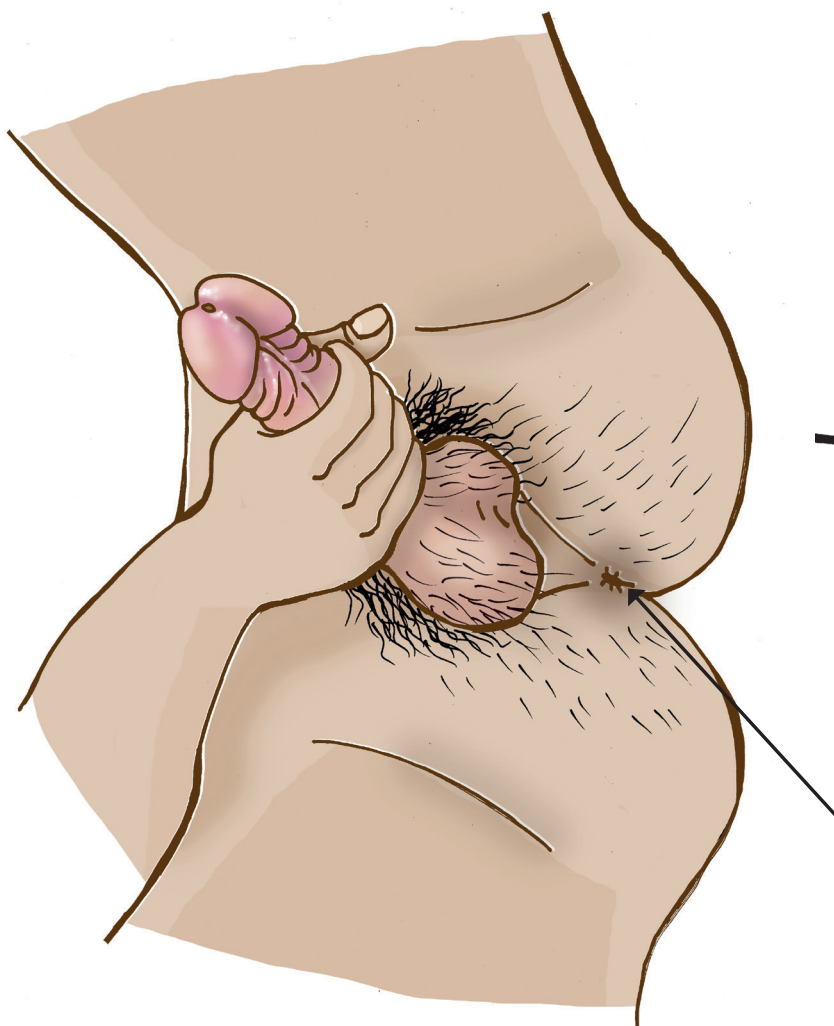
penis
kuk

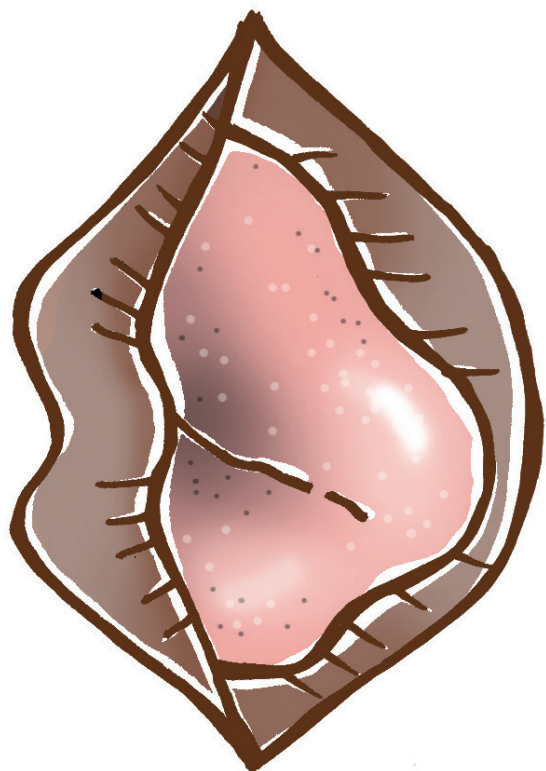
penis
kuk

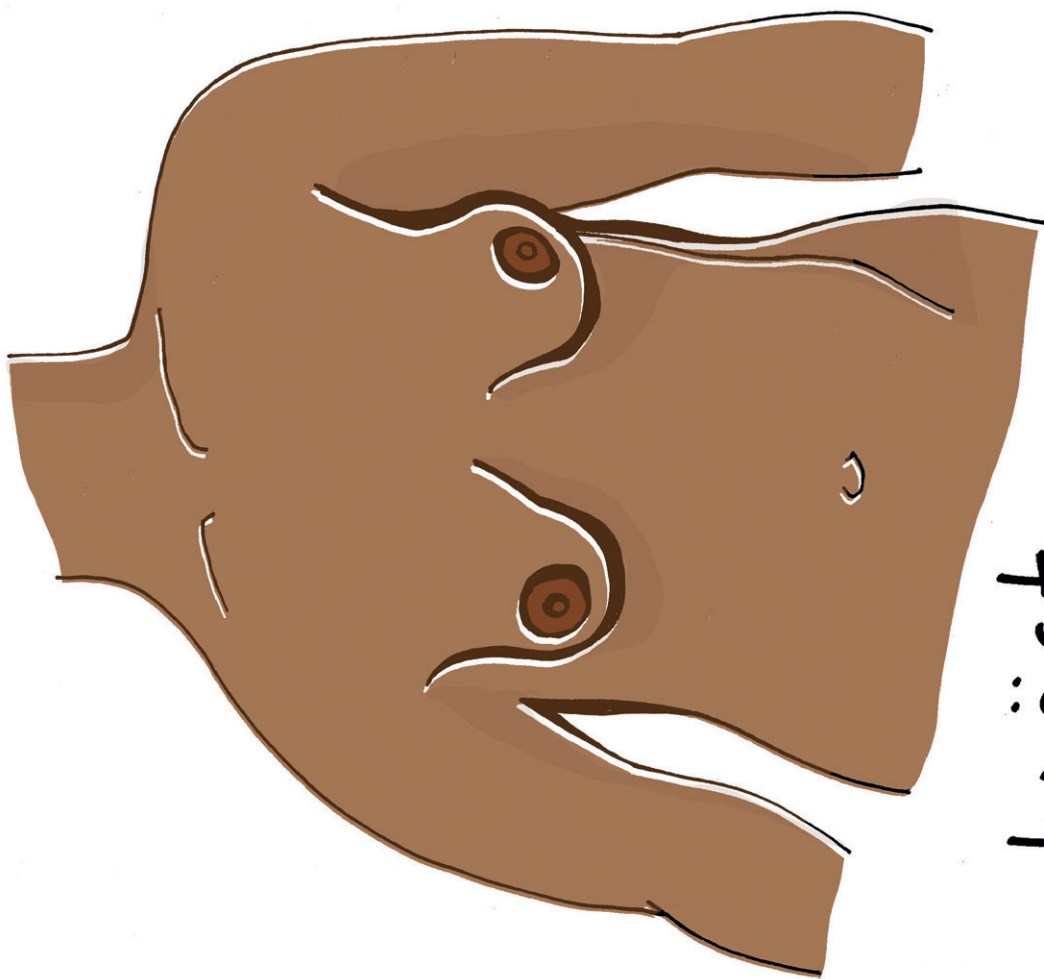
penis
kuk

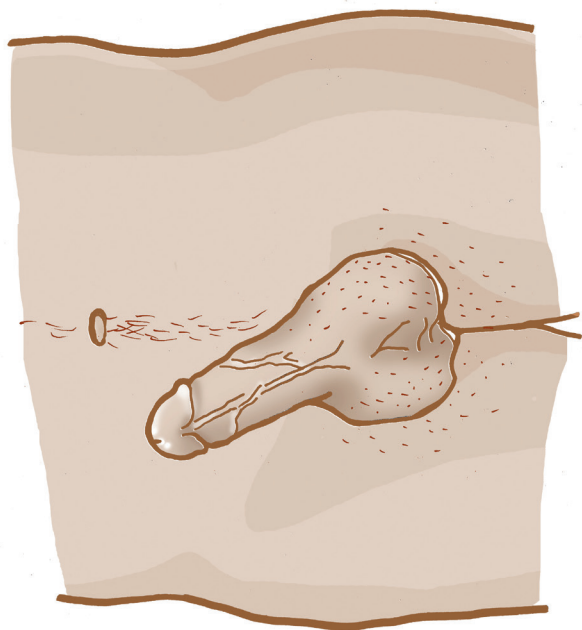
anal

tunga

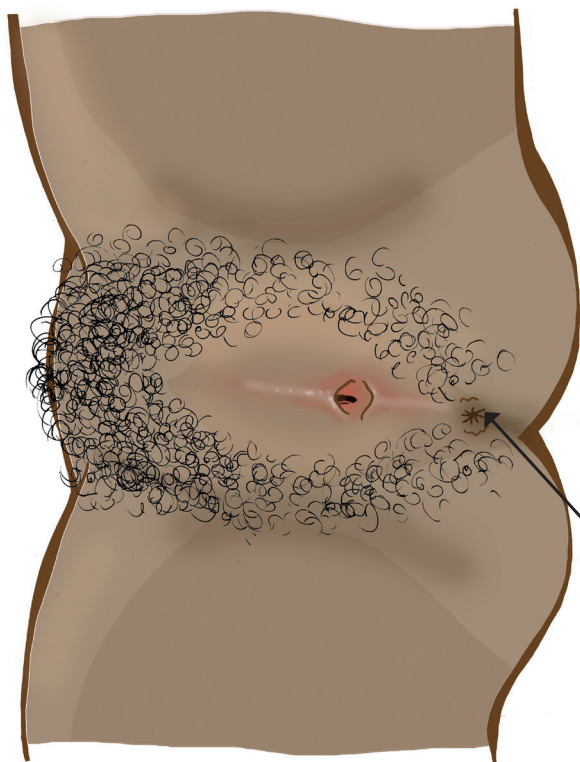
bröst

penis
kuk

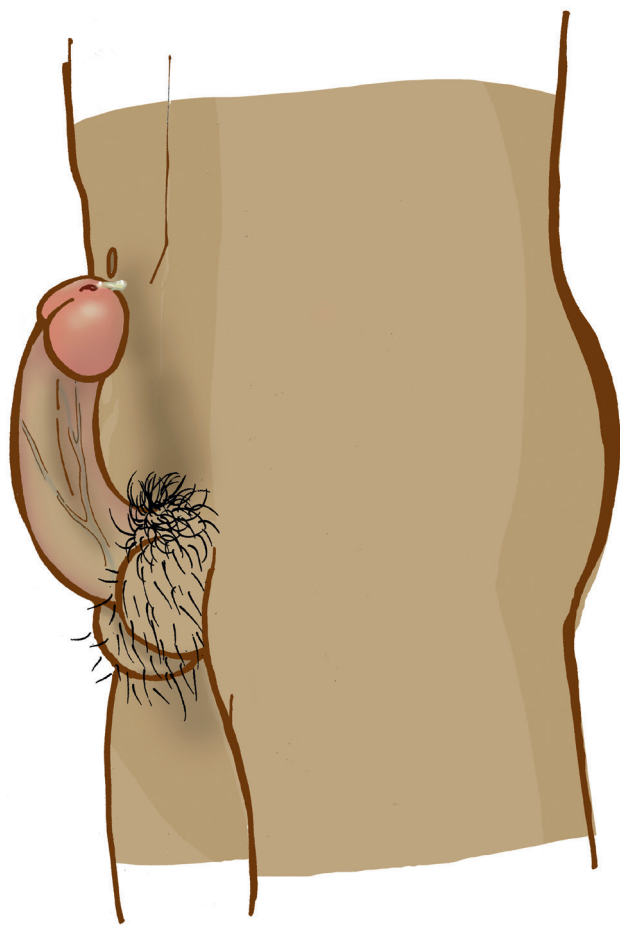
glid medel
kondom

anal

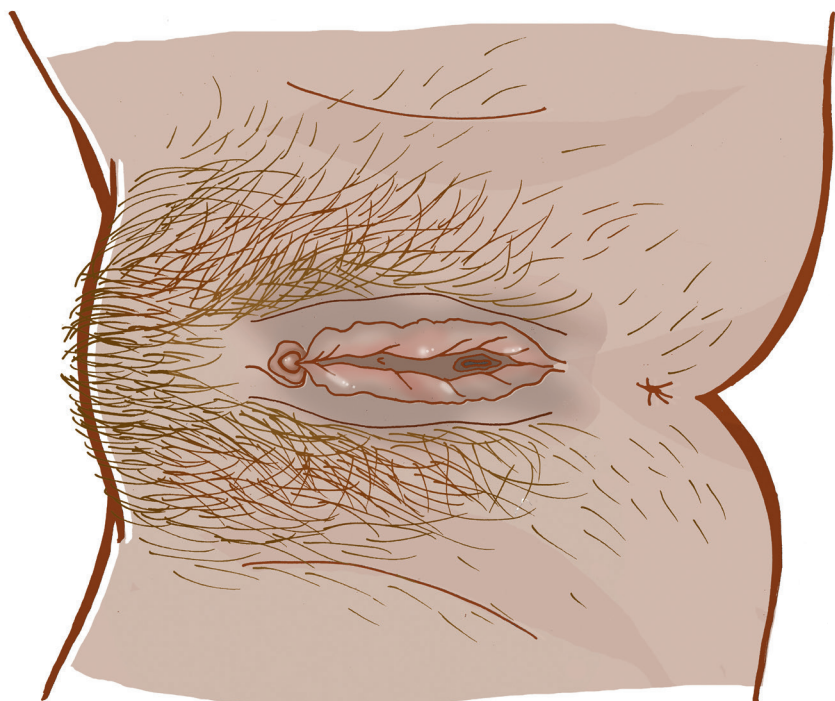
kondom

penis
kuk

kondom

vagina
fitta

INGEN RISK

att få eller

ge klamydia

LITEN RISK

att få eller

ge klamydia

STOR RISK

att få eller

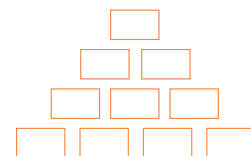
ge klamydia

FACIT TIL ARBEJDARK-BILLEDER TIL SEKSYGDOMME, GRAVIDITET OG PRÆVENTION

INGEN RISK att ge eller få klamydia	LITEN RISK att ge eller få klamydia	STOR RISK att ge eller få klamydia
 <p>tunga + tunga</p>	 <p>tunga + vagina</p>	 <p>vagina + penis</p>
 <p>bröst + tunga</p>	 <p>vagina + vagina</p>	 <p>anal + penis</p>
 <p>bröst + hand</p>	 <p>penis + penis</p>	
 <p>vagina + penis + kondom</p>	 <p>mun + penis</p>	
 <p>hand + penis</p>		
 <p>anal + penis + kondom + glide medel</p>		

ARBEJDSARK 1

Et godt venskab

Man har det sjovt sammen

Man kan stole på hinanden

Man viser omsorg
for hinanden

Man viser respekt
for hinanden

Man har de samme interesser

Man tilbringer meget
tid sammen

Man lytter til hinanden

Man kan tale med hinanden
om det, der er svært

Man er ærlige over
for hinanden

ARBEJDSARK 1

Kroppen på spil

SPØRGSMÅLKORT

SPØRGSMÅL

Kan drenges bryster vokse i puberteten?

- a) Ja, det sker for alle drenge.
- b) Ja, det sker for nogle drenge.
- c) Nej, der sker aldrig for drenge.

Rigtigt svar: b) Ja, det sker for nogle drenge.

SPØRGSMÅL

Hvad sker der for både drenge og piger, når de kommer i puberteten? Nævn to ting.

- a) Sveden begynder at lugte.
- b) Stemmen går i overgang.
- c) Man får menstruation.
- d) Mange får bumser.

Rigtigt svar: a) Sveden begynder at lugte. b) Mange får bumser

SPØRGSMÅL

Er det rigtigt, at mange piger får flere hår på arme, ben og på overlæben, når de kommer i puberteten?

- a) Ja.
- b) Nej.

Rigtigt svar: a) Ja.

SPØRGSMÅL

Er der forskel på, hvor gammel man er, når man kommer i puberteten?

- a) Nej, alle er næsten samme alder, når det sker.
- b) Ja, det er forskelligt fra person til person.

Rigtigt svar: b) Ja, det er forskelligt fra person til person.

SPØRGSMÅL

Hvad betyder det, når man siger, at drenges stemmer går i overgang?

- a) At stemmen kommer til at lyde som en pigestemme resten af drengenes liv.
- b) At stemmen svinger mellem at lyde høj og dyb, og at drengene ikke selv bestemmer, når det sker.
- c) At man ikke kan sige noget.

Rigtigt svar: b) At stemmen svinger mellem at lyde høj og dyb, og at drengene ikke selv bestemmer, når det sker.

SPØRGSMÅL

Hvad er udflåd?

- a) Et andet ord for sved.
- b) En hvidlig væske, der kommer ud af en piges skede, når hun begynder at komme i puberteten.
- c) Et lille dyr, som bider sig fast i huden og suger blod.

Rigtigt svar: b) En hvidlig væske, der kommer ud af en piges skede, når hun begynder at komme i puberteten.

Fortsættes næste side

ARBEJDSARK 1

Kroppen på spil

Fortsat fra forrige side

SPØRGSMÅL

?

Hvor tit får voksne kvinder menstruation?

- a) 1 gang om måneden.
- b) 2 gange om måneden.
- c) gang om året.

Rigtigt svar: b) 1 gang om måneden (indtil pigen bliver voksen, kan der dog godt være store forskelle på, hvor tit hun får menstruation).

SPØRGSMÅL

?

Hvorfor bliver nogle mennesker røde i hovedet, når de for eksempel bliver flove eller generte?

- a) Fordi rød er kærlighedens farve.
- b) Fordi der kommer mere blod ud i de blodkar, der ligger yderst i huden.
- c) Fordi de maler sig med rød læbestift.

Rigtigt svar: b) Fordi der kommer mere blod ud i de blodkar, der ligger yderst i huden.

SPØRGSMÅL

?

Nævn mindst tre ting på eller i kroppen, som man kun har én af.

Rigtige svar: For eksempel næse, tunge, mund, navle, tissemand, tissekone, numsehul, hjerte, lever, mavesæk. Der er flere rigtige svar, så tjek med hinanden, om I kan godtage dem.

SPØRGSMÅL

?

Hvor mange "huller" har en pige mellem benene?

- a) 1.
- b) 2.
- c) 3.

Rigtigt svar: c) 3.

SPØRGSMÅL

?

Hvad kalder man en tissemand, hvis man er en læge?

- a) Piccus.
- b) Penis.
- c) Penal.

Rigtigt svar: b) Penis.

SPØRGSMÅL

?

Hvad er en vagina?

- a) En blomst.
- b) En skede/tissekone.
- c) Et bilmærke.

Rigtigt svar: b) En skede/tissekone.

Fortsættes næste side

ARBEJDSARK 1

Kroppen på spil

Fortsat fra forrige side

SPØRGSMÅL

Hvilket af disse områder på huden er det mest følsomme?

- a) Fingerspidser.
- b) Ryg.
- c) Næse.

Rigtigt svar: a) Fingerspidser.

SPØRGSMÅL

Har alle drenge en helt lige tissemand, når den er stiv?

- a) Ja, alle drenges tissemand er helt lige, når de bliver stive.
- b) Nej, det er ret almindeligt, at tissemanden er lidt skæv, når den er stiv.
- c) Nej, en tissemand er altid helt lige.

Rigtigt svar: b) Nej, det er ret almindeligt, at tissemanden er lidt skæv, når den er stiv.

SPØRGSMÅL

Hvilken del af kroppen er et symbol på kærlighed?

- a) Hjernen.
- b) Hjertet.
- c) Hånden.

Rigtigt svar: b) Hjertet.

SPØRGSMÅL

Hvad får puberteten til at begynde?

- a) At man har fødselsdag.
- b) At man får sit første kys.
- c) At hjernen begynder at lave nogle særlige hormoner.

Rigtigt svar: At hjernen begynder at lave nogle særlige hormoner.

SPØRGSMÅL

Er det almindeligt, at de to hænder, fødder, ører eller bryster ikke er helt ens?

- a) Nej, de er altid helt ens.
- b) Ja, det er helt almindeligt, at de ikke er ens.

Rigtigt svar: b) Ja, det er helt almindeligt, at de ikke er ens.

SPØRGSMÅL

Hvem bestemmer over ens krop?

- a) Det gør ens forældre.
- b) Det gør man selv.
- c) Det gør statsministeren.

Rigtigt svar: b) Det gør man selv.

Fortsættes næste side

ARBEJDSARK 1

Kroppen på spil

Fortsat fra forrige side

SPØRGSMÅL

Er det forskelligt fra person til person, hvad man synes, der er flot eller smukt ved en krop?

- a) Ja, det er helt forskelligt.
- b) Nej, alle mennesker er enige om, hvad der er flot eller smukt ved en krop.

Rigtigt svar: a) Ja, det er helt forskelligt.

ARBEJDSARK 2

Kroppen på spil

DILEMMAKORT

Tanja er i skole, da hun pludselig opdager, at hun har noget blod i underbukserne. Det har hun aldrig prøvet før. Hvad skal hun gøre?

- Lade som ingenting, indtil hun kommer hjem og kan tale med sine forældre om det.
- Spørge en lærer eller en sundhedsplejerske, om de vil hjælpe hende.
- Snakke med sin bedste ven om det.
- Noget andet: Hvad?

Petra har en storesøster, der er tre år ældre. Hun har flotte bryster og ser rigtig voksen ud, synes Petra. Men Petra er slet ikke begyndt at få bryster endnu, og hun er bange for, at hun aldrig kommer til at se ud som sin søster. Hvad skal hun gøre?

- Tale med sin søster om, hvordan hun har det.
- Begynde at gå med en bh, som hun fylder ud med sokker, så andre tror, at hun har fået bryster.
- Sige til sig selv, at det er lige meget, for brysterne kommer nok, når hun bliver ældre.
- Noget andet: Hvad?

Susan er begyndt at få mange hår på benene og under armene. Det er hun ked af, for hun synes ikke, at det ser pænt ud. Hun vil gerne barbære dem af, men hendes forældre har forbudt, at hun gør det. Hvad skal hun gøre?

- Hun skal barbære dem af alligevel. Så må forældrene skælde hende ud, hvis de vil.
- Hun skal forklare sine forældre, hvorfor hun gerne vil fjerne hårene.
- Hun skal vænne sig til hårene, for hun skal alligevel have dem resten af livet.
- Noget andet: Hvad?

Yasmin bliver altid rød i hovedet, når hun skal sige noget højt i klassen. Det er ikke, fordi hun er flov – det sker bare! Men hun synes, det er vildt irriterende, for de andre driller hende med det. Hvad skal hun gøre?

- Sige til de andre, at de skal lade være med at drille, for hun kan ikke selv gøre for, at hun bliver rød i hovedet.
- Være ligeglad med at de andre driller.
- Tale med sine forældre om det.
- Noget andet: Hvad?

Zenias bryster er begyndt at vokse, og de er ret ømme. Tit, når hun er sammen med sin bedste ven fra skolen, så leger de, at de slås for sjov. Når han så rammer hendes bryster, gør det virkelig ondt, men hun synes, det er lidt pinligt at sige det til ham. Hvad skal hun gøre?

- Hun skal sige det alligevel, selv om det er pinligt.
- Hun skal sige, at hun ikke gider slås mere.
- Hun sørge for at nive ham i brysterne, så han kan mærke, hvor ondt det gør.
- Noget andet: Hvad?

Caroline er det yngste i sin klasse, og det er ikke altid lige sjovt. Mange af de andre piger er nemlig begyndt at komme i puberteten, men det er Caroline slet ikke. Det er ikke, fordi hun gerne vil have menstruation og bryster, men hun vil bare gerne være mere ligesom de andre, så hun ikke føler sig udenfor. Hvad skal hun gøre?

- Hun skal være ligeglad med, at hun ikke ligner de andre og prøve at finde noget andet at have til fælles med dem.
- Hun skal prøve at finde nogle venner fra de andre klasser, c) som hun ikke føler sig uden for sammen med.
- Hun skal tale med sine forældre om, hvordan hun har det.
- Noget andet: Hvad?

Fortsættes næste side

ARBEJDSARK 2

Kroppen på spil

Fortsat fra forrige side

Theodor er én af de ældste i sin klasse. Han er højere end de andre drenge, og han har også mere hår på kroppen end de andre. Han synes, det er lidt pinligt, at hans krop begynder at se voksen ud. Derfor kan han ikke så godt lide at bade sammen med de andre til idræt. Hvad skal han gøre?

- a) Sørge for at glemme sit tøj til idræt, så han ikke behøver at være med.
- b) Fortælle sin idrætslærer, hvordan han har det.
- c) Tale med en god ven om, hvordan han har det.
- d) Noget andet: Hvad?

Theis bor i et hus, hvor der kun er ét badeværelse. Tit er der nogen, der kommer ind, mens Theis er i bad, eller når han børster tænder. Det, synes han, er irriterende, for han vil gerne være alene, og han kan ikke lide, at de andre braser ind og ser ham uden tøj på. Hvad skal han gøre?

- a) Prøve at forklare alle i familien, hvordan han har det.
- b) Spørge, om der ikke kan sættes en lås på døren.
- c) Kun gå i bad, når han ved, at han er alene hjemme.
- d) Noget andet: Hvad? ?

Kasims stemme er begyndt at gå i overgang. Nogle gange lyder den helt mærkelig, og Kasim synes, det er vildt irriterende. Særligt bliver han sur på sin mor, fordi hun tit griner af ham, når det sker. Hvad skal han gøre?

- a) Lade som ingenting, for hun griner ikke for at drille.
- b) Sige til sin mor, at hans synes, det er irriterende, at hun griner, og at hun skal lade være med det.
- c) Grine af sin mor, når hun gør noget andet, så hun kan forstå, hvordan det føles.
- d) Noget andet: Hvad?

Mikkel har en god ven, som lugter ret meget, når han sveder. Det er som om, at vennen ikke selv er klar over det. Mikkel har hørt de andre i klassen tale om, at vennen lugter, og at det er ulækkert. Hvad skal han gøre?

- a) Han skal fortælle de andre, at de ikke skal tale grimt om vennen.
- b) Han skal sige direkte til vennen, at han lugter.
- c) Han skal lade som ingenting og håbe på, at vennen selv finder ud af det.
- d) Noget andet: Hvad?

Når Adam vågner om morgenen, er der nogen gange en våd plet på lagenet. Adam ved godt, hvorfor den er der, men han kan ikke lide, at hans forældre ser det. Hvad skal han gøre?

- a) Putte lagenet i vasketøjskurven, uden nogen opdager det.
- b) Prøve selv at vaske pletten af om morgenen.
- c) Være ligeglad med, om forældrene ser det, for det er jo helt almindeligt.
- d) Noget andet: Hvad?

Victor synes, at det ser flot ud, hvis mænd har store muskler på overarmene og en "six-pack" på maven. Han er begyndt at træne meget for at komme til at se stærkere ud. Men hans forældre har sagt til ham, at han ikke må træne så meget, som han har lyst til, fordi de siger, at det ikke er sundt. Hvad skal han gøre?

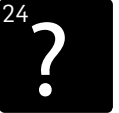

- a) Lytte til sine forældre, for de ved, hvad der er bedst for ham.
- b) Være ligeglad med, hvad forældrene siger, for han ved bedst, hvad der er godt for ham selv.
- c) Snakke med en god ven om, hvordan han har det.
- d) Noget andet: Hvad?

MÅL

36 34 33 Ryk to felter tilbage 32 31 30 29

28

24 25 Ryk tre felter frem 26 27

23

22 21 20 19

18

17 Slå et ekstra slag

12 11 13 Ryk to felter tilbage 14 15 16

10

9 8 Ryk fire felter frem 7 6 Ryk to felter tilbage 5

SPØRGSMÅL

En af dine modspillere trækker et spørgsmålskort til dig fra bunken. Kan du svare rigtigt, må du rykke to felter frem og slå igen. Svarer du forkert, skal du vente en omgang.

DILEMMA

Træk et dilemmakort, og læs det højt for alle. Vent en omgang, mens du tænker over, hvilken løsning du vil vælge. Når det igen bliver din tur, skal du fortælle de andre spillere, hvilken løsning du har valgt og hvorfor. Hvis du vælger løsningen "noget andet", skal du fortælle, hvad du i stedet synes, man skal gøre.

4

3

2

1

START

Slå om, hvem der skal starte

DILEMMA A:

Emma går til fodbold. En dag til træning skal de skyde straffespark, og lige da de skal til at sparke, er der en anden pige fra hendes hold, der hiver bukserne ned på Emma. Pludselig står hun i underbukser midt på banen, og alle de andre griner af hende. Emma bliver vildt ked af det og løber ud i omklædningsrummet, mens de andre råber efter hende, at det bare er for sjov. Hvad skal Emma gøre?

1. Emma skal pakke sine ting og gå hjem
2. Emma skal gå tilbage på banen og lave sjov med det hele
3. Emma skal kalde på sin træner, som kan hjælpe hende
4. Andre muligheder

DILEMMA B:

En dag, da Oskar er på toilettet på skolen, er der to piger fra klassen, der sniger sig ind på toilettet og tager et billede af ham med deres mobil. Oskar synes, det er vildt pinligt, og han er bekymret for, hvad pigerne vil gøre med billedet. Hvad skal Oskar gøre?

1. Oskar skal bede pigerne om at slette billedet
2. Oskar skal tale med sine forældre
3. Oskar skal tale med sin lærer
4. Andre muligheder

ARBEJDSARK DILEMMAER OM GRÆNSER FORTSAT

DILEMMA C:

To drenge i klassen prøver at tage Mathilde på brysterne, hver gang de går forbi hende. Hun har flere gange sagt, at det skal de ikke gøre, men de griner bare og siger, at det er for sjov. Der er flere andre i klassen, der har set det, og som griner med. Mathilde synes ikke, det er rart, men hun vil heller ikke virke kedelig. Hvad skal Mathilde gøre?

1. Mathilde skal gøre gengæld og klappe drengene i numsen
2. Mathilde skal tale med nogen af de andre i klassen om det
3. Mathilde skal tale med sin klasselærer eller en anden voksen på skolen om det
4. Andre muligheder

DILEMMA D:

Ayse er hjemme hos sin veninde for at se en film. Venindens bror Bertram kommer og ser filmen sammen med dem. Ayse synes, at Bertram er ret sød, og det virker som om, Bertram også godt kan lide hende. I hvert fald sætter han sig lige ved siden af Ayse i sofaen og smiler til hende. Da filmen begynder, rykker Ayse sig tæt ind til Bertram. Det virker som om, Bertram prøver at flytte sig væk, og Ayse bliver usikker på, hvad hun skal gøre. Hvad skal Ayse gøre?

1. Ayse skal prøve at rykke sig tættere på ham igen
2. Ayse skal spørge Bertram, om han ikke kan lide, at hun sidder tæt på ham
3. Ayse skal sætte sig i en anden stol
4. Andre muligheder

DILEMMA E:

Bilal spiller tit computerspil online med sine klassekammerater, når de kommer hjem fra skole og klub, mens de spiller og chatter de med hinanden. Det er rigtig sjovt, men Bilal synes bare, at de andre tit er rigtig lede mod hinanden og siger alle mulige grimme ting, også om andre i klassen, som ikke spiller med. Hvad skal Bilal gøre?

1. Bilal skal sige til de andre, at de skal stoppe med at være lede mod andre 2. Bilal skal tale med sine forældre om det	3. Bilal skal ignorere det, de siger, det er jo ikke ham, de taler om 4. Andre muligheder

DILEMMA D:

Christoffer er til en fest i klubben. Det er en rigtig god fest! Mest fordi den person, han er forelsket i, også er med, og de har danset med hinanden flere gange. Christoffer har aldrig prøvet at kysse, men han kunne godt tænke sig det i aften. Han er bare i tvivl, om den anden har lyst. Hvad skal Christoffer gøre?

1. Prøve at give et kys næste gang de danser 2. Spørge om de skal kysse	3. Vente og se om den anden gør noget 4. Andre muligheder

DILEMMA G:

Tanjas forældre er meget bekymrede for, hvad Tanja laver, når hun er på nettet. De er bange for, at hun skal komme ud for noget, der ikke er rart – for eksempel at nogle fremmede voksne skriver om sex til hende. Derfor skal hun fortælle sine forældre, hvad hun laver på nettet, og tit kommer de også og tjekker selv. Det synes Tanja er vildt provokerende, for hun vil ikke have, at de skal vide alt, hvad hun skriver med andre om. Hvad skal Tanja gøre?

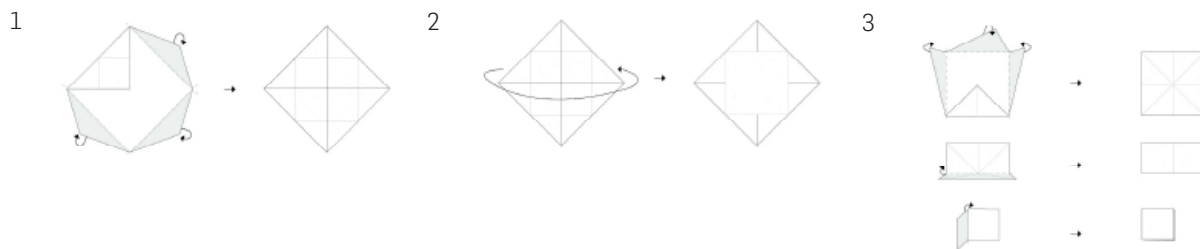
1. Tanja kan ikke gøre noget, for hendes forældre har ret til at tjekke hende
2. Tanja skal prøve at overtale sine forældre til, at de ikke behøver være bekymrede
3. Tanja skal bare gå på nettet andre steder end derhjemme, så kan hun være i fred
4. Andre muligheder

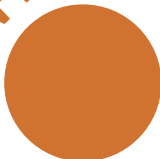

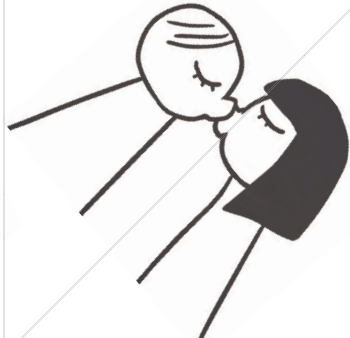
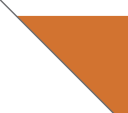
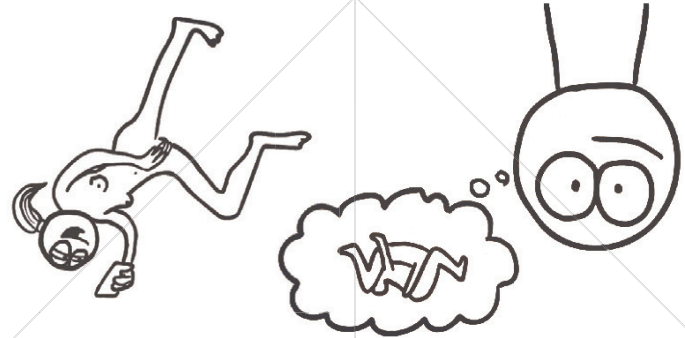

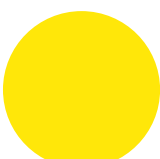

DILEMMA E:

Ali bor sammen med sine forældre og lillesøster. Når han er i bad eller på toilettet, kommer de andre tit ind for at hente noget eller for at børste tænder. Ali synes, det er så irriterende, for han vil gerne have lov til at være i fred. Han har heller ikke lyst til, at de andre skal se ham nøgen. Når han siger, de skal gå ud, så siger de bare til ham, at det kan han ikke bestemme, for alle skal have lov til at være der. Hvad skal Ali gøre?

1. Ali skal prøve at forklare sine forældre, hvordan han har det
2. Ali skal lave et stort skilt, han kan sætte på toiledøren, hvor der står "OPTAGET"
3. Ali skal planlægge at gå i bad, når de andre ikke er hjemme
4. Andre muligheder

FLIPFLAPPER HVAD ER SEX?

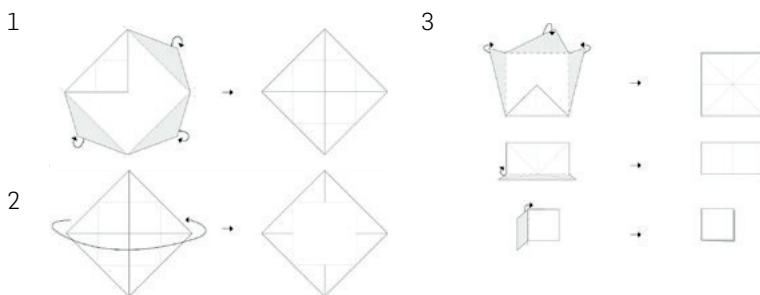

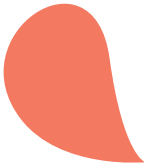

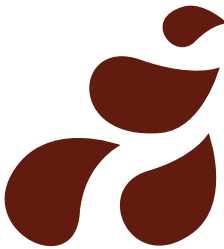

<p>O-R-A-N-G-E</p> 	<p>5</p> <p>Hvordan kan man mærke, om man er følelsesmæssigt klar til sex?</p>	<p>6</p> <p>Hvordan kan man finde ud af, om andre er følelsesmæssigt klar til sex?</p>	<p>L-I-L-L-A</p>
<p>1</p> <p>Er alle mennesker lige optagede af sex? Hvorfor/ hvorfor ikke?</p> 		<p>2</p> <p>Hvad er sex?</p>	
<p>4</p> <p>Er det at være klar til sex og det at have lyst til sex det samme? Hvorfor/ hvorfor ikke?</p>		<p>3</p> <p>Hvordan kan man mærke i kroppen, at man har lyst til sex?</p>	
<p>L-U-G</p> 	<p>8</p> <p>Er sex og seksualitet det samme? Hvorfor/ hvorfor ikke?</p>	<p>7</p> <p>Hvorfor/ Hvorfor ikke dyrker nogle mennesker sex?</p>	<p>G-R-Ø-N</p>

ARBEJDSARK 1 HVAD ER MENSTRUATION?

Flipflapperen kaldes blandt andet også en nip-apper, fluefanger, lusefanger og spåmaskine. Hvad kalder du den?

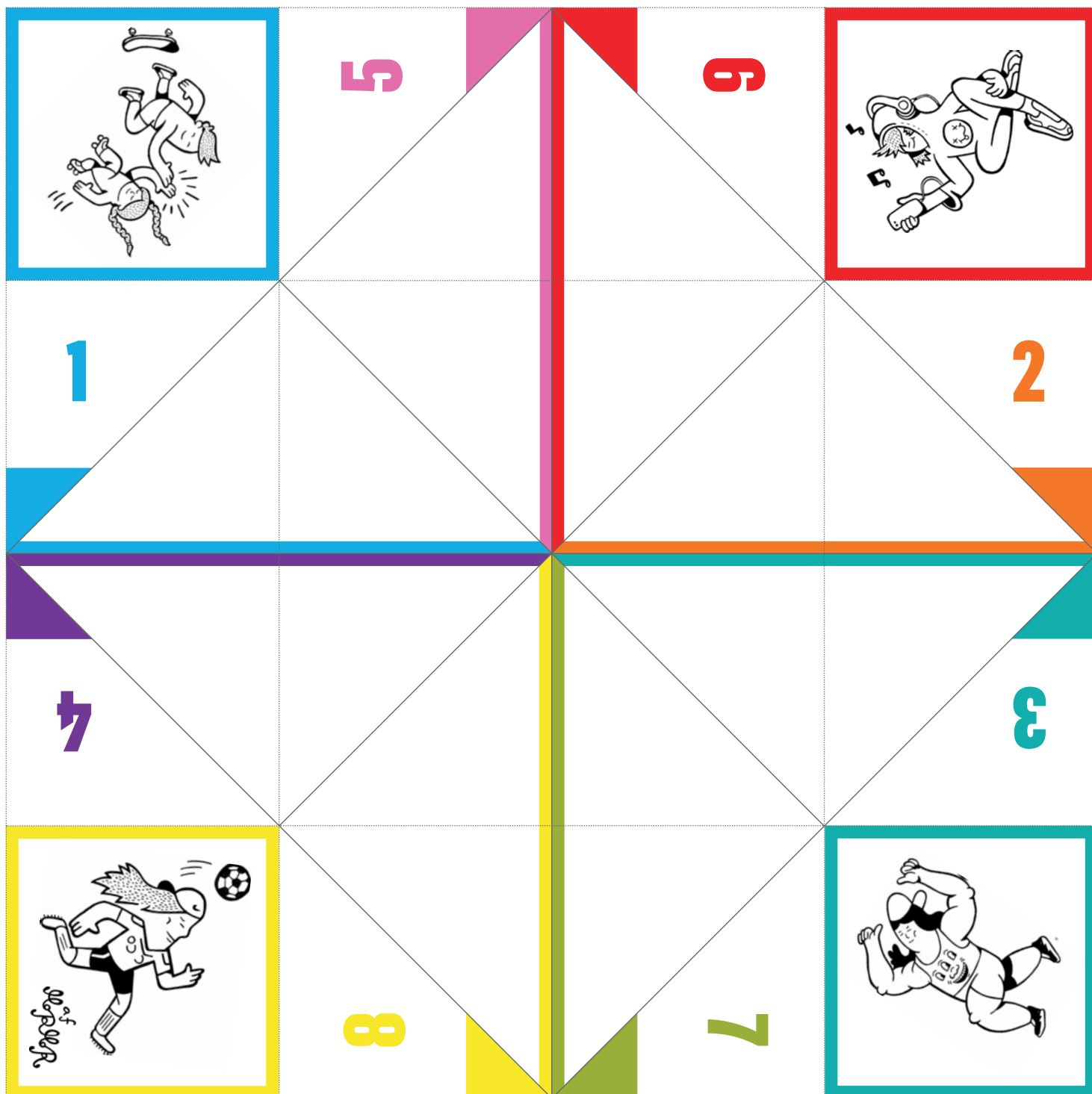
	<p>5</p> <p>Hvor lang tid er der ca. mellem hver menstruation?</p>	<p>6</p> <p>Hvornår får de fleste piger deres første menstruation?</p>	
<p>1</p> <p>Kan du nævne et kælenavn for menstruation?</p>	<p>28-32 dage. Det kan dog variere meget - især i starten.</p> <p>Der er mange navne for det! Og husk menstruation er helt naturligt!</p>	<p>Mellem 10 og 14 år. Men nogle tidligere og andre senere.</p> <p>Brysterne er vokset, begyndede kønsbe-håring og udflåd.</p>	<p>2</p> <p>Hvilke tegn er der på, at man snart får menstruation?</p>
<p>4</p> <p>Hvor meget blod kommer der ca. hver gang?</p>	<p>Der kommer ca. 1/2 deciliter.</p> <p>Nogle gange gør det - andre gange gør det ikke. Gør det meget ondt, kan man tale med sin læge</p>	<p>Kroppen forbereder sig på at kunne blive gravid.</p> <p>Livmoderens slimhinde der løsner sig, og kommer ud af skeden.</p>	<p>3</p> <p>Hvorfor får man menstruation?</p>
	<p>8</p> <p>Gør det ondt at have menstruation?</p>	<p>Hvor kommer blodet fra?</p>	

ARBEJDSARK 2 HVAD ER MENSTRUATION?

Hvad hedder flip flapperen i andre lande?

- Island: "Goggur" som betyder næb
- Norge: "Spå" – den kan spå
- Canada: "Fortune teller" - den kan fortælle om fremtiden
- Sverige: "Loppa" som betyder loppe
- Kroatien: "Zabica" som betyder lille frø

ARBEJDSARK 1

Seksuel sundhed på spil

SPØRGSMÅLSKORT

? Hvilken præventionsform er den eneste, der beskytter mod både seksygdomme og uønsket graviditet?

Rigtigt svar: Kondom.

? Hvad er forskellen på den måde en medicinsk abort og en kirurgisk abort foregår?

Rigtigt svar: En medicinsk abort foregår ved, at man tager nogle piller. En kirurgisk abort er et indgreb, der foregår under fuld narkose.

? Hvad er "nødprævention"?

Rigtigt svar: Nødprævention er en pille, som en pige/kvinde kan tage for at undgå at blive gravid, hvis hun har haft ubeskyttet samleje med en dreng/mand. Der findes to slags piller. Den ene slags skal tages indenfor 72 timer, mens den anden skal tages indenfor 120 timer

? Hvad kan følgerne af ubehandlet klamydia være for piger/kvinder?

Rigtigt svar: Underlivsbetændelse og sterilitet. (Ét svar er nok til at give et korrekt svar).

? Hvad er en slikkelap?

Rigtigt svar: En slikkelap er et tyndt stykke latex på størrelse med et halvt A4-ark, som eventuelt kan være med smag. Slikkelappen kan bruges til at beskytte mod seksygdomme i forbindelse med oralsex.

? Hvad kan følgerne af ubehandlet klamydia være for drenge/mænd?

Rigtigt svar: Betændelse i bitestiklerne og sterilitet. (Ét svar er nok til at give et korrekt svar).

Fortsættes næste side

ARBEJDSARK 1

Seksuel sundhed på spil

Fortsat fra forrige side

? Hvad er herpes?

Rigtigt svar: Herpes er et virus, som kan give sår på hud og slimhinder. Der er to former for herpes: Forkølelsessår i ansigtet - især på læberne - og sår på kønsorganerne eller i endetarmen.

? Hvilke præventionsformer mod uønsket graviditet kender du? Du skal nævne mindst fire, for at have et rigtigt svar.

Mulige svar: Kondom, p-piller, minipiller, pessar, spiral, p-stav, p-plaster, p-ring, femidom.

? Hvor hurtig kan en graviditetstest afsløre, om man er gravid?

Rigtigt svar: En graviditetstest kan afsløre, om man er gravid et par dage efter man skulle have haft sin menstruation. (OBS! Er testen negativ, og menstruationen fortsat udebliver, skal man søge læge).

? Hvor gammel skal man være for at få p-piller i Danmark?

Rigtigt svar: Der er ingen aldersgrænse, men man skal have en recept fra lægen.

? Hvad er kønsvorter?

Rigtigt svar: Kønsvorter er en sexsygdom, der skyldes smitte med virusset HPV. (OBS! Kønsvorter smitter gennem kontakt mellem slimhinder på kønsdele, endetarm eller i mindre grad i munden. Kønsvorter er små vortelignende knopper, der kan ligne små blomkål).

? Hvad er grænsen for, hvornår man kan få foretaget en abort i Danmark uden at skulle have en særlig tilladelse?

Rigtigt svar: Senest ved udgangen af 12. graviditets uge. (OBS! Graviditetsugerne skal regnes fra den første dag i den sidste menstruation).

Fortsættes næste side

ARBEJDSARK 1

Seksuel sundhed på spil

Fortsat fra forrige side

? Hvordan får man fat i almindelig nødprævention?

Rigtigt svar: Det kan købes i håndkøb – uden recept – på apoteket.

? Hvilken seks sygdom menes at være den mest udbredte i Danmark?

Rigtigt svar: Klamydia.

? Hvad er hiv?

Rigtigt svar: Hiv er et virus, der nedbryder kroppens immunforsvar. (OBS! Virusset findes i sperm, præperm, skedesekret og blod.).

? Hvad er symptomerne på klamydia?

Rigtigt svar: Meget udflåd, eller at det gør ondt, når man tisser. (OBS! Det er kun omkring halvdelen af dem, der er smittet, som kan mærke det, så man kan godt have sygdommen, uden at man ved det).

? Kan man få foretaget en abort, hvis man er under 18 år, og ens forældre ikke giver tilladelse til det?

Rigtigt svar: Ja. (OBS! Et abortsamaråd kan i særlige tilfælde give tilladelse. Som udgangspunkt skal man dog have forældrenes samtykke).

? Hvilke præventionsformer er de mest sikre mod uønsket graviditet? Nævnt mindst to.

Rigtigt svar: P-piller, p-stav, p-ring, p-plaster, hormonspiral. (OBS! Disse præventionsformer beskytter næsten 100 % under forudsætning af, at man bruger dem korrekt).

Fortsættes næste side

ARBEJDSARK 1

Seksuel sundhed på spil

Fortsat fra forrige side

? Hvilken periode i en kvindes menstruationscyklus er "sikker" – dvs. at hun helt sikkert ikke kan blive gravid i forbindelse med samleje?

Rigtigt svar: Der findes ikke en helt "sikker periode", hvor kvinden ikke kan blive gravid.

? Hvordan beskytter man sig mod seks sygdomme, hvis man er en dreng og en pige der har sex?

Rigtigt svar: Man kan beskytte sig med kondom ved anal- og vaginalsex, ved oralsex på drengen, og hvis man deler redskaber. Man kan bruge slikkelap ved oralsex på pigen og handsker ved håndsex. Slikkelap kan også bruges, hvis man slikker hinanden ved endetarmsåbningen. (Det er ikke nødvendigt at nævne handsker for at besvare spørgsmålet).

? Hvordan beskytter man sig mod seks sygdomme, hvis man er to piger der har sex?

Rigtigt svar: Man kan beskytte sig med slikkelap ved oralsex, handsker ved håndsex og kondom hvis man eksempelvis deler dildo eller andre former for redskaber. (Det er ikke nødvendigt at nævne handsker for at besvare spørgsmålet korrekt).

? Hvordan beskytter man sig mod seks sygdomme, hvis man er to drenge, der har sex med hinanden?

Rigtigt svar: Man kan beskytte sig med kondom ved analsex, oralsex og brug af dildo. Man kan bruge latexhandsker ved håndsex, og man kan bruge slikkelap, hvis man slikker hinanden ved endetarmsåbningen. (Det er ikke nødvendigt at nævne handsker for at besvare spørgsmålet).

ARBEJDSARK 2

Seksuel sundhed på spil

DILEMMAKORT

Sara og Joakim har været kærester i fire måneder. Sara tager P-piller, og de bruger også kondom, når de har sex. Sara har ret meget lyst til at dyrke sex uden kondom, men Joakim synes, de skal bruge kondom, indtil de har kendt hinanden lidt længere. Sara mener, de har kendt hinanden længe nok, og hun føler sig usikker på, hvad Joakim egentlig mener med, at de skal kende hinanden lidt længere. Hun er helt klar til sex uden kondom, men hun vil jo heller ikke presse Joakim.

Hvad skal Sara gøre?

Anne har fundet ud af, at hun er gravid. Hun er cirka syv uger henne i sin graviditet. Hun er lidt usikker på, hvem der er faren, fordi hun har været sammen med to mænd inden for den samme uge. Anne er lige blevet 18 år, og hun har mest lyst til at få en abort, men hun synes, at den mand, der er far til barnet også har ret til at være med til at tage beslutningen.

Hvad skal Anne gøre?

Mads og Nazira er lige blevet kærester. En aften foreslår Nazira, de skal have oralsex. Det vil Mads gerne, men han kan fornemme, at han er på vej til at få et forkølelsessår, og han er bange for at smitte Nazira. Han synes, det er lidt pinligt at foreslå, at de skal bruge prævention, men han vil også nødig udsætte Nazira for smitterisiko.

Hvad skal Mads gøre?

Jannick og Ali har været kærester i to måneder. De er begge 16 år. Ali har endnu ikke prøvet at have sex, mens Jannick har haft sex med andre kærester tidligere. De har besluttet, at de skal have sex med hinanden for første gang i den kommende weekend, hvor Ali er alene hjemme. Ali vil gerne have, de beskytter sig med kondom, men han tør ikke rigtig spørge, om Jannick tager kondomer med, fordi han er usikker på, om Jannick vil føle, at Ali ikke stoler på ham. Måske tænker Jannick, at Ali mistænker ham for at have en seksygdom.

Hvad skal Ali gøre?

Peter skal til fest, og der kommer en pige fra parallelklassen, som han har talt en del med. Han er ret vild med hende og tænker, at han hellere må tage kondomer til festen. Han er sent på den og kan ikke nå at købe kondomer, inden han skal med bussen. Han ved, at hans forældre har kondomer i sengeskuffen, men han tør ikke spørge dem, om han må få nogen, fordi det er for pinligt - og han er bange for, at de opdager det, hvis han tager dem uden at spørge. Omvendt vil han nødig stå i en situation til festen, hvor han har brug for kondomer og så ingen har.

Hvad skal Peter gøre?

Kalima og Anton har været kærester i et år. De er holdt op med at bruge kondom, fordi de begge er blevet testet for seksygdomme, mens de har været kærester og Kalima tager p-piller. Mens de en aften ligger og kæler fortæller Kalima, at hun har droppet p-pillerne, men at de sagtens kan have sex, fordi hun er i den "sikre periode", hvor hun ikke kan blive gravid. Anton er ret bekymret for, om hun kan blive gravid alligevel, men han har også ret meget lyst til sex.

Hvad skal Anton gøre?

Fortsættes næste side

ARBEJDSARK 2

Seksuel sundhed på spil

Fortsat fra forrige side

Ronja er lige blevet kærester med Eva. De har talt om, at de har lyst til at have sex med hinanden, men Ronja er i tvivl, om det er nødvendigt, at de beskytter sig mod seks sygdomme – og hvad de eventuelt kan gøre for at beskytte sig.

Hvad skal Ronja gøre?

Kristian og hans kæreste er alene hjemme. De ligger på sofaen og kysser og kæler. Ingen af dem har haft sex før, men de har talt om det. Kristian har ret meget lyst til sex lige nu, og han kan fornemme, at hans kæreste også er parat. Kristian ved, at han bør hente sine kondomer, men er bange for, at det bliver pinligt.

Hvad skal Kristian gøre?

Reza er vild med en pige, men han har et problem. Hun vil kun have sex uden kondom, fordi hun synes, at det er mest dejligt. Reza ved ikke, om han bare skal droppe kondomet, eller om det er for dumt, hvis nu der sker noget.

Hvad skal Reza gøre?

Camilla har for to uger siden haft sex med en fyr. De er ikke kærester, og de har ikke aftalt at ses igen, men de skriver lidt sammen på Facebook. Camilla håber, at de skal ses igen. Nu har hun lige fået besked fra lægen om, at hun har klamydia. Hun ved, at hun bør fortælle det til fyren, fordi hun kan have smittet ham, men hun er bange for, det skal ødelægge hendes chancer for at se ham igen.

Hvad skal Camilla gøre?

Stephanie havde samleje med sin kæreste i går, men kondomet gled af, fordi han ikke holdt fast i det, da han trak sig ud. Hun er i tvivl, om det betyder noget i forhold til risikoen for at blive gravid eller få en sexsygdom – eller om det er lige meget, fordi han havde kondomet på, da han fik udløsning.

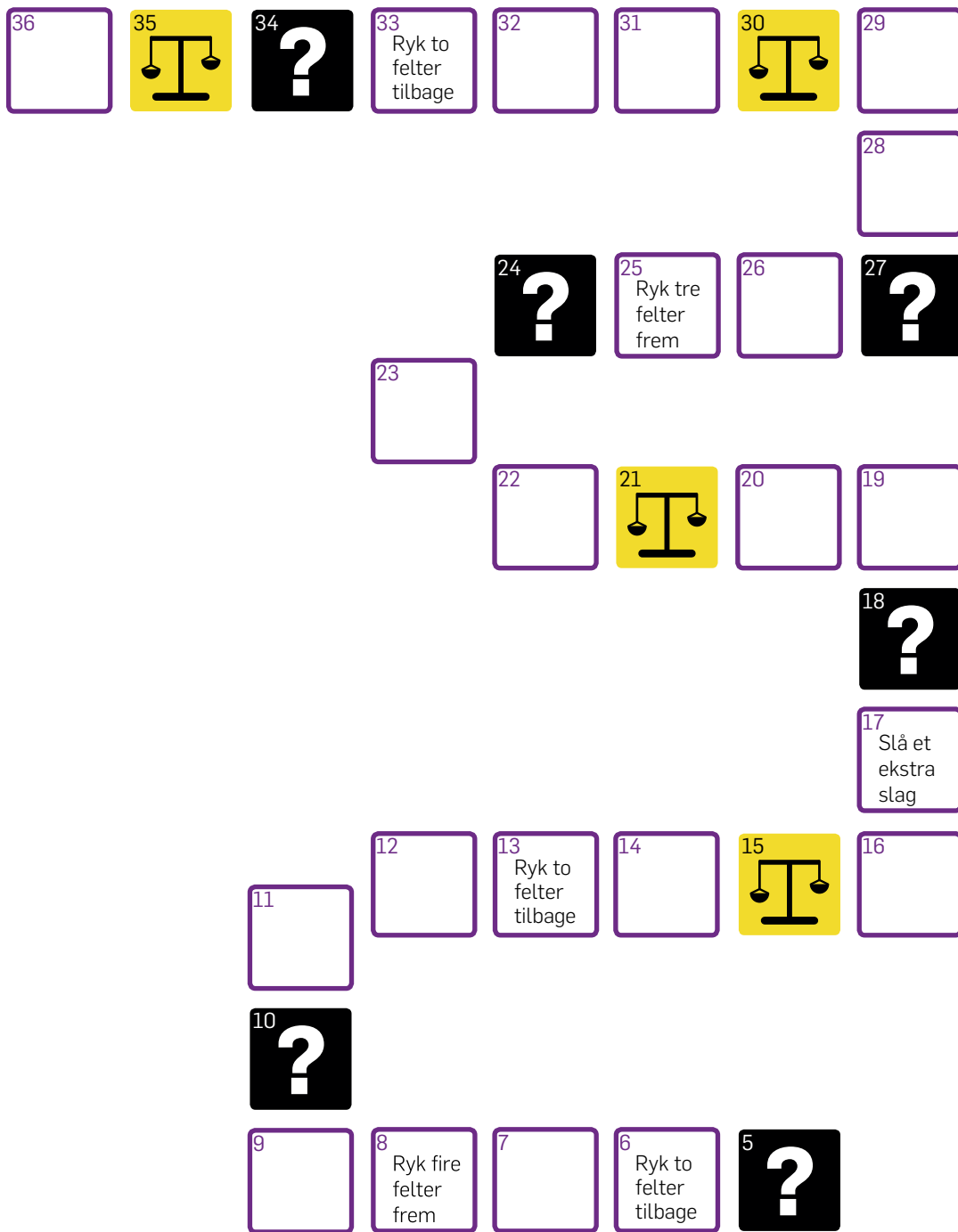
Hvad skal Stephanie gøre?

Casper bliver altid så nervøs, når han skal bruge kondom, og han mister rejsningen efter kort tid. Han har haft sex med flere kærester uden at bruge kondom, og det har fungeret fint. Nu har Casper fået en ny kæreste, og han er ret usikker på, hvad han skal gøre i forhold til sit problem med kondomet.

Hvad skal Casper gøre?

MÅL

Spørgsmål

En af dine modspillere trækker et spørgsmålskort til dig. Kan du svare rigtigt, må du rykke to felter frem. Svarer du forkert, skal du vente en omgang. Brug ventetiden til at finde frem til det rigtige svar.

Dilemma

Træk et dilemmakort, og læs dilemmaet. Vent en omgang, som du bruger til:

1. At finde frem til en eller flere handlemuligheder i forhold til dilemmaet.
2. At overveje, hvilke fordele og ulemper der er ved de forskellige handlemuligheder, som du finder frem til.

Når det igen bliver din tur, skal du præsentere, hvad du har fundet frem til.

START

Slå om, hvem der skal starte

Arbejdsark

OM RELATIONER OG FØLELSER

- I dag er det (mandag)
- I dag er det (dejligt vejr)
- En god ven lytter
- En god ven giver råd
- En god ven bagtaler ikke
- Man kan kun have én bedste ven
- Man kan have mange bedste venner
- Mange oplever at blive forelskede i deres venner
- Det er vigtigt at opleve forelskelse
- Man kan godt være venner med nogen, som er ældre eller yngre end en selv
- Man kan godt være kærester med nogen, som er ældre eller yngre end en selv
- Man kan godt være venner eller kærester med nogen, som man har mødt på nettet
- Man kan have flere end én kæreste
- Man kan kun have én kæreste
- Det er vigtigt at tale om følelser
- Forældre er gode at tale med om følelser
- Venner er gode at tale med om følelser
- Bedsteforældre er gode at tale med om følelser
- Lærere og pædagoger er gode at tale med om følelser
- Kærester er gode at tale med om følelser
- Det er vigtigt at børn får undervisning om følelser
- Børn kan selv finde viden om følelser og kroppen
- Voksne ved bedst, hvad der er vigtigt for børn
- Børn ved bedst selv, hvad der er vigtigt for dem

Arbejdsark

UDSAGN OM RELATIONER

- I dag er det (mandag)
- I dag er det (dejligt vejr)
- En god ven lytter
- En god ven giver råd
- En god ven bagtaler ikke
- Man kan kun have én bedste ven
- Man kan have mange bedste venner
- Mange oplever at blive forelskede i deres venner
- Det er vigtigt at opleve forelskelse
- Det er vigtigt at føle kærlighed til sin kæreste
- Det er vigtigt at have en kæreste
- Man skal være forelsket i sin kæreste
- Det er vigtigt at kærester er venner
- Man kan godt være venner selvom man har slået op
- Man kan godt være venner med nogen, som er ældre eller yngre end en selv
- Man kan godt være kærester med nogen, som er ældre eller yngre end en selv
- Man kan godt være venner eller kærester med nogen, som man har mødt på nettet
- Man kan have flere end én kæreste
- Man kan kun have én kæreste
- Forældre er gode at tale med om følelser
- Venner er gode at tale med om følelser
- Bedsteforældre er gode at tale med om følelser
- Lærere og pædagoger er gode at tale med om følelser
- Kærester er gode at tale med om følelser
- Det er vigtigt at tale om følelser
- Det er vigtigt at unge får undervisning om krop, følelser og sex
- Unge kan selv finde viden om krop, sex og følelser
- Voksne ved bedst, hvad der er vigtigt for unge
- Unge ved bedst selv, hvad der er vigtigt for dem

ARBEJDSARK

Udsagn om følelser og sex

UDSAGN TIL ØVELSEN

- I dag er det (mandag, tirsdag, et dejligt vejr og så videre).
- Det er nemt at vide, om man er forelsket.
- Det er dejligt at være forelsket.
- Det kan være hårdt at være forelsket.
- Man kan være forelsket i flere personer på én gang.
- Man vil helst ikke have at andre ved, at man er forelsket.
- Det er let at tale med andre om, at man er forelsket.
- Det er let at tale med andre om følelser.
- Det er let at tale med sine forældre om sex.
- Unge taler ofte om kærester og sex.
- Unge bliver nemt påvirket af, hvad andre unge siger om sex.
- Aviser og andre medier skriver ofte om unge og sex.
- Unge bliver nemt påvirket af, hvad aviser og medier siger om unge og sex.
- Når man er kærester, skal man have sex.
- Man kan godt kysse med en anden end ens kæreste.
- Man kan godt have sex med en anden end ens kæreste.
- Man kan godt have flere kærester på samme tid.
- Man kan godt have sex med én, man ikke er forelsket i.
- Man kan have sex på mange andre måder end samleje.
- Mange prøver andre former for sex, før de har samleje.
- Det kan være svært at vide, om man vil have sex.

Fortsættes næste side

ARBEJDSARK

Udsagn om følelser og sex

Fortsat fra forrige side

- Mange unge føler sig usikre, når de skal have sex.
- Man kan være i tvivl om, hvad man skal gøre, når man har sex.
- Man ved altid, hvad man selv kan lide, når man har sex.
- Det er let at tale med andre om sex.
- Det er let at finde informationer om sex.
- Det er vigtigt at forholde sig kritisk til de informationer, man får om sex på nettet.
- Det er let at forholde sig kritisk til de informationer, man får om sex på nettet.
- Det er vigtigt at forholde sig kritisk til de informationer, man får om sex fra andre unge.
- Det er let at forholde sig kritisk til de informationer, man får om sex fra andre unge.

ARBEJDSARK

Dilemmaer om sex, lyst og prævention

DILEMMA A:

Ayse er hjemme hos sin veninde for at se en film. Venindens bror Bertram kommer og ser filmen sammen med dem. Ayse synes, at Bertram er ret sød, og det virker som om Bertram også godt kan lide hende. Han giver hende et ordentligt kram og sætter sig lige ved siden af hende i sofaen. Da filmen begynder rykker Ayse sig tæt ind til Bertram. Det virker som om, Bertram prøver at flytte sig væk, og Ayse bliver usikker på, hvad hun skal gøre. Hvad skal Ayse gøre?

1. Ayse skal prøve at rykke tættere på Bertram igen.
2. Ayse skal spørge Bertram, om han ikke kan lide, at hun sidder tæt på ham.
3. Ayse skal rykke lidt væk.
4. Andre muligheder.

DILEMMA B:

Simon og hans kæreste ligger på sofaen og kysser og kæler. Simon tænker, at lige nu ville være det helt rigtige tidspunkt at gå i seng sammen første gang. Han ved godt, at det er nu, han skal finde sine kondomer, men han ved ikke lige, hvordan han skal gøre det. Hvad skal han gøre?

1. Vente på at kæresten finder kondomet frem.
2. Fortsætte uden kondom.
3. Hviske at han lige finder et kondom frem.
4. Andre muligheder.

DILEMMA C:

Alex og Andrea har talt om, at de er klar til at have sex med hinanden for første gang. Andrea finder en pakke med kondomer i sin taske. Da Andrea åbner pakken, kan Alex se, at der er tre kondomer tilbage i pakken, og at der er brugt 7 kondomer fra pakken. Alex havde den klare opfattelse, at Andrea ikke tidligere har haft sex med nogen. Han bliver usikker på, om Andrea er mere erfaren end ham, og om han kommer til at fremstå som uerfaren. Hvad gør Alex nu?

1. Han lader Andrea tage initiativet til at rulle kondomet på ham.
2. Han fortæller, at det er første gang, han skal rulle et kondom på sammen med en partner.
3. Han spørger, om Andrea har været sammen med mange før ham.
4. Andre muligheder.

Fortsættes næste side

ARBEJDSARK I

Dilemmaer om sex, lyst og prævention

Fortsat fra forrige side

DILEMMA D:

Abir har lige fået besked fra sin læge om, at hun er smittet med klamydia. Hun har haft sex med en del, og nu er hun i tvivl, om hun skal fortælle dem, at de kan være blevet smittet. Hvad skal Abir gøre?

1. Fortælle det personligt til alle, som hun kan have smittet.
2. Lade være med at sige det til nogen.
3. Oprette en anonym mailadresse og sende en besked til alle om, at de måske kan være smittet med klamydia.
4. Andre muligheder.

DILEMMA E:

Først gang Katya prøver at gå i seng med sin nye kæreste, går kondomet i stykker. Katya bruger ikke p-piller, så nu er hun bange for, at hun er blevet gravid. Hvad skal Katya gøre?

1. Hun skal vente og se, om hun får sin menstruation næste gang, som hun plejer.
2. Hun skal bruge nødprævention, inden der er gået 3 døgn.
3. Hun skal snakke med sine forældre.
4. Andre muligheder.

DILEMMA F:

Rasmus og hans kæreste har aftalt, at de tirsdag aften skal have sex med hinanden for første gang. Da de ligger og kysser og kæler, kan Rasmus mærke, at han alligevel ikke har lyst til at gå videre, selvom han kan mærke, at kæresten har meget lyst til mere. Rasmus er bekymret for at skuffe sin partner. Hvad skal Rasmus gøre?

1. Sige til sin partner at han alligevel ikke har lyst.
2. Sige til sin partner at han gerne vil vente til næste gang, de skal være sammen.
3. Fortsætte og håbe på at lysten nok skal komme tilbage.
4. Andre muligheder.

ARBEJDSARK 1

NEJ TIL KYS

1

2

3

4

3

4

ARBEJDSARK 2

JA TIL KYS

1

2

3

4

5

6

ARBEJDSARK 3

NEJ TAK HÅND

1

2

3

4

5

ARBEJDSARK 4

JÅ TAK HÅND

1

2

3

4

5

ARBEJDSARK 5

DILEMMAER

1

FORELSKET I EN FRA KLASSEN

Sarah er forelsket i en fra klassen men usikker på, om personen også kan lide hende. Hvad skal hun gøre?

- 1) Skrive til personen hun er forelsket i, og spørge, om det er gengældt.
- 2) Få en ven til at spørge personen.
- 3) Prøve at være mere sammen med personen.
- 4) Andre muligheder?

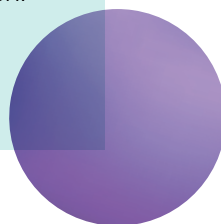

Foto: Joanna Kosinska

1A

FORELSKET I EN FRA KLASSEN

Det er dejligt at være forelsket, men det kan også være svært. Hvis man ikke ved, om den anden også er forelsket i en, kan man prøve at se, om man kan aflæse den andens kropssprog. Nogle gange kan man prøve at flirte og se, om den anden flirter tilbage.

Man kan reagere på mange måder, hvis man er forelsket. Nogle undgår den, de er forelsket i, fordi de bliver for generte, nogle prøver at skjule det ved at lade som ingenting. Derfor kan det være svært at vide, om en anden er forelsket. Selvom man er genert og synes, det er pinligt, kan man altid prøve at spørge enten direkte eller måske i et brev. Nogle får en ven til at spørge lidt for at "undersøge sagen".

Hvis den, man er forelsket i, ikke har det på samme måde, så kan man blive rigtig ked af det, og så er det godt at have en at tale med om det.

ARBEJDSARK 5

DILEMMAER

Foto: Dave Webb

2

IKKE FORELSKET MERE

Milan er kæreste med en, som han ikke er forelsket i mere. Hvad skal han gøre?

- 1) Ingenting. Man kan sagtens være kærester uden at være forelsket.
- 2) Slå op med personen.
- 3) Prøve at blive forelsket i personen igen.
- 4) Andre muligheder?

ARBEJDSARK 5

DILEMMAER

2A

IKKE FORELSKET MERE

Man kan godt miste interessen i sin kæreste. Måske er man forelsket i en anden, eller også synes man, at ens kæreste hellere skulle være en ven. Måske er ens kæreste ikke sød ved én?

Uanset hvad har man altid ret til at slutte forholdet. Nogle gange kan der være noget i forholdet, som kan ændres, så det bliver et godt forhold igen. Andre gange er det bare bedst, at det slutter. Man skal være ærlig og sige det til den anden person. Det er ikke rart at gøre andre kede af det, men det er heller ikke godt at være kæreste med en, man ikke har lyst til – det er ikke fair over for den anden.

Foto: Rosalye Simard

ARBEJDSARK 5

DILEMMAER

3

KÆRESTE ELLER VEN?

Peter er rigtig glad for en fra klassen, men han ved ikke, om det er forelskelse eller bare et godt venskab. Hvad skal han gøre?

- 1) Tænke over hvordan han har det, når han er sammen med personen. Hvis det er anderledes, end når han er sammen med sine andre venner, så er det sikkert forelskelse.
- 2) Tale med en god ven eller voksen om det. Måske de kan hjælpe ham til at finde ud af, hvad han føler.
- 3) Ingenting. Bare vente og se hvad der sker. Hvis det er en forelskelse, så skal han nok finde ud af det.
- 4) Andre muligheder?

Foto: Niek Fewings

ARBEJDSARK 5

DILEMMAER

3A

KÆRESTE ELLER VEN?

De følelser, man har for en ven og for en, man er forelsket i, kan nogle gange føles ens og ligne hinanden meget. Hvis man er i tvivl, skal man give det tid og føle efter – måske i mange dage.

Tegn på at man er forelsket kan være, at man bliver rød i hovedet, når man taler med personen, ens hjerte banker hurtigere, og man bliver usikker, når man skal tale med personen, og man tænker på den anden næsten hele tiden.

ARBEJDSARK 5

DILEMMAER

4

VENNERNE DRILLER

Ana er meget forelsket i en, som hun kender fra den vej, hun bor på. Hendes venner driller hende med, at hun ikke gør noget ved det og kalder hende "barnlig". Hvad skal hun gøre?

- 1) Droppe vennerne.
- 2) Gøre noget ved det, så hun måske kan blive kæreste med personen.
- 3) Tale med vennerne om, at de ikke skal drille hende.
- 4) Andre muligheder?

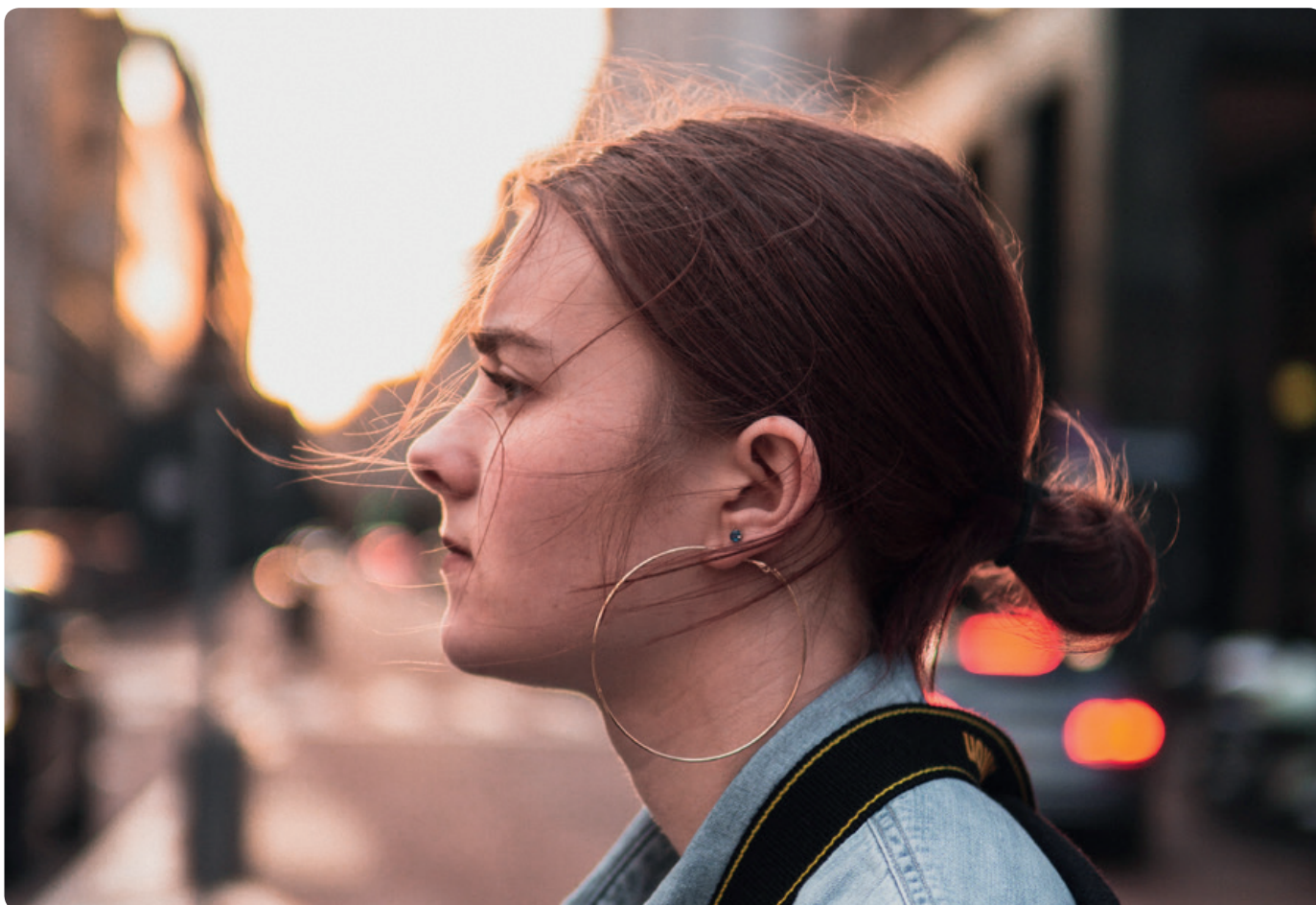

Foto: Collins Lesjlie

ARBEJDSARK 5

DILEMMAER

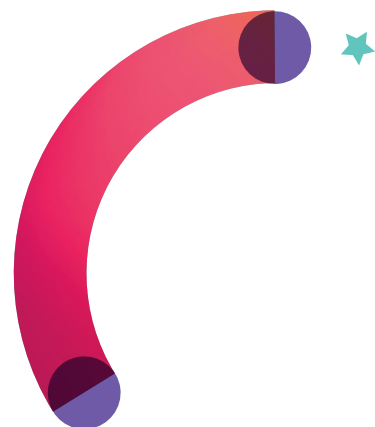
Foto: Priscilla du Preez

4

VENNERNE DRILLER

Det er dejligt at være forelsket, og nogle gange er man meget forelsket - andre gange lidt. Nogle gange er man det i lang tid, andre gange kun for en enkelt dag. Det kan være sjovt og hyggeligt at tale med sine venner om, hvem man er forelsket i, men ingen skal presse eller drille en til at gøre noget, man ikke har lyst til.

Hvis man er for genert til selv at gøre noget ved det, kan ens venner hjælpe med at få kontakt til den, man er forelsket i, men kun hvis man selv har bedt om det.

SEKSUEL OG REPRODUKTIV SUNDHED

Kommunerapport med lokal og national data til Aarhus Kommune

APRIL 2020

Indhold

Hvordan står det til med den seksuelle og reproduktive sundhed i Aarhus Kommune?	2
Den kommunale forebyggelsesindsats – muligheder og barrierer	3
Sexsygdomme og prævention	5
Sexsygdomme	5
Prævention	7
Hvad ved vi fra Sexlinien og Privatsnak?	7
Fødsler, fertilitet og abort	9
Fødsler og fertilitet	9
Provokerede aborter	10
Hvad ved vi fra Sexlinien og Privatsnak?	11
Køn, krop og seksualitet	13
Køn	14
Kropstilfredshed og -opfattelse	14
Seksualitet	15
Hvad ved vi fra Sexlinien og Privatsnak?	15
Krænkelser, diskrimination, overgreb og hadforbrydelser	18
Vold og voldtægt	18
Digitale krænkelser	19
Hadforbrydelser	19
Hvad ved vi fra Sexlinien og Privatsnak?	20
Rapportens datagrundlag og metode	21
Data fra Sexlinien og Privatsnak	21
Oversigt over deltagelse i Uge Sex 2020 i Aarhus Kommune	23
Tabel- og figuroversigt	24
Litteraturliste	25

Hvordan står det til med den seksuelle og reproduktive sundhed i Aarhus Kommune?

I denne rapport har Sex & Samfund samlet data, der giver et indblik i den seksuelle og reproduktive sundhed og trivsel i Aarhus Kommune såvel som i hele Danmark. Vi ønsker således med rapporten at give kommunerne, vi samarbejder med, en lokal og national status på udviklingen inden for en række parametre om seksuel og reproduktiv sundhed og trivsel for at skabe overblik over forebyggelsesområderne samt for at tilbyde et dialogmøde om indsatsområder og muligheder i kommunen vedrørende disse.

Seksuel og reproduktiv sundhed er, ud fra et bredt og dynamisk sundhedssyn, mere end blot fraværet af sexsygdomme, aborter og infertilitet. Det handler ud over disse faktorer også om at have muligheden for en positiv seksuel udvikling i livet, et tilfredsstillende sexliv samt at undgå krænkelse, diskrimination og hadforbrydelser. Seksuel og reproduktiv sundhed og trivsel har stor betydning for borgernes generelle velbefindende og sundhedsadfærd, idet sundhed, trivsel og livsstil kan påvirke seksuallivet i både positiv og negativ retning, ligesom det seksuelle liv omvendt kan have både positiv og negativ indflydelse på individets sundhed, trivsel og livsstil.¹

Ud over, at seksuel og reproduktiv sundhed er vigtigt for den enkelte borgers generelle velbefindende og mentale sundhedstilstand, hører dette også ind under kommunernes forebyggelsesområder. Vi ved, at det har samfunds- og omkostningsmæssige gevinster, når forebyggelse og sundhedsfremme prioriteres, idet der hvert år er store udgifter og konsekvenser forbundet med borgernes seksuelle sundhedstilstand. Sexsygdomme og uønskede graviditeter koster årligt en gennemsnitskommune 1,1 millioner kroner i kommunal medfinansiering til sundhedsvæsenet. Dertil kommer udgifter forbundet med fertilitetsbehandling og keglesnitsoperationer som følge af sexsygdomme, samt udgifter og konsekvenser forbundet med seksuelle krænkelse, overgreb og teenagefødsler. I en gennemsnitskommune med 59.000 indbyggere skønner Sundhedsstyrelsen, at der årligt er:

- 236 unge i alderen 15-24 år, som diagnosticeres med klamydia
- 158 kvinder mellem 15-49 år, som får foretaget en provokeret abort
- 20 personer, som diagnosticeres med gonorré. Heraf vil halvdelen være i aldersgruppen 15-24 år
- 61 kvinder, som får en keglesnitsoperation
- To personer, som smittes med HIV
- 45 fødsler, som følge af fertilitetsbehandling
- 132 kvinder, som har været i fertilitetsbehandling
- 11 % af seksuelt aktive mænd og kvinder, som rapporterer at have haft en seksuel dysfunktion inden for det seneste år i form af fx rejsningsproblemer og samlejesmerter

Og i en udskolingsklasse med 28 elever skønner Sundhedsstyrelsen, med udgangspunkt i tilgængelige undersøgelser, at der er:

- Syv piger, som føler sig for tykke
- Fire elever, som i løbet af deres liv oplever at blive berørt på intime steder mod deres vilje
- 11 % af LGBT-elever, som i løbet af deres liv vil have et selvmordsforsøg²

Fra befolkningsundersøgelsen SEXUS ved vi desuden, at 80 % af voksne danskere angiver, at det er vigtigt, meget vigtigt eller særdeles vigtigt at have et godt sexliv.³ At seksuel sundhed og trivsel hænger ufravigeligt sammen med

¹ Graugaard et al. (2015): Seksualitet og Sundhed. København: Vidensråd for Forebyggelse.

² Sundhedsstyrelsen (2020): Forebyggelsespakke Seksuel Sundhed.

³ Frisch et al. (2019): 'Sex i Danmark. Nøgletal fra Projekt SEXUS 2017-2018'. Statens Serum Institut & Aalborg Universitet.

mental sundhed er særligt evident i gruppen af unge, der mistrives. En vigtig del af unges, særligt pigers, mistrivsel hænger sammen med spørgsmål om køn, kropsidealer og seksualitet. Det understreges både i en undersøgelse af VIVE "Børn og unge i Danmark – Velfærd og trivsel 2018"⁴ samt i Skolebørnsundersøgelsen fra 2018.⁵

Ovenstående understreger relevansen af og vigtigheden i at prioritere det forebyggende og sundhedsfremmende arbejde med seksuel og reproduktiv sundhed og trivsel, som både er til gavn for den enkelte borger såvel som for samfundet. Ansvar for den primære forebyggelse ligger i kommunerne med undervisnings- og sundhedssektoren som de vigtigste arenaer. Kommunerne kan i deres forebyggelsesarbejde bl.a. tage udgangspunkt i Sundhedsstyrelsens Forebyggelsespakke for Seksuel Sundhed, som indeholder 27 anbefalinger til forebyggelsesindsatser, som både på kort og længere sigt kan styrke borgernes seksuelle sundhed og trivsel.

I denne rapport berører Sex & Samfund nedenstående emner, som har betydning for den seksuelle og reproduktive sundhed og trivsel:

- Sexsygdomme og prævention
- Fødsler, fertilitet og abort
- Køn, krop og seksualitet
- Krænkelser, diskrimination, overgreb og hadforbrydelser

Ved hvert emne giver vi kommunen indsigt i det vidensgrundlag, der eksisterer kommunalt, regionalt og/eller nationalt.⁶ Emnerne er udvalgt i relation til FN's verdensmål og Sundhedsstyrelsens forebyggelsespakke for seksuel sundhed, samt for at sikre, at det brede sundhedsbegreb aktivt inddrages i den kommunale forebyggelse ud fra al tilgængelig data på området. Ved hvert emne fremgår der således symboler, som viser, hvordan emnet er relateret til FN's Verdensmål. Rapporten udarbejdes med lokale data til Sex & Samfunds samarbejdskommuner. Vi ønsker, at de lokale data sikrer, at så mange grupper som muligt (herunder de mest marginaliserede befolkningsgrupper) ses og høres, når beslutninger om forebyggelsesindsatser tages.

Den kommunale forebyggelsesindsats – muligheder og barrierer

Landets kommuner arbejder på forskellig vis og i forskellig omfang med seksuel og reproduktiv sundhed og trivsel. Dog ved vi fra forskellige undersøgelser, at det er et område, som desværre ofte nedprioriteres i kommunerne.

Statens Institut for Folkesundhed monitorerer hvert andet år den kommunale forebyggelsesindsats for Center for Forebyggelse i praksis under Kommunernes Landsforening. Den seneste rapport 'Monitorering af kommunernes forebyggelsesindsats 2019' viser, at kun tre ud af ti kommuner vurderer, at de i nogen grad, i høj grad eller helt lever op til anbefalingerne på udviklingsniveau i forebyggelsespakken om seksuel sundhed. Samtidig ser vi, at seksuel sundhed er et af de forebyggelsesområder, der prioriteres lavest i forhold til andre (sammen med indeklime i skoler og solbeskyttelse) – og hvor prioriteringen af området er faldet fra 2017 til 2019.⁷

Sex & Samfund offentliggjorte ligeledes i 2019 en rapport om kommunernes arbejde med seksuel sundhed, som viser det samme billede. Rapporten kortlagde, hvorledes kommunerne løfter forebyggelsesarbejdet i relation til seksuel sundhed, samt hvordan den interne organisering af opgaverne fordeles. Rapportens resultater bygger på

⁴ Ottosen et al. SB (2018): Børn og unge i Danmark – Velfærd og trivsel 2018. VIVE – Viden til Velfærd.

⁵ Rasmussen et al. P (2019): Skolebørnsundersøgelsen 2018 - Helbred, trivsel og sundhedsadfærd blandt 11-, 13- og 15-årige skoleelever i Danmark. Statens Institut for Folkesundhed, SDU.

⁶ Læs også afsnit 'Rapportens datagrundlag og metode' for nærmere information om brug af data i rapporten.

⁷ Statens Institut for Folkesundhed (2020): 'Monitorering af kommunernes forebyggelsesindsats 2019'.

besvarelser fra 61 af landets 98 kommuner. I rapporten ser vi, at knap to ud af 10 kommuner havde sundhedspolitikker, der forholder sig til de centrale områder inden for seksuel sundhed, som forebyggelsespakken for seksuel sundhed har konkrete anbefalinger til. I undersøgelsen svarede tre ud af fire kommuner endvidere, at seksuel sundhed nedprioriteres i forhold til andre forebyggelsesområder. Dertil svarede næsten halvdelen af kommunerne, at der mangler økonomiske midler til at løfte området, og lidt under hver tredje kommune svarede, at der var afsat specifikke budgetter. Placeringen af ansvaret for seksuel sundhed lå desuden meget forskelligt både på afdelinger og på funktioner i de enkelte kommuner. Kun 9 % af kommunerne angav at have handleplaner og nøglepersoner, der står for kvalitetssikring af skolernes seksualundervisning.⁸

På baggrund af ovenstående ønsker Sex & Samfund med denne rapport at bidrage med udvalgt viden om borgernes seksuelle og reproduktive sundhed, der kan bruges til at udvikle og målrette forebyggelsesindsatserne i kommunen. Med denne rapport byder vi ind med både et udviklingsblik og en aktuel status på udvalgte parametre for den seksuelle og reproduktive sundhed og trivsel i Aarhus Kommune. Det er op til kommunens fagpersoner og koordinatører at fortolke og handle på data med udgangspunkt i lokal viden og muligheder. Sex & Samfund tilbyder, hvis det ønskes, et opfølgende dialogmøde, hvor vi sammen kan drøfte lokale tendenser og handlemuligheder.

Få mere inspiration her

FOREBYGGELSESPAKKEN FOR SEKSUEL SUNDHED

Sundhedsstyrelsens forebyggelsespakke for Seksuel Sundhed kan findes her:

- www.sst.dk/da/Udgivelser/2020/Forebyggelsespakke-Seksuel-sundhed

INSPIRATIONSKATALOG

Sex & Samfunds inspirationskatalog til at implementere anbefalingerne fra Sundhedsstyrelsens forebyggelsespakke kan findes her:

- www.sexogsamfund.dk/sites/default/files/pdfer/inspirationskatalog-2019-webversion.pdf

CASEKATALOG

Sex & Samfund har i samarbejde med en række kommuner udarbejdet et casekatalog, som indeholder konkrete eksempler på forebyggelsesindsatser, som forskellige kommuner har gjort sig erfaringer med. Casekataloget findes her:

- <https://sexogsamfund.dk/sites/default/files/pdfer/casekatalog-2019-webversion.pdf>

⁸ Sex & Samfund (2019): 'Hvordan arbejder kommunerne med seksuel sundhed? – En undersøgelse af forebyggelse og sundhedsfremme inden for seksuel sundhed.'

Sexsygdomme og prævention

Sexsygdomme er et udbredt problem i Danmark, idet både klamydia og gonorré-tilfælde er steget de seneste ti år – særligt iblandt unge. Sexsygdomme kan have konsekvenser for individet såvel som for samfundet. Hos mænd kan fx ubehandlet klamydia føre til infektion i urinrøret, testikler og bi-testikler. For kvinder kan ubehandlet klamydia forårsage underlivsbetændelse, kroniske underlivssmerter, skade æggelederne, øge risikoen for graviditet uden for livmoderen og medføre nedsat frugtbarhed til bekymring for individ såvel som samfundet. Konsekvenserne af en klamydiainfektion kan mindskes ved hurtig diagnosticering og behandling. I takt med stigningen i sexsygdomstilfælde, er salg af prævention desuden steget.

I det følgende vises data over udviklingen af klamydia- og gonorrétilfælde, udviklingen af køb af prævention pr. 1.000 kvinder samt anvendelsen af nødprævention blandt unge kvinder på gymnasiale uddannelser. Til sidst fremgår viden fra rådgivningen på Sexlinien og Privatsnak om andelen af unge i hhv. Aarhus Kommune og på landsplan, der henvender sig om sexsygdomme og prævention.

Sexsygdomme og brug af prævention er parametre, der relaterer sig til FN's Verdensmål 3 *Sundhed og trivsel*.

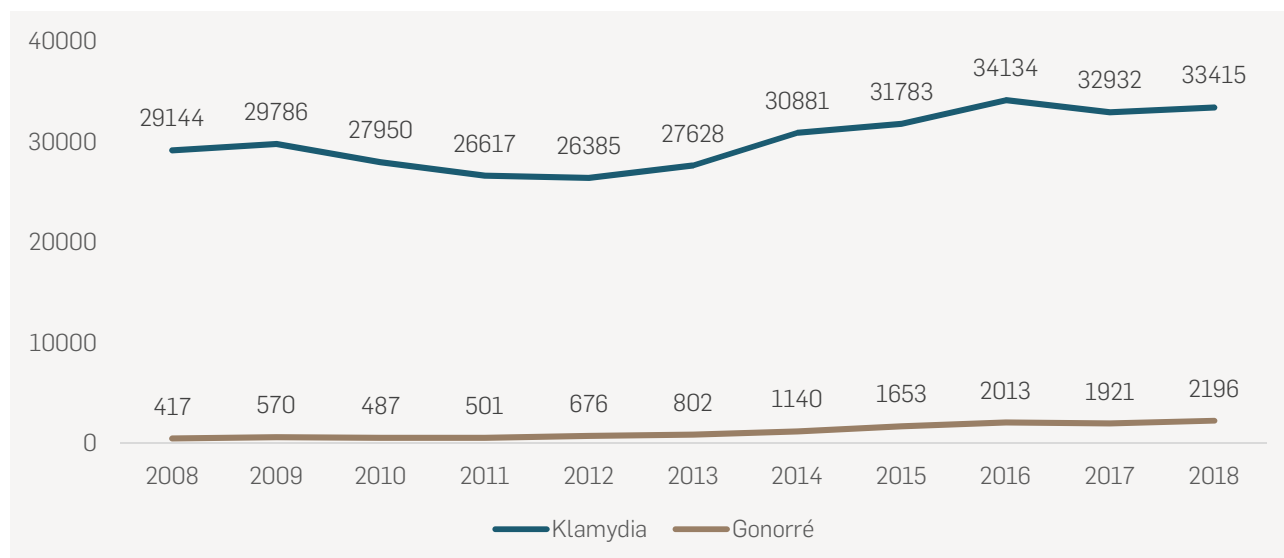
Vidensgrundlag

Data om sexsygdomme og indkøb af præventionsmidler registreres og findes i vidt omfang i offentligt tilgængelige kilder, hvorfor vidensgrundlaget vurderes højt. Det vurderes dog samtidig, at der eksisterer mørketal forbundet med antallet af sexsygdomme i Danmark, da flere kan være symptomfri og mange ikke lader sig teste. Den reelle sygdomshyppighed af klamydia er eksempelvis vurderet som langt højere af Sundhedsstyrelsen, da mange ikke søger testning/behandling pga. fravær af symptomer.¹

Læs videre her

Ønskes mere viden om emnerne sexsygdomme og prævention, se fx "Klamydia - opgørelse over sygdomsforekomst 2018" af Statens Serum Institut (2019), "Anbefalinger om forebyggelse, diagnose og behandling af seksuelt overførbare infektioner" af Sundhedsstyrelsen (2015), "UNG19 – Sundhed og trivsel på gymnasiale uddannelser 2019" af Statens Institut for Folkesundhed (2019) eller "Klamydiatilfælde 2018 - Opgørelse over klamydiatilfælde blandt 15-29 årige" af Sex & Samfund.

Sexsygdomme

 Figur 1: Udviklingen af individuelle klamydia- og gonorrétifælde fra 2008 til 2018⁹

 Tabel 1: Udviklingen af klamydiatilfælde blandt 15-29 årige 2015-18¹⁰

	2015	2016	2017	2018
Antal testede positiv for klamydia pr. 1000 indbyggere i Aarhus Kommune	26,8	30,6	27,9	26,7
Antal testede positiv for klamydia pr. 1000 indbyggere i hele landet	22,3	23,1	24,8	25,0
Antal testede positiv for klamydia i Aarhus Kommune i alt	2.528	2.950	2.756	2.706
Positivraten i Aarhus Kommune	15,3 %	17,3 %	15,8 %	14,8 %
Positivraten på landsplan	18,7 %	19,3 %	18,4 %	16,7 %
Antal testede i alt i Aarhus Kommune	16.565	17.044	17.408	18.324
Testrate i Aarhus Kommune	17,5 %	17,7 %	17,6 %	18,1 %
Testrate på landsplan	14,8 %	14,8 %	14,7 %	15,0 %

 Tabel 2: Udviklingen af gonorrétifælde blandt 15-24 årige og 25-34 årige 2015-18¹¹

15-24 årige	2015	2016	2017	2018	2019
Antal testede positiv for gonorré i Østjylland	124	110	70	105	90
Antal testede positiv for gonorré i hele landet	764	947	791	903	820
25-34 årige					
Antal testede positiv for gonorré i Østjylland	60	75	39	68	76
Antal testede positiv for gonorré i hele landet	464	607	609	726	742

⁹ Statens Serum Institut (2020): Overvågning i tal, grafer og kort: 'Individuelle anmeldelser' og 'Laboratorieanmeldelser'.

¹⁰ Statens Serum Institut (2019): Individuelle klamydiatilfælde 2015-18, dataudtræk til Sex & Samfund af Steen Hoffmann.

¹¹ Statens Serum Institut (2020): Overvågning i tal, grafer og kort: 'Individuelle anmeldelser'.

Prævention

Tabel 3: Udviklingen af køb af prævention pr. 1.000 kvinder i Region Midtjylland og hele landet 2015-18 (angivet i antal 1.000 DDD*)¹²

	Region Midtjylland				Hele landet			
	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018
Hormonspiral	16,8	18,2	20,0	21,5	14,8	16,1	17,5	18,5
P-piller, 2.-4.generation, samlet	133,0	127,7	121,2	114,9	122,8	117,3	110,0	104,2
Minipiller	12,3	14,9	16,6	18,4	12,2	14,0	15,4	16,8
P-ring	2,8	2,4	2,1	1,7	3,1	2,7	2,3	2,0
P-stav	1,0	1,2	1,1	1,1	1,1	1,2	1,2	1,2
Nødprævention*	22	23	22	23	103	107	107	111

*Nødprævention er opgjort i solgt mængde 1.000 DDD (Defineret Døgns Dosis). 1 DDD svarer til én pakning.

Tabel 4: Anvendelse af præventionstype blandt unge (der er seksuelt aktive) på gymnasiale uddannelser i hele landet (angivet i procent)^{*13}

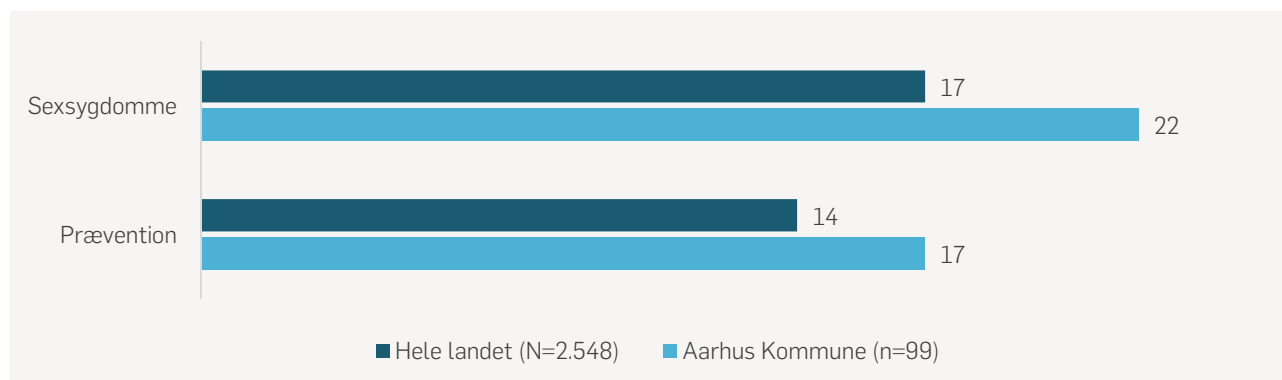
	Drengene	Piger
	n=7.577	n=9.544
Kondom	64	51
Hormonpræparater (fx p-piller, minipiller eller p-ring)**	55	73
Afbrudt samleje	8	7
Andet	2	2
Anvender ikke prævention	8	3

*Summer ikke til 100, da flere svar er muligt

**For drenge adspørges her, hvorvidt partneren bruger hormonpræparat.

Hvad ved vi fra Sexlinien og Privatsnak?

Figur 2: Andel henvendelser til Sexlinien og Privatsnak fra kommunen og hele landet, der omhandlede sexsygdomme og/eller prævention (angivet i procent)

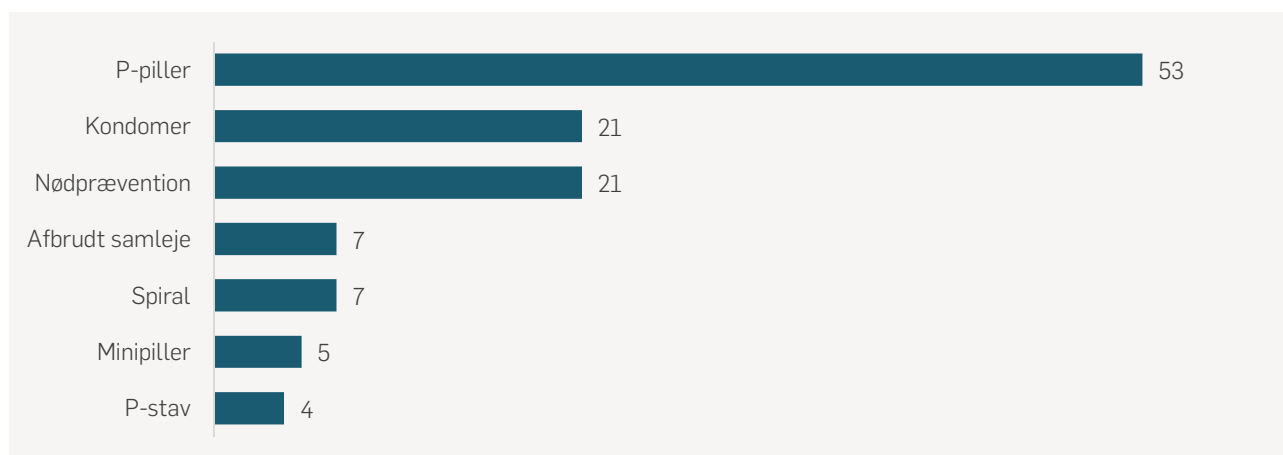

Figuren viser rådgivernes besvarelser på spørgsmålet: "Hvad drejede henvendelsen sig overordnet om?" efter endt rådgivning. Rådgiverne får en liste med 13 forskellige kategorier med mulighed for at vælge flere kategorier.

¹² Sundhedsdatastyrelsen (2020): Medstat.dk

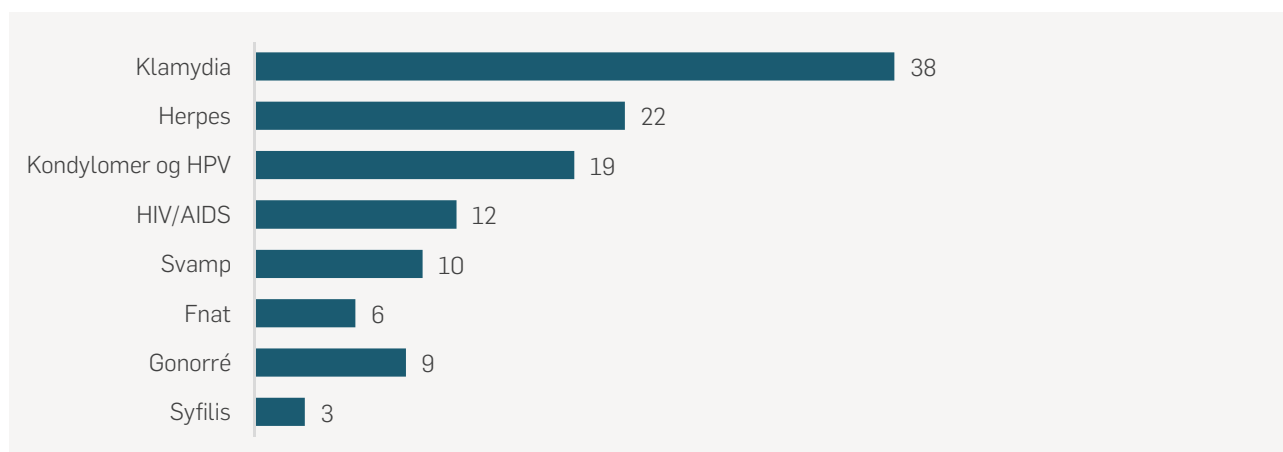
¹³ Statens Institut for Folkesundhed (2019): UNG19 – Sundhed og trivsel på gymnasiale uddannelser 2019.

Figur 3: Henvendelser om prævention til Sexlinien og Privatsnak i hele landet (angivet i procent, n=338)

Figuren viser rådgivernes besvarelser på spørgsmålet: "Hvad drejede henvendelsen sig om?" efter valg af prævention som overordnet henvendelsesårsag. Prævention, som under 4% af rådgivningerne har handlet om, er ikke medtaget. Flere svarmuligheder er tilladt, derfor summer figuren ikke til 100. De lokale tal for kommunen indgår ikke i figuren, da antallet af henvendelser er for lavt til, at det giver et meningsfyldt billede.

Figur 4: Henvendelser om seksygdomme til Sexlinien og Privatsnak i hele landet (angivet i procent, n=347)

Figuren viser rådgivernes besvarelser på spørgsmålet: "Hvad drejede henvendelsen sig om?" efter valg af seksygdomme som overordnet henvendelsesårsag. Sexsygdomme, som under 3% af rådgivningerne har handlet om, er ikke medtaget. Flere svarmuligheder er tilladt, derfor summer figuren ikke til 100. De lokale tal for kommunen indgår ikke i figuren, da antallet af henvendelser er for lavt til, at det giver et meningsfyldt billede.

Fødsler, fertilitet og abort

Hvert år gennemføres der mellem 14.000 og 17.000 provokerede aborter. Antallet er faldende, og de seneste par år er der desuden sket en ændring i, hvem der får foretaget en provokeret abort. Generelt set er der sket et fald i antallet af unge under 25 år, der får foretaget en provokeret abort.¹⁴ Ift. fertilitet er antallet af assisterede befrugtninger, hvor der ydes medicinsk støtte til at blive gravid, til gengæld steget de seneste par år i Danmark. Lidt mere end 10 % af alle nyfødte børn i Danmark bliver undfanget ved hjælp af assisteret befrugtning, og ca. 5.000 danske kvinder eller par behandles årligt for nedsat fertilitet.¹⁵

I det følgende vises data for gennemsnitsalder for førsteangsfødende kvinder, udviklingen i fertilitetskvotienten, udviklingen af teenagefødsler, antal provokerede aborter for henholdsvis Aarhus Kommune og hele landet samt data fra Abortankenævnet. Til sidst fremgår viden fra rådgivningen på Sexlinien og Privatsnak om andelen af unge i hhv. Aarhus Kommune og på landsplan, der henvender sig om spørgsmål vedrørende fødsler og abort.

Fødsler, fertilitet og abort er parametre, der relaterer sig til FN's Verdensmål 3 *Sundhed og trivsel* og Verdensmål 5 *Ligestilling mellem kønnene*.

Vidensgrundlag

Der findes offentlig tilgængelig registerdata fra Sundhedsdatastyrelsen og Danmarks Statistik om fødsler, fertilitetsbehandling, fertilitetskvotienter og abort både på national og kommunal plan, hvorfor vidensgrundlaget vurderes højt. Dog findes der i mindre grad viden om de følelsesmæssige aspekter ved disse emner, og hvordan/hvorvidt det spiller ind på den mentale sundhed, hvis en borger fx har fertilitetsproblemer eller får foretaget en provokeret abort.

Læs videre her

Ønskes mere viden om emnerne fødsler, fertilitet og abort, se fx "Befolkningens udvikling 2018" af Danmarks Statistik (2019), "Forebyggelse af nedsat frugtbarhed" af Vidensråd for Forebyggelse (2016) eller "Assisteret reproduktion 2017 – Tal og Analyse" af Sundhedsdatastyrelsen (2019).

¹⁴ Sundhedsdatastyrelsen (2019): Færre unge får foretaget aborter.

¹⁵ Sundhedsdatastyrelsen (2017): Hver 12. baby i 2015 blev undfanget på baggrund af fertilitetsbehandling.

Fødsler og fertilitet

Tabel 5: Gennemsnitsalder for førstegangsfødende kvinder¹⁶

	2016	2017	2018	2019
Aarhus Kommune	29,3	29,5	29,5	29,6
Hele landet	29,1	29,2	29,3	29,4

Tabel 6: Udvikling i fertilitetskvotienten¹⁷

	2016	2017	2018	2019
Antal børn født pr. 1.000 kvinder i Aarhus Kommune	1818	1718	1734	1661
Antal børn født pr. 1.000 kvinder i hele landet	1785	1752	1730	1699

Tabel 7: Udviklingen af teenagefødsler i Aarhus Kommune og hele landet (angivet i antal levendefødte børn)¹⁸

	Aarhus Kommune				Hele landet			
	2016	2017	2018	2019	2016	2017	2018	2019
13 år	0	0	0	0	0	1	0	0
14 år	0	0	0	0	0	2	0	1
15 år	0	0	0	0	6	3	6	2
16 år	0	0	2	2	16	12	8	6
17 år	1	0	1	0	47	39	33	29
18 år	7	5	4	5	176	133	120	75
19 år	16	7	9	11	357	284	242	227
Samlet	24	12	16	18	602	474	409	340

Provokerede aborter

Tabel 8: Udvikling i antallet af provokerede aborter (angivet i antal)¹⁹

	2015	2016	2017	2018
Provokerede aborter i Aarhus Kommune	1.018	921	907	1.057
Provokerede aborter i hele landet	15.662	14.426	14.182	14.210

¹⁶ Danmarks Statistik (2019): Statistikbanken: Gennemsnitsalder for fødende kvinder og nybagte fædre efter alder, område og tid

¹⁷ Danmarks Statistik (2019): Statistikbanken: Fertilitetskvotienter og samlet fertilitet efter kommune og alder.

¹⁸ Danmarks Statistik (2019): Statistikbanken: levendefødte efter kommune, moders herkomst, moders oprindelsesland, moders statsborgerskab, moders alder og barnets køn.

¹⁹ Sundhedsdatastyrelsen (2019): Abortregistret. Data pr. 1.000 kvinde foreligger ikke. En eventuel stigning skal læses med forbehold, da antallet af kvinder i populationen samtidig kan være steget og der dermed ikke er sket en reel stigning i ft. andelen af kvinder, der får foretaget en abort.

Tabel 9: Tilladelser og afslag på aborter i 2018 i hele landet på nær Region Hovedstaden (angivet i antal)²⁰

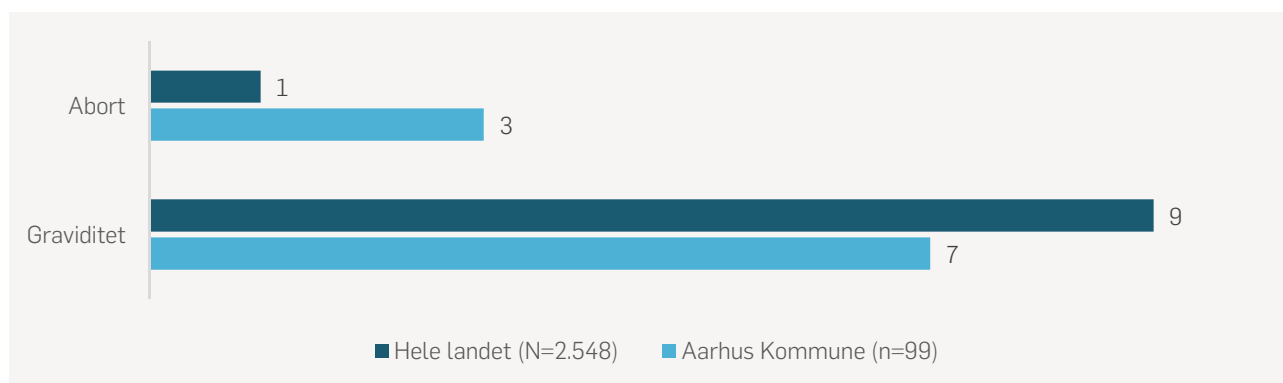
	Under 15 år	15-17 år	18-24 år	25-39 år	40+årige	I alt
Tilladelser	2	10	86	337	35	470
Afslag	0	4	25	38	74	141

Tabel 10: Tilladelser og afslag på aborter i 2012-18 i hele landet (angivet i antal)²¹

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Tilladelser	829	766	805	786	817	816	790
Afslag	61	42	39	36	50	78	70

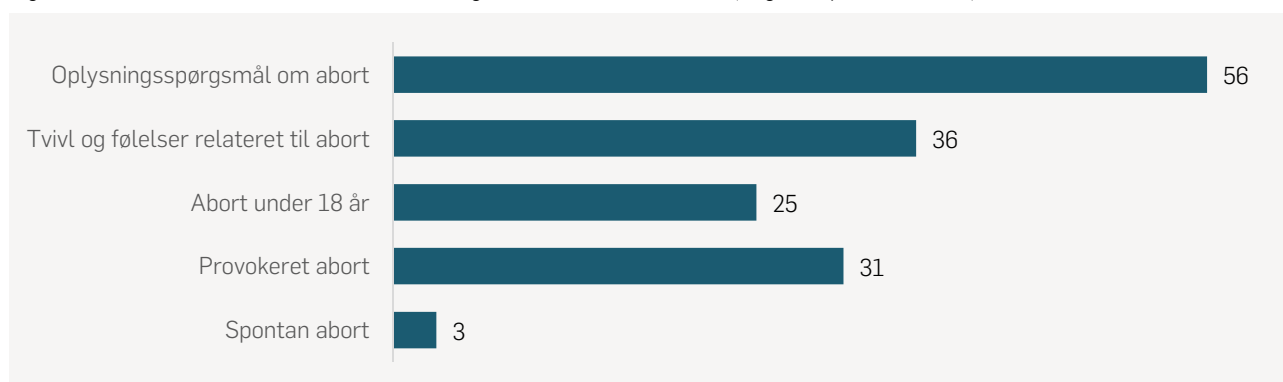
Hvad ved vi fra Sexlinien og Privatsnak?

Figur 5: Andel henvendelser til Sexlinien og Privatsnak i kommunen og på landsplan, der omhandlede abort og/eller graviditet (angivet i procent)

Figuren viser rådgivernes besvarelser på spørgsmålet: "Hvad drejede henvendelsen sig overordnet om?" efter endt rådgivning. Rådgiverne får en liste med 13 forskellige kategorier med mulighed for at vælge flere kategorier.

Figur 6: Henvendelser om abort til Sexlinien og Privatsnak i hele landet (angivet i procent, n=36)

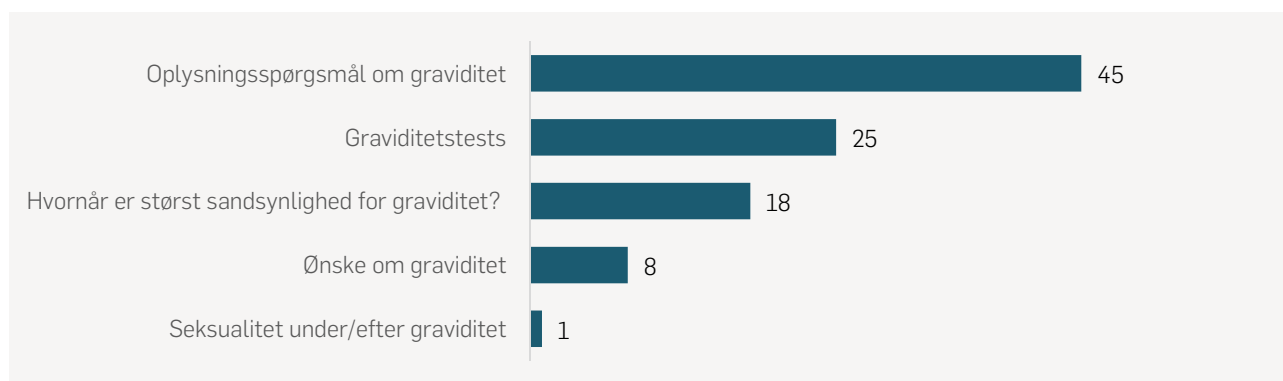

Figuren viser rådgivernes besvarelser på spørgsmålet: "Hvad drejede henvendelsen sig om?" efter valg af abort som overordnet henvendelsesårsag. Flere svarmuligheder har været tilladt, derfor summer figuren ikke til 100. De lokale tal for kommunen indgår ikke i figuren, da antallet af henvendelser er for lavt til, at det giver et meningsfyldt billede.

²⁰ Styrelsen for Patientklager (2019): Årsberetning 2018 fra Abortankenævnet.

²¹ Styrelsen for Patientklager (2019): Årsberetning 2018 fra Abortankenævnet.

Figur 7: Henvendelser om graviditet til Sexlinien og Privatsnak i hele landet (angivet i procent, n=220)

Figuren viser rådgivernes besvarelser på spørgsmålet: "Hvad drejede henvendelsen sig om?" efter valg af abort som overordnet henvendelsesårsag. Flere svarmuligheder har været tilladt, derfor summer figuren ikke til 100. De lokale tal for kommunen indgår ikke i figuren, da antallet af henvendelser er for lavt til, at det giver et meningsfyldt billede.

Køn, krop og seksualitet

Individets og samfundets forhold til køn, krop og seksualitet er centralt i forhold til den seksuelle og reproduktive sundhed og trivsel. Derfor er mål såsom kropstilfredshed, vurdering af eget sexliv, udbredelsen af seksuelle problemer og ikke mindst LGBT+-personers livsvilkår og selvrapporteret trivsel særligt relevant for nærværende rapport.

I det følgende vises et overblik over unges viden om og tilfredshed med egen krop på national plan ud fra landsdækkende undersøgelser. Til sidst fremgår viden fra rådgivningen på Sexlinien og Privatsnak om andelen af unge i hhv. Aarhus Kommune og på landsplan, der henvender sig om spørgsmål vedrørende køn, krop og seksualitet.

Køn, krop og seksualitet er parametre, der relaterer sig til FN's Verdensmål 3 *Sundhed og trivsel*, Verdensmål 5 *Ligestilling mellem kønnene* og Verdensmål 16 *Fred, retfærdighed og stærke institutioner*.

Vidensgrundlag

Køn, krop og seksualitet kan belyses på et utal af måder, og data om emnerne baserer sig som oftest på undersøgelser – og ikke som offentligt tilgængelig data, såsom registerdata. Der findes eksempelvis ikke offentlige tal eller opgørelser over antal påbegyndte hormonbehandling i forbindelse med transpersoners behandling, ligeledes er der ikke nogen specifik operationskode til monitorering af kønsskifteoperationer. Disse forhold har der ikke været historik for at monitorere på. Til gengæld er den store befolkningsundersøgelse SEXUS en vigtig kilde til at få indblik i de udfordringer, der relaterer sig til køn, krop og seksualitet. Vidensgrundlaget er derfor vurderet lavt til middel.

Læs videre her

Ønskes mere viden om emnerne køn, krop og seksualitet se fx "Sex i Danmark. Nøgletal fra Projekt SEXUS 2017-2018" af Statens Serum Institut & Aalborg Universitet (2019), "UNG19 – Sundhed og trivsel på gymnasiale uddannelser 2019" af Statens institut for Folkesundhedsvidenskab (2019) eller "LGBT-personers trivsel på arbejdsmarkedet" af Als Research (2019).

Køn

Tabel 11: Antal ansøgninger og tildelinger af juridiske kønsskifte i hele landet 2014-19* ²²

	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18	2018-19	Total
Ansøgninger	393	185	170	234	265	1.247
Tildelte	263	163	150	186	186	948

*Perioderne løber fra 1. september til 31. august.

Tabel 12: I hvor høj grad transpersoner og nonbinære oplever at kunne være åbne om deres kønsidentitet (angivet i procent)²³

	I meget høj grad	I høj grad	I nogen grad	I ringe grad	Slet ikke	Samlet
Transmænd (n=110)	16	24	29	22	9	100
Transkvinder (n=93)	31	26	26	9	8	100
Nonbinære mænd (n=45)	22	13	20	22	22	100
Nonbinære kvinder (n=156)	12	21	19	21	27	100

Kropstilfredshed og -opfattelse

Tabel 13: Kropstilfredshed (på en skala fra 1-10) blandt unge på gymnasiale uddannelser 2019 (angivet i procent)²⁴

	Drengene	Piger
	n=11.917	n= 14.712
Meget lav (1-2)	2	5
Lav (3-4)	7	16
Middel (5-6)	18	28
Høj (7-8)	54	41
Meget høj (9-10)	19	10
Total	100	100

Tabel 14: Kropsopfattelse blandt unge på gymnasiale uddannelser 2019 (angivet i procent)²⁵

	Drengene	Piger
	n=11.911	n= 15.238
For tynd	29	7
Passende	45	39
For tyk	26	53
Total	100	100

²² Social- og Indenrigsministeriet (2019): Opgørelse vedrørende sager om juridisk kønsskifte.

²³ Frisch et al. (2019): 'Sex i Danmark. Nøgletal fra Projekt SEXUS 2017-2018'. Statens Serum Institut & Aalborg Universitet.

²⁴ Statens institut for Folkesundhedsvidenskab (2019): UNG19 – Sundhed og trivsel på gymnasiale uddannelser 2019.

²⁵ Statens institut for Folkesundhedsvidenskab (2019): UNG19 – Sundhed og trivsel på gymnasiale uddannelser 2019.

Seksualitet

Tabel 15: Selvidentificerede homo- og biseksuelle i forskellige aldersgrupper, som i ringe grad eller slet ikke kan være så åbne om deres seksualitet, som de ønsker (angivet i procent)²⁶

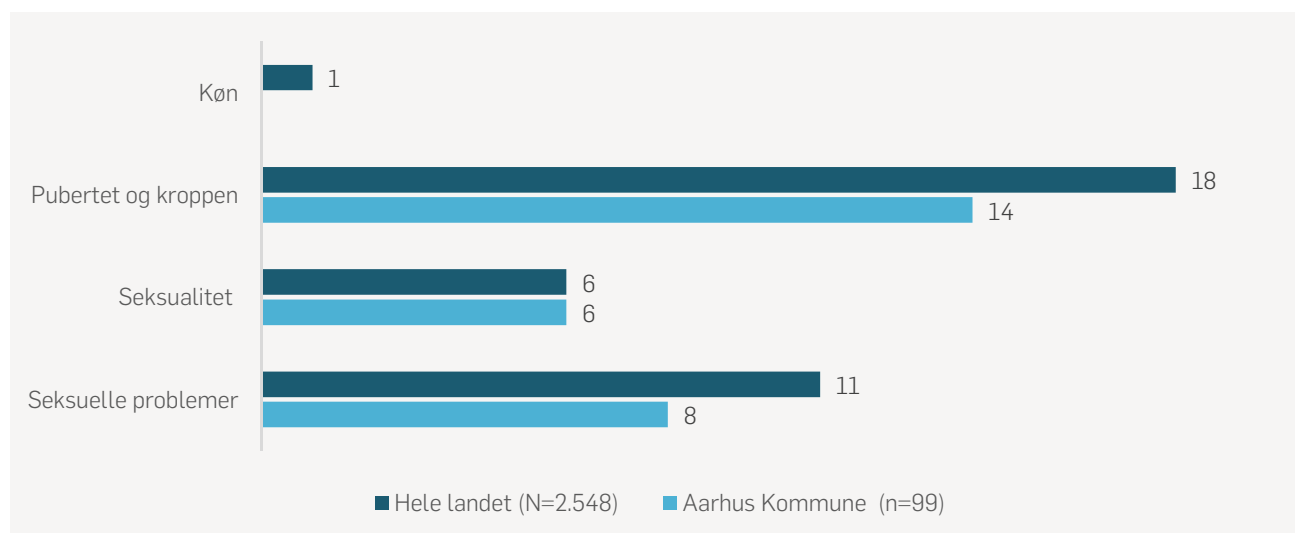
	15-24 år	25-34 år	35-44 år	45-54 år	55-64 år	≥65 år	Alle aldre
Mænd (n=1.427)	24	30	41	38	37	43	34
Kvinder (n=1.620)	19	20	26	23	28	25	22
Samlet	21	24	35	32	34	38	28

Tabel 16: Danskeres oplevelse af vigtighed af at have et godt sexliv (angivet i procent)²⁷

	Særdeles vigtigt	Meget vigtigt	Vigtigt	Ikke særlig vigtigt	Slet ikke	Total
Mænd (n=28.862)	29	32	27	10	2	100
Kvinder (n=32.604)	18	25	30	30	7	100
Samlet	24	28	29	15	5	100

Hvad ved vi fra Sexlinien og Privatsnak?

Figur 8: Andel henvendelser til Sexlinien og Privatsnak i kommunen og på landsplan, der omhandlede køn, pubertet og kroppen, seksualitet og/eller seksuelle problemer (angivet i procent)

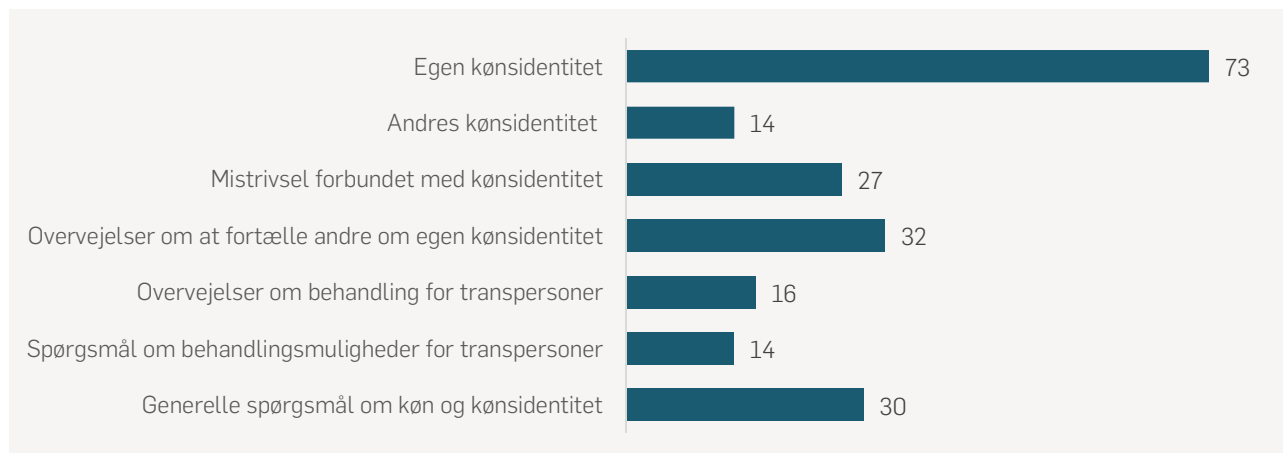

Figuren viser rådgivernes besvarelser på spørgsmålet: "Hvad drejede henvendelsen sig overordnet om?" efter endt rådgivning. Rådgiverne får en liste med 13 forskellige kategorier med mulighed for at vælge flere kategorier.

²⁶ Frisch et al. (2019): 'Sex i Danmark. Nøgletal fra Projekt SEXUS 2017-2018'. Statens Serum Institut & Aalborg Universitet.

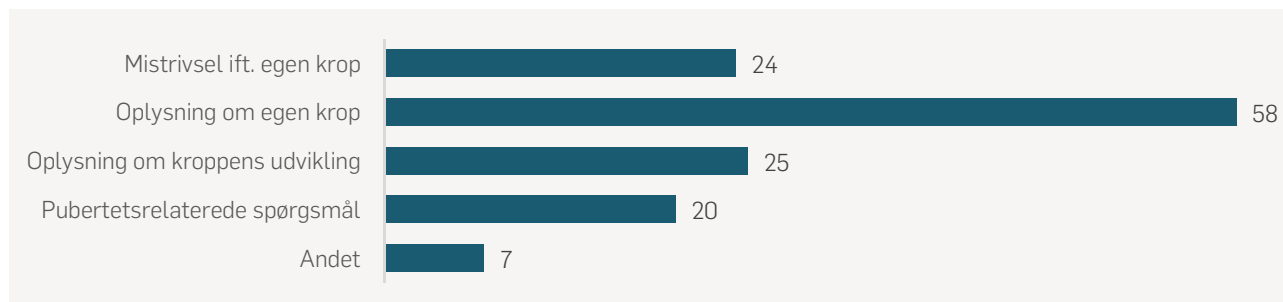
²⁷ Frisch et al. (2019): 'Sex i Danmark. Nøgletal fra Projekt SEXUS 2017-2018'. Statens Serum Institut & Aalborg Universitet.

Figur 9: Henvendelser om køn til Sexlinien og Privatsnak fra hele landet (angivet i procent, n=37)

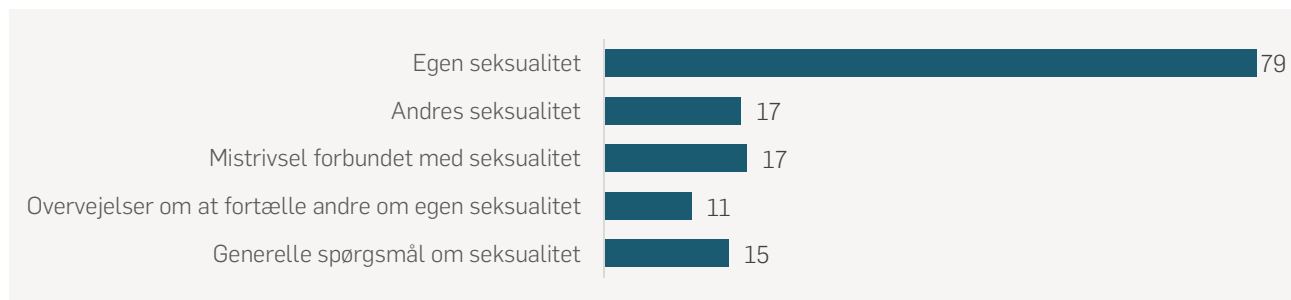
Figuren viser rådgivernes besvarelser på spørgsmålet: "Hvad drejede henvendelsen sig om?" efter valg køn som overordnet henvendelsesårsag. Flere svarmuligheder har været tilladt, derfor summer figuren ikke til 100. De lokale tal for kommunen indgår ikke i figuren, da antallet af henvendelser er for lavt til, at det giver et meningsfyldt billede.

Figur 10: Henvendelser om pubertet og krop til Sexlinien og Privatsnak fra hele landet (angivet i procent, n=367)

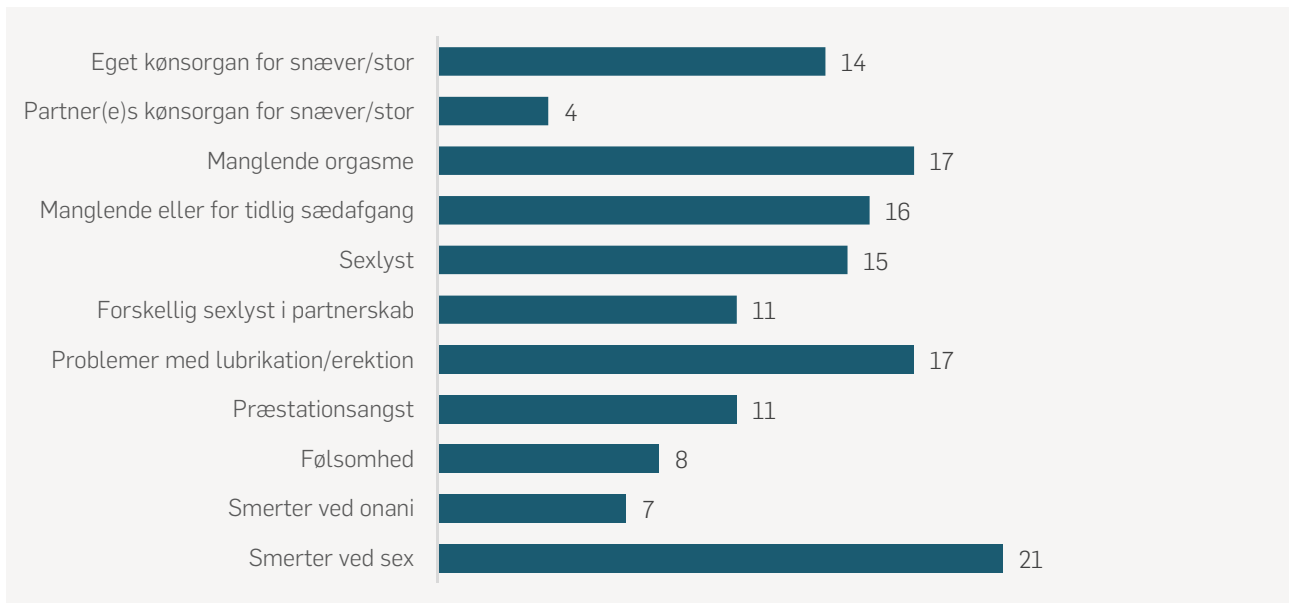
Figuren viser rådgivernes besvarelser på spørgsmålet: "Hvad drejede henvendelsen sig om?" efter valg af pubertet og kroppen som overordnet henvendelsesårsag. Emner, som under 3% af rådgivningerne har handlet om, er ikke medtaget. Flere svarmuligheder har været tilladt, derfor summer figuren ikke til 100. De lokale tal for kommunen indgår ikke i figuren, da antallet af henvendelser er for lavt til, at det giver et meningsfyldt billede.

Figur 11: Henvendelser om seksualitet til Sexlinien og Privatsnak fra hele landet (angivet i procent, n=133)

Figuren viser rådgivernes besvarelser på spørgsmålet: "Hvad drejede henvendelsen sig om?" efter valg af seksualitet som overordnet henvendelsesårsag. Flere svarmuligheder har været tilladt, derfor summer figuren ikke til 100. De lokale tal for kommunen indgår ikke i figuren, da antallet af henvendelser er for lavt til, at det giver et meningsfyldt billede.

Figur 12: Henvendelser om seksuelle problemer til Sexlinien og Privatsnak fra hele landet (angivet i procent, n=248)

Figuren viser rådgivernes besvarelser på spørgsmålet: "Hvad drejede henvendelsen sig om?" efter valg af seksuelle problemer som overordnet henvendelsesårsag. Emner, som under 1% af rådgivningerne har handlet om, er ikke medtaget. Flere svarmuligheder har været tilladt, derfor summer figuren ikke til 100. De lokale tal for kommunen indgår ikke i figuren, da antallet af henvendelser er for lavt til, at det giver et meningsfyldt billede.

Krænkelser, diskrimination, overgreb og hadforbrydelser

Overgreb og krænkelser relateret til køn og seksualitet kan have store konsekvenser for individets psykiske og fysiske velbefindende. Det er således relevant at monitorere omfanget af seksuelle krænkelser og overgreb, herunder voldtægter, i relation til seksuel og reproduktiv sundhed og trivsel. Inden for de seneste år har især digitale krænkelser, såsom ufrivillig billeddeling, desuden fået større opmærksomhed i medierne, blandt andet i forbindelse med Umbrella-sagen i 2018. Over 2.000 danskere mellem 16 og 74 år har i løbet af 2018 har oplevet, at andre - uden samtykke - har videredelt billeder, meddelelser eller videoer af dem, hvor indholdet havde seksuel karakter. Det svarer til omkring seks personer om dagen.²⁸

I 2019 modtog politiet 1.662 anmeldelser for voldtægt eller voldtægtsforsøg, men det anslås, at der finder mange flere voldtægter sted. Mørketallet er her den kriminalitet, politiet aldrig får kendskab til, og derfor ved politiet ikke noget om offer, gerningsperson eller deres relation til hinanden.²⁹ En undersøgelse fra Syddansk Universitet vurderer fx, at 24.000 kvinder bliver tvunget til sex eller forsøgt tvunget til sex hvert år.³⁰ I det følgende vises et overblik over de offentligt tilgængelige data fra Justitsministeriet og Rigs politiet samt projekt SEXUS. Til sidst fremgår viden fra rådgivningen på Sexlinien og Privatsnak om andelen af unge i hhv. Aarhus Kommune og på landsplan, der henvender sig om spørgsmål vedrørende digitale dilemmaer, seksuelle krænkelser og relationer.

Krænkelser, diskrimination, overgreb og hadforbrydelser parametre, der relaterer sig til FN's Verdensmål 3 *Sundhed og trivsel*, Verdensmål 5 *Ligestilling mellem kønnene* og Verdensmål 16 *Fred, retfærdighed og stærke institutioner*.

Vidensgrundlag

Der findes ikke meget offentlig tilgængelig data – hverken kommunal eller national – omkring krænkelser, diskrimination, overgreb eller hadforbrydelser, og den data, der eksisterer, er forbundet med store mørketal, idet meget ikke rapporteres og/eller anmeldes. Der findes dog undersøgelser og dataindsamlinger, som kan belyse noget af omfanget samt konsekvenserne af krænkelser, diskrimination, overgreb og hadforbrydelser, som præsenteres i nedenstående. Undersøgelserne udgives desværre hverken jævnlige eller med en fast kadence, og de kan variere i metodisk design, hvorfor sammenligning af forskellige datakilder samt monitorering af området vanskeliggøres. Derfor vurderes vidensgrundlaget at være lavt på områderne.

Læs videre her

Ønskes mere viden om emnerne vold og voldtægt, se fx "Seksuelle krænkelser - Omfang og karakter" af Bruvik Heinskou et al. (2017), "Vold i Danmark 2018 – belyst ved tal fra skadestuerne" af Rambøll for Det Kriminalpræventive Råd (2019) og "Vold og seksuelle krænkelser" af Statens Institut for Folkesundhed (2018).

²⁸ Justitsministeriets Forskningskontor (2019): Udsathed for vold og andre former for kriminalitet. Offerundersøgelserne 2005-18.

²⁹ Bruvik Heinskou et al. (2017): Seksuelle krænkelser – omfang og karakter.

³⁰ Statens Institut for Folkesundhed (2018): Vold og seksuelle krænkelser.

Vold og voldtægt

Tabel 17: Andel kvinder ud af alle kvinder i populationen i alderen 16-74 år, der har været udsat for vold eller voldtægt indenfor de seneste 12 måneder i 2017 (angivet i procent, N=871)³¹

	16-24 år	25-39 år	40-74 år	Samlet
Andel af kvinder og piger fra 15 år, der har været udsat for fysisk, seksuel eller psykisk vold begået af en nuværende eller tidligere intim partner de foregående 12 måneder	0,49	0,26	0,13	0,22
Andel af kvinder og piger fra 15 år, der har været udsat for seksuel vold begået af andre personer end en intim partner i de foregående 12 måneder	0,74	0,16	0,05	0,18

Digitale krænkelser

Tabel 18: Andel af danskere, der har oplevet uønsket deling af nøgenbilleder på sociale medier (angivet i procent)³²

	Mænd	Kvinder	Samlet
Oplevet det en gang	0,5	2	1
Oplevet det 2-4 gange	0,3	0,5	0,4
Oplevet det 5 gange eller flere	0,2	0,2	0,2
Aldrig oplevet det	99	98	98

Hadforbrydelser

Tabel 19: Hadforbrydelser i 2015-2018 fordelt på baggrund for hadforbrydelse (seksuel orientering og køn) (angivet i antal)³³

	2015	2016	2017	2018	Samlet
Homoseksualitet	26	40	68	62	196
Transpersoner	5	4	13	10	32
Seksualitet i øvrigt	0	1	0	2	3
I alt	31	45	81	74	231

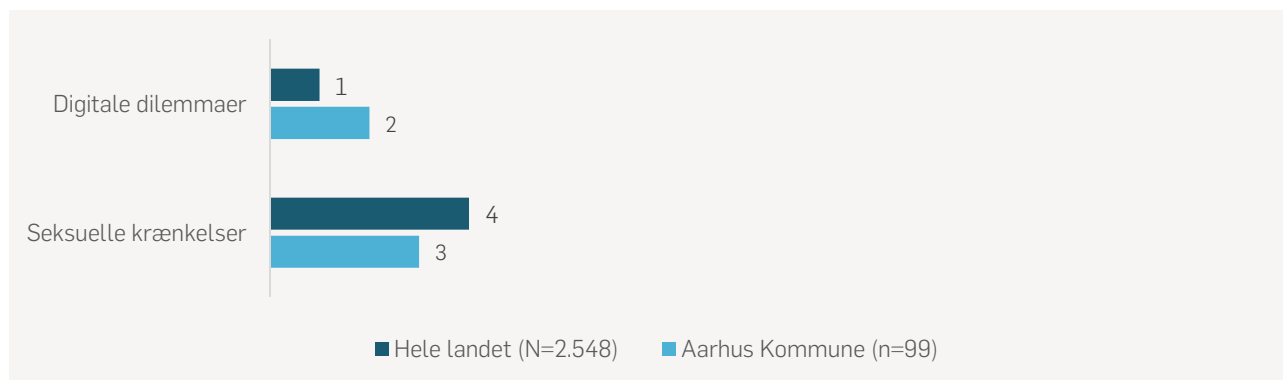
³¹ Justitsministeriets Forskningskontor (2019): Udsathed for vold og andre former for kriminalitet. Offerundersøgelserne 2005-18.

³² Frisch et al. (2019): 'Sex i Danmark. Nøgletal fra Projekt SEXUS 2017-2018'. Statens Serum Institut & Aalborg Universitet.

³³ Rigspolitiet, Nationalt Forebyggelsescenter (NFC) (2019): Hadforbrydelser i 2018 Rigspolitiets årsrapport vedrørende hadforbrydelser.

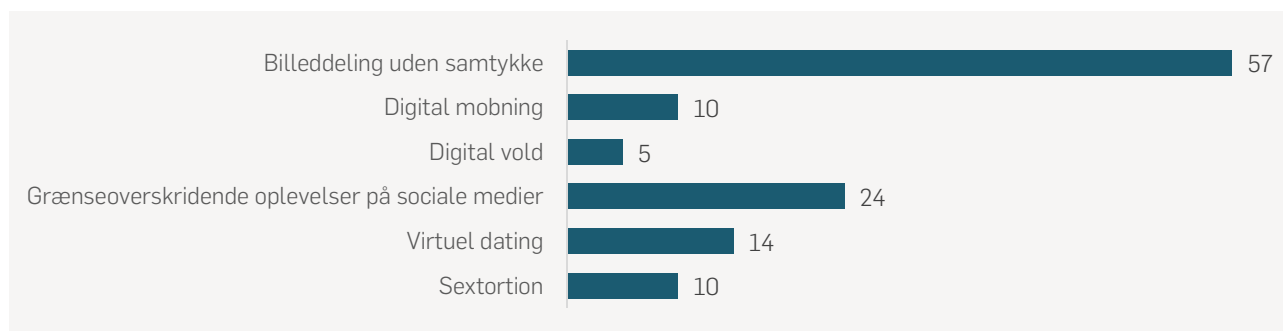
Hvad ved vi fra Sexlinien og Privatsnak?

Figur 13: Andel henvendelser til Sexlinien og Privatsnak fra kommunen og på landsplan, der omhandlede digitale dilemmaer og/eller seksuelle krænkelser (angivet i procent)

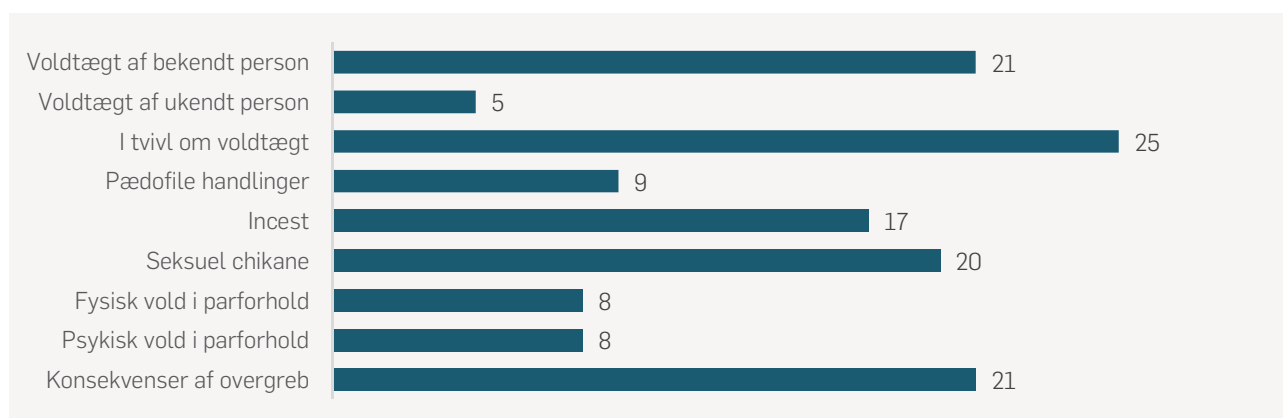
Figuren viser rådgivernes besvarelser på spørgsmålet: "Hvad drejede henvendelsen sig overordnet om?" efter endt rådgivning. Rådgiverne får en liste med 13 forskellige kategorier med mulighed for at vælge flere kategorier.

Figur 14: Henvendelser til Sexlinien og Privatsnak fra hele landet, der omhandler digitale dilemmaer (angivet i procent, n=21)

Figuren viser rådgivernes besvarelser på spørgsmålet: "Hvad drejede henvendelsen sig om?" efter valg af digitale dilemmaer som overordnet henvendelsesårsag. Emner, som under 1% af rådgivningerne har handlet om, er ikke medtaget. Flere svarmuligheder har været tilladt, derfor summer figuren ikke til 100. De lokale tal for kommunen indgår ikke i figuren, da antallet af henvendelser er for lavt til, at det giver et meningsfyldt billede.

Figur 15: Henvendelser til Sexlinien og Privatsnak fra hele landet, der omhandler seksuelle krænkelser (angivet i procent, n=87)

Figuren viser rådgivernes besvarelser på spørgsmålet: "Hvad drejede henvendelsen sig om?" efter valg af digitale dilemmaer som overordnet henvendelsesårsag. Emner, som under 3% af rådgivningerne har handlet om, er ikke medtaget. Flere svarmuligheder har været tilladt, derfor summer figuren ikke til 100. De lokale tal for kommunen indgår ikke i figuren, da antallet af henvendelser er for lavt til, at det giver et meningsfyldt billede.

Rapportens datagrundlag og metode

Sex & Samfund har anvendt og indhentet data fra flere forskellige kilder, herunder egne data fra registreringen af vores rådgivning i huset ved linjerne Privatsnak for 10-15 årige og Sexlinien for 15-30 årige, vores egne undersøgelser og kampagner, samt data eller tabeller fra Danmarks Statistik, Sundhedsdatastyrelsen, Styrelsen for Patientklager, SEXUS-undersøgelsen, Statens Serum Institut, Statens Institut for Folkesundhed, Det Kriminalpræventive Råd m.fl... Denne kombination er valgt for at give det bredest mulige indblik i den seksuelle og reproduktive sundhed i Aarhus Kommune. Der skal tages visse forbehold ved læsning af tabellerne i rapporten, dels ved vores egen data og den data, vi anvender fra andre kilder. Dette uddybes i det følgende.

Vores egen registrering af rådgivningerne er ufuldkommen ift. brugerens bopælskommune, idet mange brugere af rådgivningslinjerne ikke angiver deres kommune under rådgivningen, dels fordi de gerne vil sikre deres anonymitet og dels fordi de muligvis ikke ved, hvilken kommune de bor i. Yderligere er kommunen selvrapporteret ved brevkasse-rådgivninger, hvilket skaber en bias, idet vi ikke med sikkerhed kan vide, om brugeren har valgt den kommune, de rent faktisk bor i. Dette gælder ligeledes med baggrundsinformation om brugerens alder, som også er selvrapporteret. Resten af spørgeskemaet udfyldes af rådgiveren efter endt rådgivningssession. Alle rådgiverne er instrueret i, hvordan og i hvilke tilfælde, de skal rapportere de forskellige emner, der er i registreringssystemet.

Den data, der foreligger fra andre kilder, udfordres af, at der kun findes begrænsede kommunale såvel som nationale data til at belyse seksuel og reproduktiv sundhed og trivsel. Derfor er nationale – og såfremt tilgængeligt – regionale data også inddraget i rapporten. Overordnet set er monitoreringsmulighederne begrænsede, og der mangler fortsat mange typer data for løbende at kunne give en retvisende og udtømmende status på den seksuelle sundhed og trivsel i Danmark.

Vi har udelukkende bearbejdet egne data ved eksempelvis procent-udregninger. Dette betyder, at de tabeller, der giver indblik i andres datakilder, kommer direkte fra den pågældende kilde. Dette har i visse tilfælde den konsekvens, at vi kun kan vise antal frem for andele, hvilket gør sammenligningsgrundlaget mellem kommunen og landsplan svært. Det samme gælder for eventuelle fald/stigninger i antal pr. år. Derfor opfordrer vi til, at I læser rapporten med visse forbehold og ser den som et redskab til dialog og refleksion over kommunens forebyggelsesarbejde.

I det følgende fremgår baggrundsinformation om vores egne datakilder, som er brugt i rapporten. I de tabeller, hvor data udefra er anvendt, angives datakildens ophav løbende i rapporten.

Data fra Sexlinien og Privatsnak

D. 21. november 2019 introducerede Sex & Samfund et nyt registreringsskema til rådgivningen, hvorfor data fra slutningen af 2019 til og med d. 11. marts 2020 er medtaget i denne rapport. Dette er gjort for at sikre, at så mange rådgivninger som muligt er medtaget.

I hele perioden fra 21. november 2019 til 11. marts 2020 er der i alt registreret 2.996 henvendelser fra børn og unge landet over. Heraf var 335 (11,2 %) testopkald (defineret som tavse opkald, rørlæggere, blanke spørgsmål, telefonfis, spam med el. uden svar) og 54 (1,2 %) andre slags opkald (defineret som ris/ros el. hjælp til skoleopgave). Disse henvendelser er frasorteret og samlet set er der dermed gennemført 2.607 rådgivningerne via rådgivningslinjerne.

15,5 % af henvendelserne var på Privatsnak og 84,5 % var på Sexlinien.

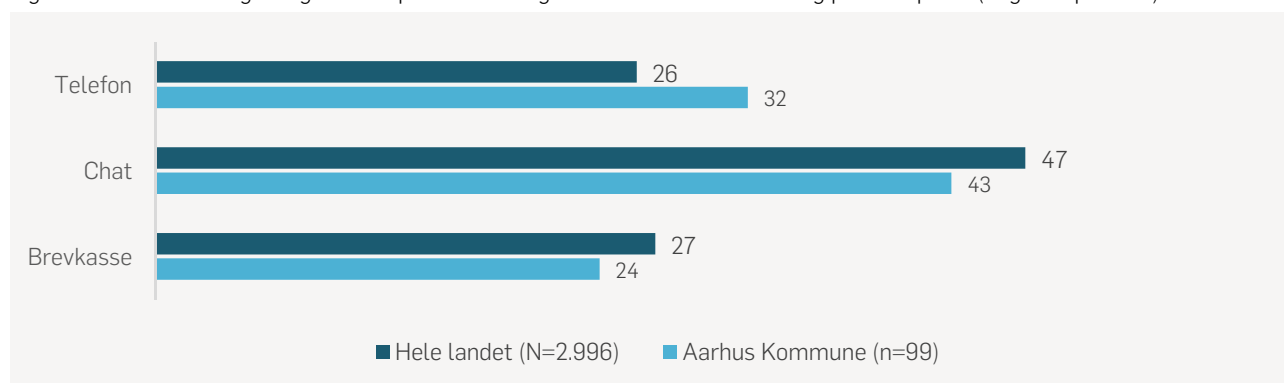
I 58,5 % af rådgivningerne identificerede brugeren sig som pige/kvinde, i 40,2 % identificerede brugerne sig som drenge/mænd og i 1,3 % identificerede brugerne sig som nonbinære/transpersoner eller oplyste ikke deres kønsidentitet. I tabellen nedenfor ses antal henvendelser i Aarhus Kommune. Figurene derefter sammenligner fordelingen af rådgivningsbrugen i hhv. Aarhus Kommune og på landsplan.

Tabel 20: Anvendelse af Privatsnak og Sexlinien i kommunen (angivet i antal)

	Privatsnak	Sexlinien	Samlet
Chat	0	43	43
Telefon	1	31	32
Brevkasse*	-	24	24
Test-henvendelser (frasorteres herefter)	0	0	0
Totale antal henvendelser	1	98	99

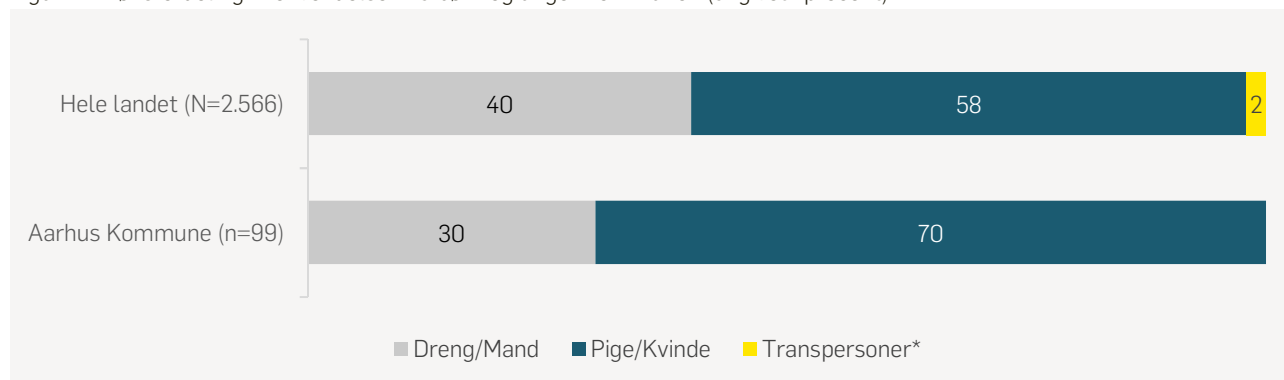
*Tabelnote: I Privatsnaks brevkasse bliver brugeren af rådgivningen ikke adspurgt om bopælskommune, hvorfor data om dette ikke eksisterer på kommunal plan.

Figur 16: Anvendte rådgivningsformer på Sexlinien og Privatsnak i kommunen og på landsplan* (angivet i procent)

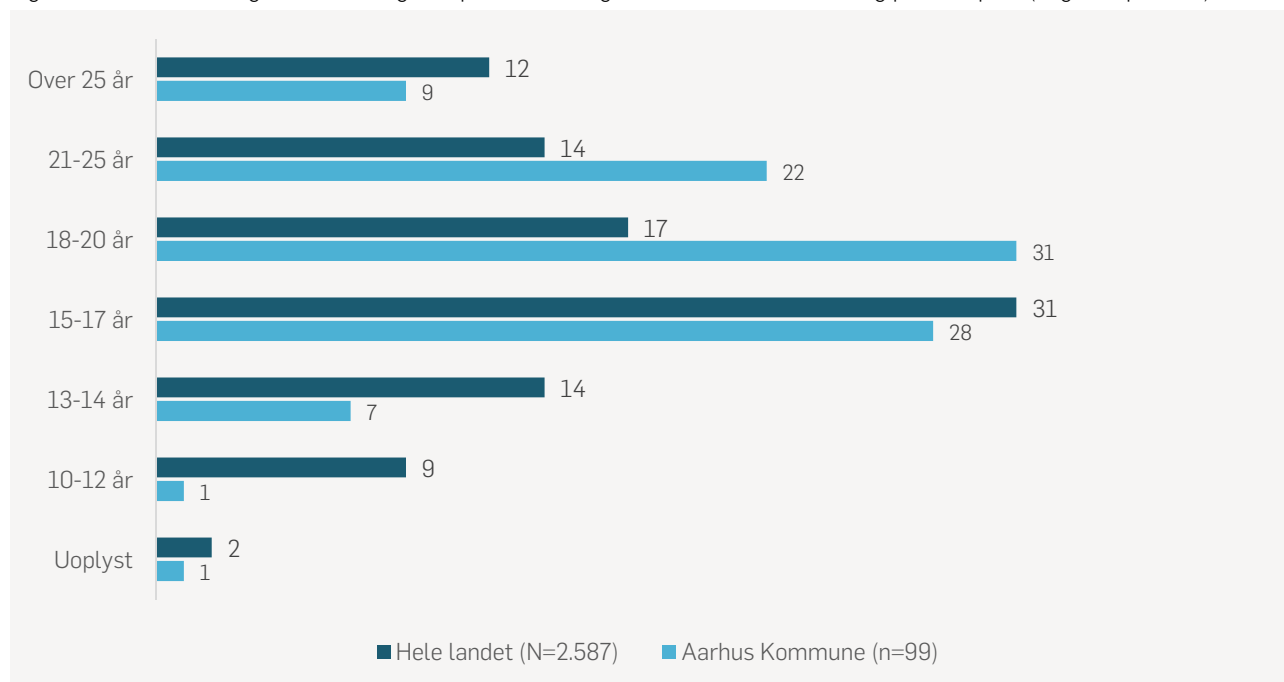
*Testhenvendelser er ikke frasorteret i denne figur for at vise det fulde billede af, hvilken rådgivningsform, der hyppigst bruges.

Figur 17: Kønsfordeling i henvendelser fra børn og unge i kommunen (angivet i procent)

*Transpersoner er her en sammenfatning af brugere, der identificerer sig som transpersoner, nonbinære, flydende el. andet. <1 % er uoplyst.

Figur 18: Aldersfordelingen blandt brugerne på Sexlinien og Privatsnak i kommunen og på landsplan (angivet i procent)

Oversigt over deltagelse i Uge Sex 2020 i Aarhus Kommune

Tabel 21: Deltagelse i Uge Sex 2020 i kommunen (angivet i antal)

	Antal
Tilmeldte skoler/institutioner	69
Tilmeldte elever	12.141

Tabel- og figuroversigt

Tabel 1: Udviklingen af klamydiatilfælde blandt 15-29 årige 2015-18	6
Tabel 2: Udviklingen af gonorrétilfælde blandt 15-24 årige og 25-34 årige 2015-18	6
Tabel 3: Udviklingen af køb af prævention pr. 1.000 kvinder i Region Midtjylland og hele landet 2015-18	7
Tabel 4: Anvendelse af præventionstype blandt unge (der er seksuelt aktive) på gymnasiale uddannelser i hele landet	7
Tabel 5: Gennemsnitalder for førstegangsfødende kvinder	10
Tabel 6: Udvikling i fertilitetskvote	10
Tabel 7: Udviklingen af teenagefødsler i Aarhus Kommune og hele landet	10
Tabel 8: Udvikling i antallet af provokerede aborter	10
Tabel 9: Tilladelser og afslag på aborter i 2018 i hele landet på nær Region Hovedstaden	11
Tabel 10: Tilladelser og afslag på aborter i 2012-18 i hele landet	11
Tabel 11: Antal ansøgninger og tildelinger af juridiske kønsskifte i hele landet 2014-19	14
Tabel 12: I hvor høj grad transpersoner og nonbinære oplever at kunne være åbne om deres kønsidentitet	14
Tabel 13: Kropstilfredshed (på en skala fra 1-10) blandt unge på gymnasiale uddannelser 2019	14
Tabel 14: Kropsopfattelse blandt unge på gymnasiale uddannelser 2019	14
Tabel 15: Selvidentificerede homo- og biseksuelle i forskellige aldersgrupper, som i ringe grad eller slet ikke kan være så åbne om deres seksualitet, som de ønsker	15
Tabel 16: Danskeres oplevelse af vigtighed af at have et godt sexliv	15
Tabel 17: Andel kvinder ud af alle kvinder i populationen i alderen 16-74 år, der har angivet, at de har været udsat for vold eller voldtægt indenfor de seneste 12 måneder i 2017	19
Tabel 18: Andel af danskere, der har oplevet uønsket deling af nøgenbilleder på sociale medier	19
Tabel 19: Hadforbrydelser i 2015-2018 fordelt på baggrund for hadforbrydelse (seksuel orientering og køn)	19
Tabel 20: Anvendelse af Privatsnak og Sexlinien i kommunen	22
Tabel 21: Deltagelse i Uge Sex 2020 i kommunen	23
Figur 1: Udviklingen af individuelle klamydia- og gonorrétilfælde fra 2008 til 2018	6
Figur 2: Andel henvendelser til Sexlinien og Privatsnak fra kommunen og hele landet, der omhandlede seks sygdomme og/eller prævention	7
Figur 3: Henvendelser om prævention til Sexlinien og Privatsnak i hele landet	8
Figur 4: Henvendelser om seks sygdomme til Sexlinien og Privatsnak i hele landet	8
Figur 5: Andel henvendelser til Sexlinien og Privatsnak i kommunen og på landsplan, der omhandlede abort og graviditet	11
Figur 6: Henvendelser om abort til Sexlinien og Privatsnak i hele landet	11
Figur 7: Henvendelser om graviditet til Sexlinien og Privatsnak i hele landet	12
Figur 8: Andel henvendelser til Sexlinien og Privatsnak i kommunen og på landsplan, der omhandlede køn, pubertet og kroppen, seksualitet og/eller seksuelle problemer	15
Figur 9: Henvendelser om køn til Sexlinien og Privatsnak fra hele landet	16
Figur 10: Henvendelser om pubertet og krop til Sexlinien og Privatsnak fra hele landet	16
Figur 11: Henvendelser om seksualitet til Sexlinien og Privatsnak fra hele landet	16
Figur 12: Henvendelser om seksuelle problemer til Sexlinien og Privatsnak fra hele landet	17
Figur 13: Andel henvendelser til Sexlinien og Privatsnak fra kommunen og på landsplan, der omhandlede digitale dilemmaer og/eller seksuelle krænkelser	20
Figur 14: Henvendelser til Sexlinien og Privatsnak fra hele landet, der omhandler digitale dilemmaer	20
Figur 15: Henvendelser til Sexlinien og Privatsnak fra hele landet, der omhandler seksuelle krænkelser	20
Figur 16: Anvendte rådgivningsformer på Sexlinien og Privatsnak i kommunen og på landsplan	22
Figur 17: Kønsfordeling i henvendelser fra børn og unge i kommunen	22
Figur 18: Aldersfordelingen blandt brugerne på Sexlinien og Privatsnak i kommunen og på landsplan	23

Litteraturliste

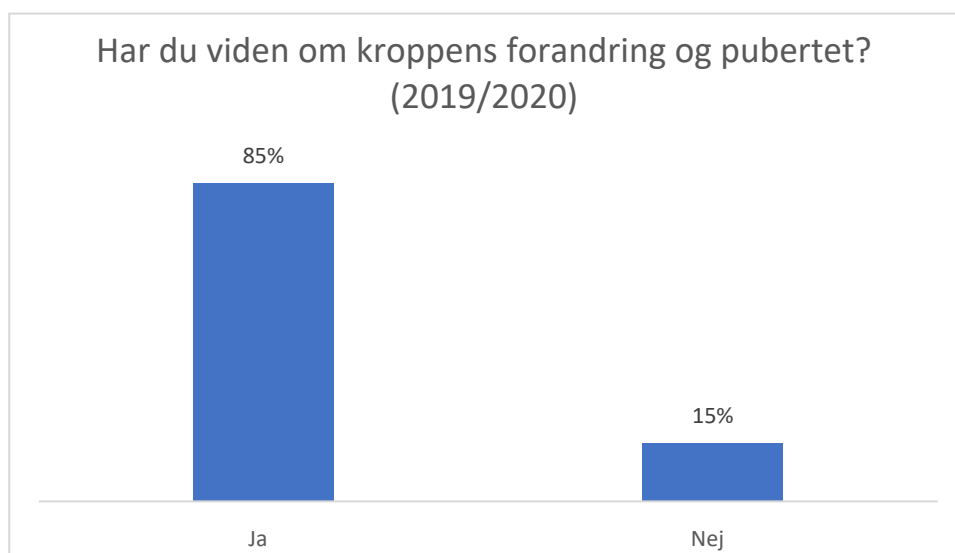
- Bruvik Heinskou, Marie, Laura Marie Schierff, Peter Ejbye-Ernst, Camilla Bank Friis & Lasse Suonperä Liebst(2017): "Seksuelle krænkelser – omfang og karakter." Det Kriminalpræventive Råd. Kan tilgås her: https://dkr.dk/media/12694/seksuelle_kraenkelse.pdf
- Danmarks Statistik (2019): Statistikbanken: Fertilitetskvotienter og samlet fertilitet efter kommune og alder.
- Danmarks Statistik (2019): Statistikbanken: Gennemsnitsalder for fødende kvinder og nybagte fædre efter alder, område og tid.
- Danmarks Statistik (2019): Statistikbanken: Levendefødte efter kommune, moders herkomst, moders oprindelsesland, moders statsborgerskab, moders alder og barnets køn.
- Frisch, Morten, Ellen Moseholm, Mikael Andersson, Josefine Bernhard Andresen & Christian Graugaard (2019): "Sex i Danmark. Nøgletal fra Projekt SEXUS 2017-2018". Statens Serum Institut & Aalborg Universitet. Kan tilgås her: https://files-projektsexus.dk/2019-10-26_SEXUS-rapport_2017-2018.pdf
- Graugaard, Christian, Bente Klarlund Pedersen & Morten Frisch (2015): Seksualitet og Sundhed. København: Vidensråd for Forebyggelse. Kan tilgås her: http://www.vidensraad.dk/sites/default/files/vidensraad_seksualitet-sundhed_2015.pdf
- Justitsministeriets Forskningskontor (2019): Udsathed for vold og andre former for kriminalitet. Offerundersøgelserne 2005-18. Kan tilgås her: https://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Arbejdsomraader/Forskning/Forskningsrapporter/2018/offerrapport_2005-2017.pdf
- Ottosen, Mai Heide, Asger Graa Andreasen, Karen Margrethe Dahl, Anne-Dorthe Hestbæk, Mette Lausten & Signe Boe Rayce (2018): "Børn og unge i Danmark – Velfærd og trivsel 2018." VIVE – Viden til Velfærd. Kan tilgås her: <https://www.vive.dk/media/pure/10762/2240313>
- Rasmussen, Mette, Lene Kierkegaard, Stine Vork Rosenwein, Bjørn Evald Holstein, Mogens Trab Damsgaard & Pernille Due (2019): Skolebørnsundersøgelsen 2018 - Helbred, trivsel og sundhedsadfærd blandt 11-, 13- og 15-årige skoleelever i Danmark. Statens Institut for Folkesundhed, SDU. Kan tilgås her: <https://www.hbcs.dk/downcount/HBSC-Rapport-2018.pdf>
- Rigspolitiet, Nationalt Forebyggelsescenter (NFC) (2019): Hadforbrydelser i 2018 Rigspolitiets årsrapport vedrørende hadforbrydelser. Kan tilgås her: <https://politi.dk/-/media/mediefiler/dokumenter/Landsdaekkende/statistikker/hadforbrydelse/hadforbrydelse-2018.pdf?la=da&hash=4CF3317C7F828062A189F2049E2549F13ACB622E>
- Sex & Samfund (2019): 'Hvordan arbejder kommunerne med seksuel sundhed? – En undersøgelse af forebyggelse og sundhedsfremme inden for seksuel sundhed.' Kan tilgås her: https://sexogsamfund.dk/sites/default/files/final_sexsamfund_undersogelse_2019_enkelsidet.pdf
- Social- og Indenrigsministeriet (2019): Opgørelse vedrørende sager om juridisk kønsskifte. Kan tilgås her: <https://cpr.dk/media/20547/opgoerelse-juridisk-koensskifte-2019.pdf>
- Statens Institut for Folkesundhed (2020): 'Monitorering af kommunernes forebyggelsesindsats 2019'. Kan tilgås her: https://sdu-net.dk/sif/-/media/images/sif/udgivelser/2020/kortlaegning_kommunernes_forebyggelsesindsats_2019_v2.pdf
- Statens Institut for Folkesundhed (2018): 'Vold og seksuelle krænkelser'. Kan tilgås her: https://www.sdu.dk/sif/-/media/images/sif/sidste_chance/sif/udgivelser/2018/vold_og_seksuelle_kraenkelse.pdf
- Statens Institut for Folkesundhed (2019): 'UNG19 – Sundhed og trivsel på gymnasiale uddannelser 2019.' Kan tilgås her: https://www.sdu.dk/sif/-/media/images/sif/udgivelser/2019/rapport_ung19.pdf
- Statens Serum Institut (2020): Overvågning i tal, grafer og kort: 'Individuelle anmeldelser' og 'Laboratorieanmeldelser'.
- Statens Serum Institut (2019): Individuelle klamydiatilfælde 2015-18, dataudtræk til Sex & Samfund af Steen Hoffmann.
- Statens Serum Institut (2020): Overvågning i tal, grafer og kort: 'Individuelle anmeldelser'.
- Styrelsen for Patientklager (2019): Årsberetning 2018 fra Abortankenævnet. Kan tilgås her: <https://stpk.dk/-/media/1D05E1FB58AC4AFABF7ADFDDF1FD3822.ashx>
- Sundhedsdatastyrelsen (2017): Hver 12. baby i 2015 blev undfanget på baggrund af fertilitetsbehandling. Kan tilgås her: https://sundhedsdatastyrelsen.dk/da/nyheder/2017/assisteret-reproduktion-2015_06012017
- Sundhedsdatastyrelsen (2019): eSundhed.dk: Register over legalt provokerede aborter.
- Sundhedsdatastyrelsen (2020): Medstat.dk
- Sundhedsdatastyrelsen (2019): Færre unge får foretaget en provokeret abort. Kan tilgås her: https://sundhedsdatastyrelsen.dk/da/nyheder/2019/aborter18_05042019
- Sundhedsstyrelsen (2020): Forebyggelsespakke Seksuel Sundhed. Kan tilgås her: <https://www.sst.dk/-/media/Udgivelser/2018/Forebyggelsespakker/Seksuel-sundhed.ashx?la=da&hash=12F5E5DC142446B0647C6B0559656C6C59F38753>

Den kommunale sundhedsmåling 2019/2020

Seksuel sundhed

Har du viden om kroppens forandring og pubertet?

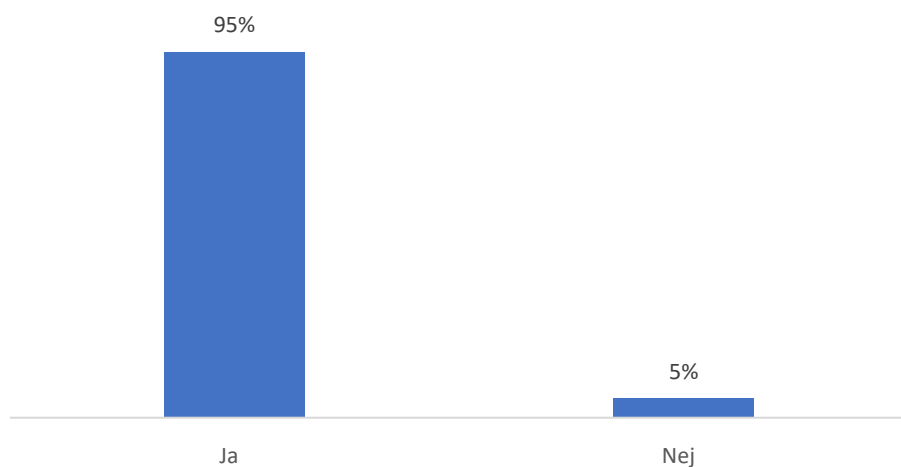
Har du viden om kroppens forandring og pubertet?		
4-6. klasse	Andel	Antal
Ja	85%	4349
Nej	15%	795

Har du viden om krop, køn og seksualitet?

Har du viden om krop, køn og seksualitet?		
7-9. klasse	Andel	Antal
Ja	95%	4470
Nej	5%	233

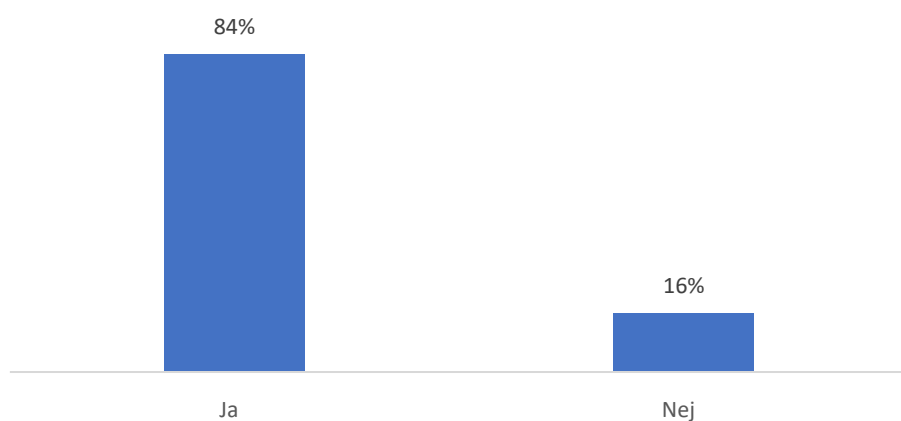
Har du viden om krop, køn og seksualitet? (2019/2020)

Har du viden om prævention mod seksuelle sygdomme og graviditet?

Har du viden om prævention mod seksuelle sygdomme og graviditet?		
7-9. klasse	Andel	Antal
Ja	84%	3925
Nej	16%	726

Har du viden om prævention mod seksuelle sygdomme og graviditet? (2019/2020)

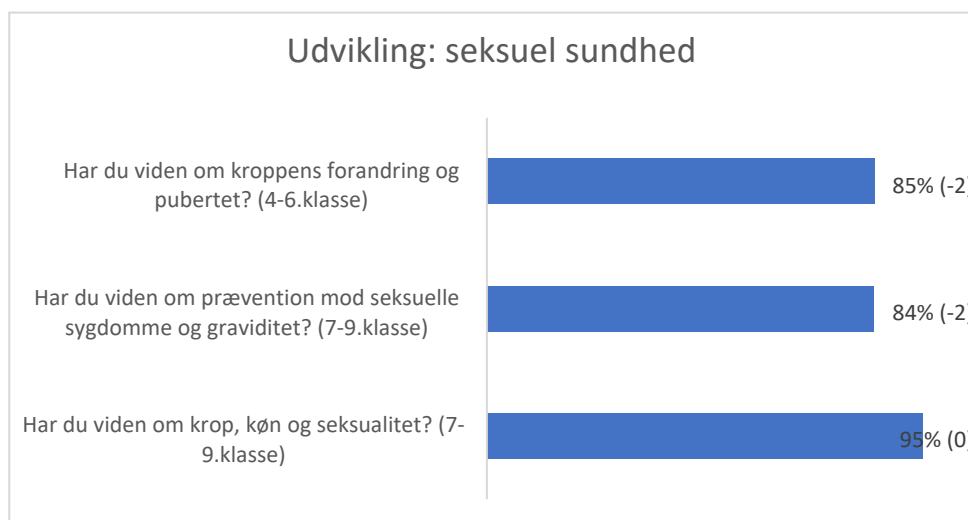
Overordnede tabeller og grafer:

Spørgsmål	2018/2019: "Ja"	2019/2020: "Ja"	Udvikling
Har du viden om kroppens forandring og pubertet? (4-6.klasse)	87%	85%	-2%
Har du viden om krop, køn og seksualitet? (7-9.klasse)	95%	95%	0%
Har du viden om prævention mod seksuelle sygdomme og graviditet? (7-9.klasse)	86%	84%	-2%

Andel af elever der svarer "ja"

Udvikling: seksuel sundhed

**Punkt 3: Forberedelse til børn og ungeudvalgsmøde den
27. januar 2021**

Punkt 4: Eventuelt